

1982
SPALIS
OCTOBER
Nr. 8

KARYS

KARYS

1982
Nr. 8 (1585)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika,
Spaudoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ
Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

DLK Kęstutis, Dail. V. Košubos kalto švino bareljefas	viršelis
Paulius Jurkus — Vinco Krėvės šimtmetis	321
A. Budreckis — DLK Kęstutis	323
R. Vilkas — Lietuvos laivynas — Laivas "Kaunas"	329
P. Janušonis — Bermontininkai Šiauliuose ir Salotyse	334
B. Balčiūnas — Supažindinimas su Lietuvos Nepriklausomybės Kovų III tomu	335
S. R. — Karinė tarnyba bolševikmetyje	338
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai	340
B. B. — Judrios kautynės	343
TREMTIES TRIMITAS	345
A. Misiūnas — Tautos šventė	345
Iš 1934 m. gruodžio 13 d. "Trimito"	346
Šaulių kronika	348
S. Pačėsa — Antr. Pas. karo prisiminimai	353
S. Jakubickas — Kristijonas Donelaitis	356
KARINĖS ŽINIOS	361
Mokslas ir Technika	363
KRONIKA	366

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Sv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

SPAUSDINA
Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$15.00, pusmečiui U.S. \$8.00, atskiro nr. U.S. \$1.75
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$15 per year (single copy \$1.75) Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1585)

SPALIS — OCTOBER

1982

VINCO KRĖVĖS ŠIMTMETIS

PAULIUS JURKUS

Vincas Krėvė-Mickevičius yra vienas iš žymiausių lietuvių rašytojų, savo kūriniais praturtinęs lietuvių literatūrą, davęs jai problematinę gilumą, sukūręs ryškius ir įdomius charakterius, iškėlęs literatūrą į europėjinį lygį. Spalio 19 suėjo šimtas metų, kai gimė šis žymus rašytojas.

Gimė jis 1882 spalio 19 (senuoju stiliumi spalio 7) Subartonių kaime, Merkinės valsčiuje, Alytaus apskrityje. Tai tikras dzūkas, savo talentu išgarsinęs Dzūkiją, jai įpilietinęs Dainavos šalies vardą.

Dzūkija — neturtingas kraštas. Žemelė smėlėta, bet kraštas yra sukaupęs daug gamtos grožio. Čia gražūs miškai, pušynėliai, upės ir ežerai, kalneliai, kalvos. Šis kraštas Lietuvai yra davęs keturis žymius žmones. Pirmasis buvo muzikas ir dailininkas genialusis Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, antrasis — dailininkas Antanas Žmuidzinavičius, trečiasis — Lietuvos operos garsiausias tenoras — Kipras Petrauskas. Ketvirtasis — rašytojas Vincas Krėvė.

Jo tėvai buvo Juozas ir Marė Kinderytė-Mickevičiai. Senelis buvo atėjęs iš Nedzingės. Ten jie dar vadinosi Krėvėmis.

Vincas Mickevičius, pradėjęs rašyti, ir pasinaudojo šia senelių pavarde, pasiėmė ją ir padarė savo slapyvardžiu. Slapyvardžius lietuviai rašytojai naudojo spaudos draudimo laikais. Tada jie negalėjo pasirašyti tikrąja savo pavarde. Reikėjo prisidengti. Taip Mačiulis pasivadino Maironiu, Tumas — Vaižgantu, Pečkauskaitė — Šatrijos Ragana ir t.t.

1904 atgavus spaudos laisvę, jau nebebuvo reikalo prisidengti kokiu slapyvardžiu. Bet literatūriniam gyvenime jau buvo susidaręs toks stilius, kad reikia turėti ir savo slapyvardį. Taip poetas Vincas Mykolaitis tada pasivadino Putinu,

o Vincas Mickevičius — Krėve. Visą laiką jis ir pasirašinėjo šia pavarde.

Nepriklausomos Lietuvos laikais, jau būdamas humanitarinių mokslų fakulteto dekanu, profesoriaudamas, jis naudojo dvigubą pavardę — Vincas Krėvė-Mickevičius. 1944 iškeliavęs iš Lietuvos, 1947 atsидūręs Amerikoje, profesoriaudamas Philadelphijoje, jis naudojo tik Krėvės pavardę. Toks jis ir pasiliks lietuvių literatūroje — Vincas Krėvė.

* * *

Mokėsi jis Merkinėje, Petrapilyje išlaikęs 4 klasių egzaminus, įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Ten mokėsi dvejus metus. Paskui, išlaikęs gimnazijos egzaminus, studijavo Kijeve ir Lvove. Studijas baigė 1908 filosofijos daktaro laipsniu. Buvo paliktas ruoštis profesūrai Kijevo universitete, bet 1909 išvyko į Kaukazą, kur Baku mieste buvo rusų kalbos mokytojas gimnazijoje. 1919 buvo Lietuvos konsulas Azerbaidžanui. Į Lietuvą grįžo 1920. Pradžioje dirbo Švietimo ministerijoje. Įkūrus Lietuvos universitetą, jis visą laiką profesoriavo, dėstė slavistiką, ilgą laiką buvo humanitarinių mokslų fakulteto dekanu. Prijungus Vilnių, profesoriavo Vilniaus universitete ir buvo pirmas Mokslo Akademijos prezidentas.

1940 metais, kai smurtu ir klasta sovietai okupavo Lietuvą, jis buvo įsivėlęs į politiką. Draugų prikalbintas, buvo pasidaręs ministriu pirmininku, kad galėtų kaip nors dar išgelbėti kraštą. Pamatęs, kad visa yra tik priverstinė okupacija, jis iš vyriausybės pasitraukė. Vėliau jis demaskavo sovietinę klastą, pats pasitraukė iš krašto į tremtį. Gyveno kurį laiką Austrijoje. Atvykęs į Ameriką Philadelphijos universitete dėstė slavistiką. Sulaukęs 70 metų, išėjo į pensiją. Mirė 1954 liepos 7 Philadelphijoje.

Vincas Krėvė (1882.X.19 — 1954.VII.7)

Augdamas kaime, jis girdėjo daug pasakojimų apie Dzūkiją, apie ežerus, kalnelius, senas pilis, gyvenusius didvyrius. Būdamas 15 metų, jis ėmė užrašinėti lietuvių tautosaką — dainas, pasakas, priežodžius. Taip jis gerai susipažino su dainų stiliumi, su pasakų ir legendų pasauliu.

Besimokydamas iš draugų lenkų jis girdėjo daug pasakojimų apie senąją Lenkiją, jos didvyrius. Ir Krėvė tada panorio sukurti juos lietuviškus, nupūsti dulkes nuo praeities ir parodyti žmonių pasakojimuose surastus didvyrius.

Taip prasidėjo jo romantinė kūryba. Pats pirmasis kūrinys buvo "Gilšė", pasakojimas apie Gilšės ežerą. Drauge jis buvo labai pastabus, labai atidžiai stebėjo Dzūkijos kaimą, suprato to kaimo žmogų. Tuo pačiu laiku gimė ir jo realistiniai kūriniai — "Bobulės vargai" ir kiti.

Romantizmas ir realizmas drauge skleidėsi jo kūryboje, vienas kitą papildydamas. Gilus psichologinis gyvenimo pažinimas jam buvo anulingas ir kuriant grynai romantinius kūrinius. Ten heroizmas gavo ir žmogiškas dimensijas. Taip jo didvyriai nėra sausi, bet žmonės su krauju, su didelėmis aistrom, pamėgę didelius konfliktus, sunkias situacijas.

Patį pirmoji knyga buvo "Dainavos šalies senų žmonių padavimai". Čia jis surašė padavimus apie Merkinės kraštą, ežerus, pilis. Šiai knygai jis davė ypatingą stilių. Tai viena iš lietuviškiausių knygų.

Tuo metu lietuvių literatūroje buvo kilęs są-

jūdis, kad reikia ieškoti lietuviško stiliaus. Sąjūdis apėmė ir dailę, ir muziką. Tuo klausimu daug rašė Juozas Herbačiauskas. Rašė ir M. K. Čiurlionis. Lietuviško stiliaus pradų reikią ieškoti liaudies mene.

Krėvę tai giliai paveikė. Jis, pasinaudodamas lietuvišku liaudies dainų stiliumi, ir sukūrė šią knygą. Čia pilna mažybinių žodžių, pilna kartojimų. Visa knyga skamba lyg muzika, banguoja ilgais periodais. Ši knyga yra lyg senasis mūsų tautos epas, lyg lietuviška "Kalevala".

Jei ir nieko daugiau nebūtų Krėvė parašęs, jau viena ši knyga jo vardą būtų įrašiusi į lietuvių literatūrą.

Toliau Lietuvos praeičiai Krėvė skyrė šias dramas: "Šarūną", "Skirgailą", "Mindaugo mirtį". Misterija "Likimo keliais" yra alegoriška, paremta to meto Lietuvos kaimo problemomis.

Lietuviškam kaimui skyrė du tomus "Šiaudinėj pastogėj". Čia ryškiausias ir gražiausias pasakojimas yra apie skerdžių Lapiną. Kaimui yra skirta ir jo drama "Žentas".

Mėgo jis orientalinius motyvus, nes yra studijavęs anų kraštų kultūrą. Čia randame "Rytų pasakas". Čia yra ir jo stambiausias veikalas — "Dangaus ir žemės sūnūs".

Pasakojama, kad jaunam Krėvei čigonė išbūrė, jog jis mirs tada, kai parašys savo svarbiausią veikalą. Tą veikalą jis pradėjo 1922 ir baigė prieš pat savo mirtį 1954. Tai "Dangaus ir žemės sūnūs". Veikalas paskirtas Kristaus gyventai epochai pavaizduoti.

Krėvė mokėjo išvelgti į gyvenimą, surasti ten didelius konfliktus. Taip jis ir sukūrė audringas ir kovingas asmenybes. Taip žmogaus dvasinio lobio atskleidimas ir yra jo kūrybos centrinė problema.

* * *

Spaudos draudimo laikais literatūra buvo pajungta vienam tikslui — sukelti kuo didesnį tautinį atgimimą. Visi rašė apie tėvynę, kvietė į darbą Lietuvos labui.

Atgavus spaudą, jau pasigirdo balsų, kad reikia rūpintis tik literatūrinės vertybes kurti, atskleisti žmogaus problematiką.

Krėvė ir buvo vienas iš pirmųjų, kuris ta prasme praturtino lietuvių literatūrą, suteikdamas jai psichologinio gilumo, problematiškumo, sukurdamas ryškius audringus charakterius. Bet drauge jis pratęsė ir spaudos draudimo tradicijas. Jis sukūrė tokius gražius, patrauklius senovės didvyrius, parodė tokią gražią ir karingą Dainavą, kad tai savaime kėlė žmonių tautines nuotaikas, stiprino jų lietuviškumą. Tokia jo kūryba yra ir dabar, nepraradusi savo aktualumo ir savo vertės. □

DLK KĘSTUTIS

ALGIRDAS BUDRECKIS

1. Kęstučio asmuo.

DLK Algirdo dešinioji ranka buvo jaunesnysis brolis Kęstutis. Jo tikslī gimimo data nėra žinoma; spėjama, kad jis galėjo gimti tarp 1297 ir 1301 m. Štai kaip Kęstutį pavaizduoja kryžiuočių metraš-tis:¹ „Kęstutis buvo augalotas, ugninės akys degė išblyškusiam veide, maža plaukų dengė jo galvą, ilga, iki krūtinės žila barzda. Smulkios buvo jo lūpos, bet kiekvienas jų tariamas žodis buvo turtingas. Ka-da jis mąstydamas, papampdavo jam kaktos gyslos. Jo visa išvaizda buvo baimę įkvepianti”.

Jeigu šis Kęstučio fizinis apibūdinimas yra au-tentiškas, tai jis turėjo būti padarytas jo senatvėje. Jaunas būdamas, Kęstutis galėjo būti augalotas, tan-kiais brunetiniiais plaukais ir barzda apžėlęs. Tur-būt buvo staigus ir sangviniškas, fiziškai patvarus ir vikrus. Jo jausmai buvo intensyvūs. Tikėjimo atžvilgiu jis buvo užkietėjęs pagonis, bet kartu ir tolerantiškas kitiems tikėjimams.

Vakarų Lietuvoje ir Žemaitijoje Kęstutis, kaip nenuilstamas šalies nepriklausomybės ir tradicijų gynėjas, turėjo be galo didelį autoritetą. Su savo val-domų sričių gyventojais buvo susirišęs dar ir kraujo giminyse. Jo abidvi žmonos buvo lietuvės. Jo an-troji žmona Birutė išliko žmonių atmintyje ir perėjo į liaudies dainas ir padavimus. Kęstutis turėjo šešis sūnus² ir šešias dukras.³

Kęstučio teisingumas ir žmoniškumas metraš-čiuose dažnai minimas. Jo priešai kryžiuočiai jame matė pavyzdingo krikščioniško riterio ypaty-bes. Tokias pat ypatybes pripažino jam ir lenkai. Jonas Dluogošas, kuris visiškai neapkentė Gediminai-čių, vis dėlto šitaip aprašė Trakų valdovą savo Len-kų kronikoje: „Kęstutis, nors stammeldys, yra rimtas vyras, tarp visų Gedimino sūnų jis buvo protin-gesnis ir gabesnis, ir ypatingą garbę jam suteikia tas, kad jis buvo apšviestas, žmoniškas ir pokalby-je tikras.”⁴

2. Jo vaidmuo XIV amžiaus Lietuvoje.

Kęstučio vardas pirmą kartą minimas istorijoje 1338, kai jo tėvas DLK Gediminas jam pavedė Vakarų Lietuvos gynybą nuo kalavijuočių, kryžiuo-

čių, mozūrų ir lenkų. Bychovco kronika išvardina jo valdomas sritis: Žemaitiją, Trakus, Gardiną ir Pa-lenkę.⁵ Vėliau jam pateko dar Lyda, Kaunas, Lietuvos Brasta ir Pagirys iki Prūsų sienos. Iš tikro, Gediminas šį jauną karžygį paskyrė pastoti kelią to-limesnei kryžiuočių ekspansijai Nemuno slėniu, kai jie pastatydino Bajerburgo pilį 1337 m. prie Nemu-no krantų.

Vytautas mums paliko tėvo ir dėdės Algirdo iškilimo į didžiuosius Lietuvos kunigaikščius vaiz-dingą aprašymą. Atseit:⁶

Prieš mūsų tėvo tėvui žūvant, mūsų senelis, vieton savęs davė aukščiausią valdžią Vilniuje Jaunučiui; Jogailos tėvui Algirdui — valdžią Vitebske, o mano tėvui kunigaikščiui Kęstučiui — Trakuose. Ir kadangi Kęstutis nuo jaunystės sutarė, o dabar pamatė jiems daromas kunigaikščio Jaunučio kaikurias neteisybes, tai susitarė kunigaikštis Algirdas su mūsų tėvu, kunigaikščiu Kęstučiu, kad jie, šiaip ar taip, turi už-imti Vilnių ir Jaunutį išvyti. Ir sutarė dieną, kurią jie turės būti prie Vilniaus.

Mūsų tėvas Kęstutis paskirtą dieną atvyko prie Vil-niaus pilies, o kunigaikštis Algirdas negalėjo atvykti. Ir mūsų tėvas Kęstutis užėmė Vilnių ir išvyjo tenai Jaunutį. Ir viso krašto žmonės prisidėjo prie jo ir visos pilys pasidavė jam.

Paskui atvyko kunigaikštis Algirdas prie Vilniaus, pas mūsų tėvą, ir mūsų tėvas, atsižvelgdamas į amžių, ka-dangi jis (Algirdas) buvo jo vyriausias brolis, atidavė jam valdyti Vilnių, o kitas žemes ir pilis pasidalijo jie viską pusiau, pasižadėdami vienas kitam ką įsigys kitose žemėse, visą dalytis pusiau... ir gyveno vie-nas su kitu labai sutardami.

Kęstučio praveistas perversmas prieš DLK Jau-nutį įvyko 1344 m. rugsėjo 29 d.⁷ Naujoji Lie-tuvos valdžia nebuvo diarchija, kaip daugelis mano. Nors Kęstutis turėjo didžiojo kunigaikščio titulą, iš tikrųjų, pagal susitarimą Algirdas vienas buvo kunigaikščių-kunigaikštis, Lietuvos valdovas, o artimiausias bendradarbis ir lietuvių karinių pa-jėgų vyriausias karvedys buvo Kęstutis. Kęstučio sostinė buvo Trakuose, netoli nuo DLK Algirdo

Vilniaus. Artimiasias jo patarėjas buvo Pekstė, kuris anot metraštininko Wartbergo, nekenė vokiečių ir krikščionių.⁷ Uošvis Vidimantas ir Birutės brolienas Butrimas buvo Kęstučio šalininkų vadai Žemaičiuose. Nėra abejonės, kad Kęstutis buvo išsilavinęs ir mokėjo svetimų kalbų, kurių pramoko iš Vilniuje gyvenančių jo tėvo dvarui artimų vienuolių.

Savo žmoniškumu Kęstutis viršijo net tų laikų krikščionis riterius. Kai ketindavo pulti kryžiuočių žemes, jis iš anksto apie tai paskelbdavo kryžiuočių maršalkai ir tik po to atvykdavo. Su ordino maršalka sudarytas paliaubas tvirtai vykdavo. Drąsius kryžiuočių riterius gerbdavo. Karžygiškas ir atviras Kęstutis tiko santykiams su kryžiuočių riteriais, kurie bent paviršutiniškai dar buvo susiję su Vakarų riteriškomis tradicijomis. Anot istoriko Adolfo Šapokos, nuo Kęstučio laikų ordinas pradeda traktuoti Lietuvos kunigaikščius kaip valstybės valdovus, kurių kraštas turi teisę gyvuoti". Ligi tol tiek į visą Lietuvą, tiek į jos valdovus ordinas žiūrėjo kaip naikintojus, žmonių vardo nevertus pagonis. Žodžiu, tik nuo Kęstučio ir Algirdo laikų tarp ordino ir Lietuvos susidaro normalūs dviejų kariaujančių valstybių santykiai."⁹

Daug, daug laiko Kęstutis praleido ant žirgo su kalaviju rankoje. Keturiasdešimt su viršum metų jis kariavo su ordinu, su lenkais, su vengrais ir su įvairiais rusinų kunigaikščiais. Jo žirgas jį nunešė į Prūsus, Livoniją, Rusijos gilumą, Lenkiją, Ukrainos stepes ir į Vengrų Karpatus. Baigdamas žygį prieš kryžiuočius, tuojau pasukdavo į Valuinę Liubartui padėti, ar žygiuoti su Algirdu prieš maskėnus Okos baseine. Kaikada tais pat metais jam tekdavo apieisti vieną frontą ir subūrus kitas pajėgas stoti į kovą prieš kitą priešininką. Jį lydėdavo raitoji palyda, joja. Atstumai neleido jam trauktis su didele kariuomene iš vieno fronto į kitą. Jis dažnai vietoje sutelkdavo vietinius karius pulkuosna užstoti įsiveržėliams kryžiuočiams kelią. Tik kai ruošė didesnius žygius prieš ordiną ar lenkus, sutelkdavo karines jėgas iš įvairių valdų. Yra nuostabu kokius atstumus Kęstutis įveikdavo per trumpą laiką. Kas yra dar nuostabiau, tai faktas, kad jis taip veikė iki pat mirties, kai mažų mažiausiai jam buvo suėję jau 82 metai!

3. Kovose su kryžiuočiais ir kalavijuočiais

Kęstutis buvo lyg koks mūras, kuris sulaukė vokiečių tolesnį slinkimą į rytus. Jis vedė nepalaujamas kovas už lietuvių sodybas. Jam teko daugiausia sumanumo ir išgalių skirti nuolatiniam karui su Kryžiuočių ordinu.

Nuvertę Jaunutį Algirdas su Kęstučiu tuojau

turėjo kreipti visą dėmesį ir energiją į pavojų iš Prūsų. Visą 1344 m. rudenį ordinas telkė kryživius iš Europos lemtingam kryžiaus karui prieš Lietuvą. Karas prasidėjo 1345 m. vasario 2 d., kai magistras Ludolfas Koenigas Weitzau atvesdino pagrindinę kryžiuočių kariuomenę per Parusnę.

Karvedys Kęstutis suvaidino pagrindinį vaidmenį šiame kare. Jo įsakymu pasienio gyventojai pasitraukė 10 mylių gilyn į kraštą. Sudaryti galimybes Algirdui nevaržomai užpulti nepasiruošusius kalavijuočius Livonijoje, Kęstučio žemaičių pulkai padarė išpuolį į šiaurės vakarus. Žemaičiai užpuolė Klaipėdos pilį ir nuniokojo dalį Sembos. Kai magistras sustabdė savo žygį ir nukreipė dalį pajėgų Klaipėdos link, žemaičiai grįžo namo.

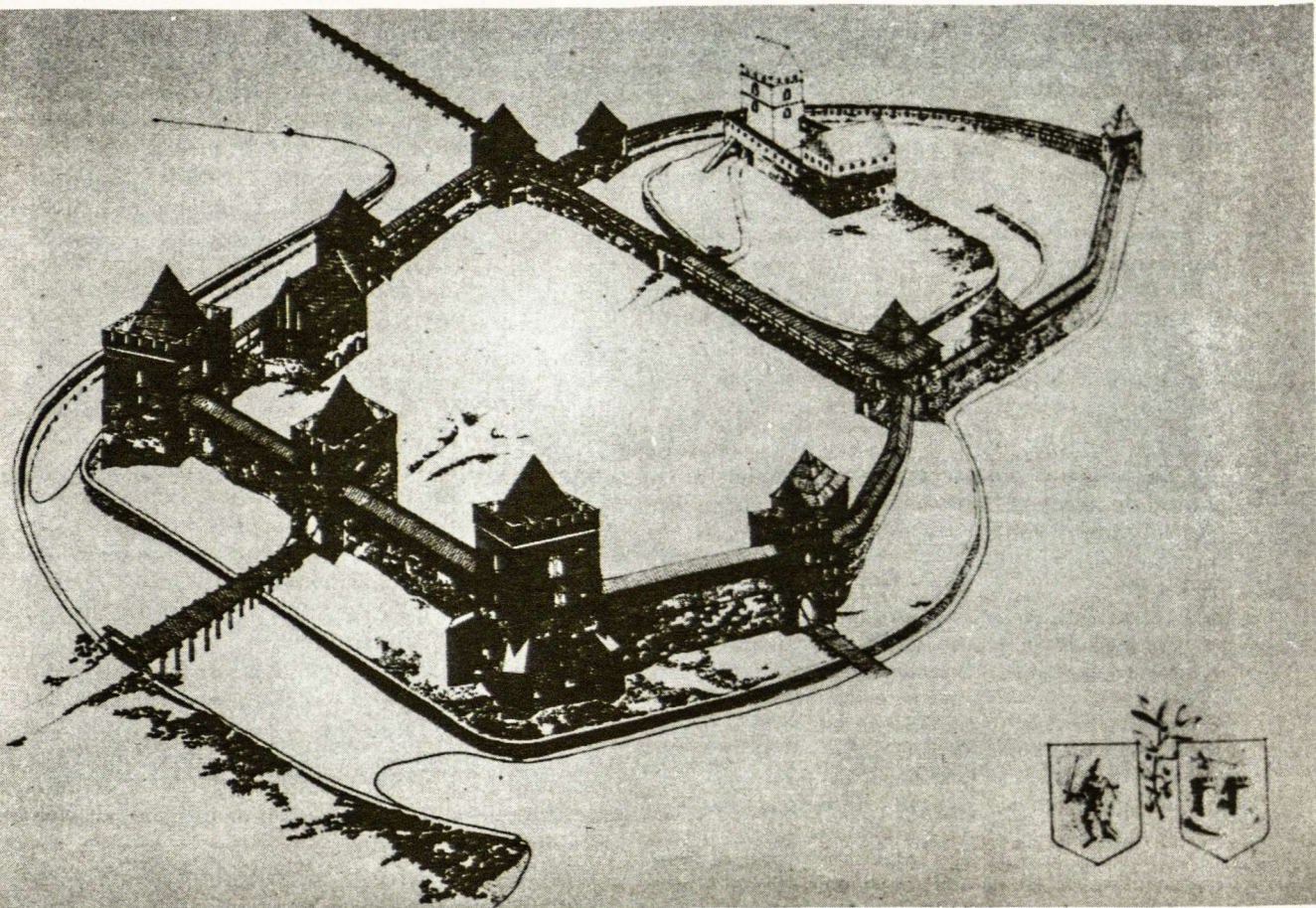
Ordino kariuomenei delsiant, Algirdas su Kęstučiu pagrindine kariuomene žygiavo per Sūduvos dykrą, užpuolė Rastenburgą, nusiaubė Priegliaus upės sritį iš ordino užfrontės. Algirdas su Kęstučiu sunaikino viso 45 sodybas.¹⁰ Ordino 1345 m. kryžiaus karas nuėjo niekais. Magistras Koenig Weitzau buvo nušalintas.

Po to kryžiuočiai ilgesnį laiką susilaikė nuo didelio masto žygių, tenkindamiesi *kleinkrieg*, t.y., partizaniško pobūdžio išpuoliais, dvi savaites trunkančiomis "reizomis" (kelionėmis) pasigrobt.

Lietuviai atkeršydavo jiems savo grobio ir naikinimo žygiais. Savo žygiuose lietuviai pasiekdavo kryžiuočių krašto gilumą. Įsručius, Vėluva, Tėpluva, Girdava, Alna, Friedlandas, Rastenburgas, Liunenburgas, Ragainė dažnai būdavo aplankomi lietuvių karžygių. Lietuviai užpuolė ir eilę kryžiuočių pilių bei tvirtovių — Rastenburgą, Rešlius, Vartenburgą, Ungurą, Johanisburgą, Gotesverderį ir kitas. Livonijos ordino krašte lietuviai dažnai puldavo Kuldingos, Mintaujijos, Duobelės, Lazduonos, Daugavpilio, Beržauinės, Kryžvarko, Piebalgos, Aizkrauklės ir kitas apylinkes.¹¹

Daugelis lietuvių žygių buvo Kęstučio suplanuoti ir vadovaujami. Dalis jų buvo strategiškai reikšmingi, dalis buvo išprovokuoti keršto, o didžiuma mažesniųjų žygių turėjo tokį pat pobūdį, kaip kryžiuočių "reizos", *Litauenreisen*, atseit, grobis ir niokojimas. Algirdas nedaug kur savo broliui talkino, lygiai kaip jam pagalbon retai kada ateidavo Kęstutis. Talkos terekėdavo tik svarbesniuose žygiuose. Per ilgus kovos metus nė vienas susidūrimas tarp lietuvių ir kryžiuočių nebuvo lemiamas, dėl to ir neįvyko jokių teritorinių pasikeitimų.

Kęstutis pasiekdavo tolimas tvirtoves: Rastenburgą, Girduvą, Eselį, Balgą, Alenšteina, dažnai puldavo per Sūduvos dykrą ar per Mozūrus; užpuolė Osterodės komtūrijos pilis Soldau ir Heidenburgą. Kęstučiui talkindavo prieš kryžiuočius

Trakų pusiasalio pilis. S. Mikulionio rekonstrukcinis piešinys

Pekstė, Dirsūnas, Giedraičių kunigaikštis Daumantas Ginvilaitis, Žemaičių Butrimas ir vyriausias sūnus Patirgas.

1348 m. sausio 6 d. magistras von Dahenfeldas atvedė ordino kariuomenę iš Įsruties į Lietuvą. Vasario 2 d. Algirdo ir Kęstučio pulkai susirėmė su besitraukiančiais kryžiuočiais ties Strėva. Kryžiuočiai buvo sumušti, bet jiems pavyko pasitraukti. Jie pasauliui paskelbė, kad Strėvos mūšis buvo kryžiuočių pergalė.

Bet netrukus Kęstutis įrodė, kad tai buvo tik melas, nes dar tą pačių 1348 m. pavasarį jis įvykdė žygį į Prūsus. 1348 m. rugsėjo 29 d. Kęstutis puolė Vėluvą ir išplėšęs ją padegė.¹² Septynias savaites jis siautė Notangoje, ir niekas jam nieko negalėjo padaryti. Anot Simano Grunau, Kęstutis išsivedė 40,000 belaisvių.¹³ Skaičius žinoma, perdėtas, tačiau vis vien lietuviai išsivedė kelis tūkstančius belaisvių.

1350 m. Kęstutis sunaikino strateginę Ragainės pilį, bet ordinas ją vėl atstatė. Ypač didelio masto

Kęstučio žygiai įvyko 1353 ir 1354 m., kai ordino magistras Vinrichas von Kniprode, nedrįsdamas įstoti į kovos lauką gynėsi tik pilyse. 1356 m. sausio 21 d. Kęstutis, Algirdas ir Patirgas puolė Alenšteiną ir Gutenšadtą; tada jie sunaikino 17 kaimų.¹⁴

1361 m. Kęstutis su sūnum Patirgu padarė žygį į Prūsus. Ekersbergo apylinkėse 1361 m. kovo 13 d. Kęstutis buvo paimtas ir nelaisvė ir nugalėtas į Marienburgą. 1361 m. lapkričio 18 d. jis išspruko iš Marienburgo ir pasiekė giminaitį, Mozūrų kunigaikštį. Kronikininkas Johann von Posilgė štai kaip aprašo šį epizodą:

1361 metų kovo 13 dieną Kęstutis, prie Ekersbergo dykumoje bemedžiodamas, buvo sugautas pono Kranichsfeldo. Jis buvo nuvestas į Marienburgą pas vyriausiąjį magistrą ir labai saugomas. Bet išbėgo iš kalėjimo lapkričio 18 d. vakare. Jis perėjo per Mozūriją, ir buvo stebuklas, kaip galėjo pabėgti, kadangi visos brastos buvo apstatytos. Bet jis turėjo žmonių, kurie jam slaptai padėjo.¹⁵

Rimtas smūgis lietuviams buvo Kauno pilies apgulus ir išgriovimas 1362 metais. Ordino ma-

gistras Vinrichas von Kniprode, turėdamas daug svečių iš Anglijos, Italijos ir Vokietijos, surinko didžiulę kariuomenę ir nuplaukė Nemunu pro Veliuoną ir Bisėnus. 1962 m. kovo 29 d. kryžiuočiai pradėjo Kauno apgulimą. Kęstutis ir Algirdas su savo ginkluotomis palydomis ("cum suis bayoribus et smyrdens") atkako Kauno įgulai padėti, tačiau lietuvių ginkluotos pajėgos buvo persilpnos. Nebuvo laiko sutelkti srities karius. Be to, balandžio 10 d. atvyko ir Livonijos ordino kariuomenė. Pagaliau pilis, kuriai vadovavo Vaidotas Kęstutaitis, buvo iš visų pusių apsupta. Pradedant balandžio 10 d., kryžiuočiai bei kalavijuočiai nesiliaudami išstis 14 dienų, puolė Kauno gynėjus.

Balandžio 15 d., kai Kęstutis pastebėjo, kad pilis bus pralaužta, pasikvietė magistrą von Kniprode pasitarti, vienas antram patikrinę saugumą. Metraštininkas Vygandas Marburgietis užrašė sekantį pokalbį tarp Kęstučio ir von Kniprodes:¹⁶

Kęstutis pareiškė magistrui: 'Jeigu aš būčiau pilį, niekada su visais saviškiais jos nepaimtumėt'. Magistras atsakė: 'Dėl ko joi iš pilies, kai mus pamatei?' Jis atsiliepė: 'Mano kareiviai buvo be vado, dėl to likau pas juos'. Magistras tarė jam: 'Jeigu tau reikia pasiimk saviškių, kiek nori, ir laisvai kopk į pilį. Mes Dievui pasitikėdami, manome, kad jūs negalėsite jos nei apsaugoti, nei išlaikyti'. Kęstutis atsakė: 'Kaip galiu įžengti į pilį, kada visas plotas yra apsiaustas užtvaramis ir apkasais?' Magistras atsiliepė: 'Pasižadėk kovoti su manimi, tai išlyginsiu žemę ir nuardysiu tvorą'. Į tai karalius nebeatsakė. 'Jeigu karalius nebeturėtų daugiau ko kalbėti su manim, lai jis vyksta saugoti saviškių'.

Tuo ir pasibaigė tariamasis pokalbis. Netrukus kryžiuočiai įveikė Kauno pilį. Išmušė joje visus, išskiriant Kęstučio sūnų Vaidotą, kuris su 36 pagonimis buvo paimtas nelaisvėn. Ir rašė Marburgietis: "Šiuo puolimo metu abu minėtu karaliu (Kęstutis su Algirdu — A.B.) buvo kalno viršūnėje, su širdgėla stebėdami viską ir negalėdami nieko sutrukdyti..."

1365 m. vasario 14 d. Kęstutis, Algirdas, Patirgas ir Aleksandras Karijotaitis, vesdami 4000 karių, nužygiavo Kuršių Marių link, į Sembos pusiasalį. Lietuviai puolė ir paėmė Kanstrytės, Spitrės ir Schlauerburgo pilis. Įveikė Ragainės ir dvi gretimas pilis. Sakoma, kad lietuviai to žygio metu sunaikino 4000 gyventojų ir pagrobė daug arklių bei turto skalvių krašte. Lietuviai tada išsivedė 1000 belaisvių.¹⁸ 1369 m. rugpiūčio mėn., po žiauraus Nevėžio pilies įveikimo ir sudeginimo Kęstutis įspėjo ordino maršalką H. von Schindenkopfą, kad kitais metais jis būsiąs pas maršalką svečiuose. Į tai von Schindenkopfas atkirto: "Ordi-

nas pasiruoš priimtuvėms ir nušluostys tavo kariams dulkes." Šis įspėjimas buvo strategiška ir naivi klaida iš Kęstučio pusės, nes kryžiuočiai dabar atdžiai stebėjo lietuvių pasiruošimą didžiajam karui.

Nuo 1369 m. vasaros galo Algirdas ir Kęstutis ruošėsi karui. 1370 m. pradžioje Algirdas pirmas įsiveržė iš Žemaitijos Prūsijon, traukdamas Karaliaučiaus link. Tuo tarpu Kęstutis žygiavo iš Gardino, per Sūduvos dykrą, į prūsiškąją Galindą, iš ten pasuko į šiaurę. Sudegino Ortelsburgo tvirtovę, bet vengė kitų tvirtovių. 1370 m. vasario 16 d. Kęstutis susitiko su Algirdu ties Rūdava. Vasario 18 d. Rūdavoje įvyko didelis mūšis tarp lietuvių ir kryžiuočių. Mūšis pasiviro kryžiuočių naudon, kai Elbingos vėliava (pulkas) smogė į Kęstučio vadovaujamą dešinįjį sparną. Kęstučio kariuomenė pakriko ir pasitraukė, o kryžiuočiai spaudė pirmyn. To pasėkoj ir Algirdas buvo priverstas pasitraukti su savo kariuomene. Nors ordinas pasauliui gyrėsi, jog davęs lietuviams mirtiną smūgį, iš tikrųjų lietuviai sėkmingai pasitraukė atgal į Lietuvą, o kryžiuočiai neteko daug vadų ir karių.

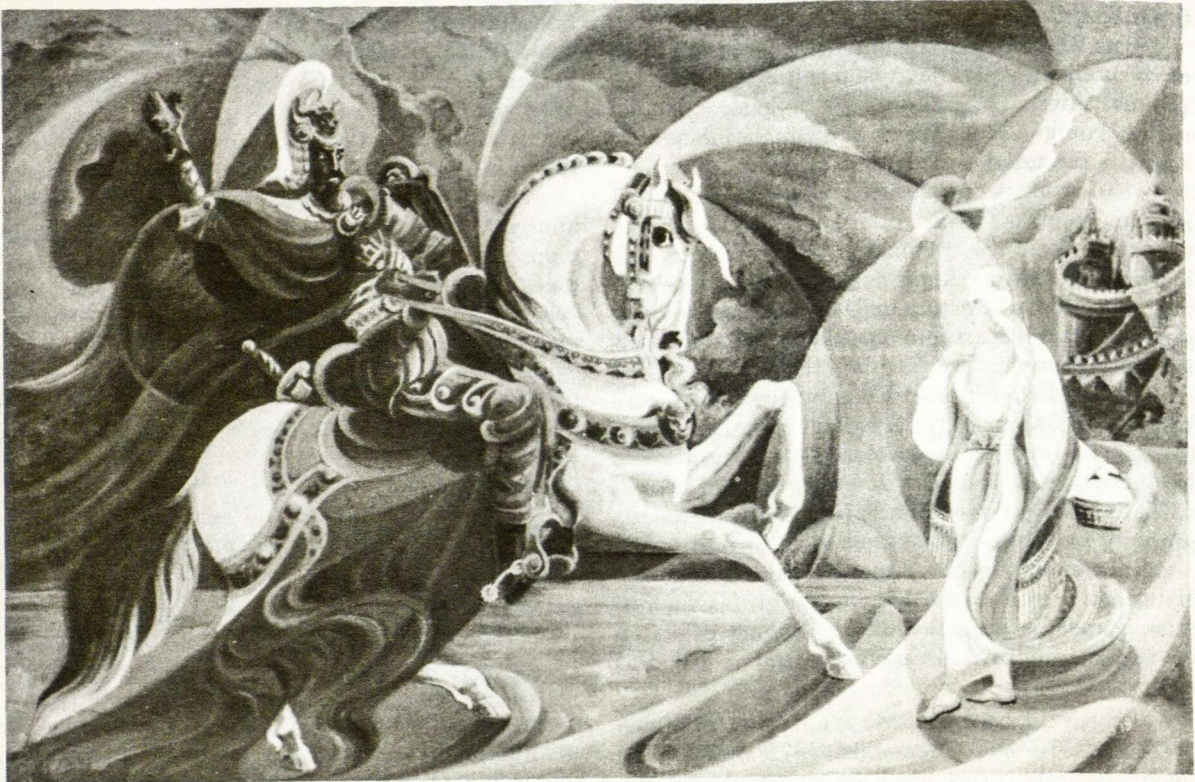
Paskutinis didelis lietuvių žygis į Prūsus įvyko 1376 m., kai Kęstutis, Algirdas ir Skirgaila Algirdaitis įsiveržė į kryžiuočių valdas ir, pasidalinę jėgomis į tris dalis, nusiaubė Tarplaukio, Vėluvos, Nadruvos ir Įsruties sritis. Lietuviai smarkiai nuniokojo Priegliaus paupius ir užmušė, arba išsivairė apie 1000 belaisvių.

4. Kovose su lenkais.

Kęstučiui teko kovoti dar ir su lenkais ir mozūrais. Būdamas Pagirio valdovu jis susidurdavo su mozūrų kunigaikščiais. Taipgi jis ateidavo į pagalbą jaunesniajam broliui Liubartui, kuris tada valdė Valuinę. Mat, Lenkijos karalius Kazimieras III, pramintas Didžiuoju, ketino užimti Haličą ir Valuinę ir praskinti lenkams pirkliais prekybos kelius į Ukrainos stepes ir į Juodąsias Marias. Šios lenkų-lietuvių kovos dėl pietvakarių Ukrainos buvo titaniško masto ir truko 40 su viršum metų. Liubartui kaikada padėdavo Algirdas ir totoriai. Karvedys Kazimieras III pasitelkė Vengrijos karalių Liudviką d' Anjou, kuriam net užrašė paveldėtojo teisę į Lenkijos sostę dėl karinės paramos.

Ypatingais, kritiškais momentais, kai lenkai ir vengrai spaudė Liubartą, DLK Kęstutis ateidavo jam į talką. Ne vien giminystės saitai rišo Kęstutį prie Liubarto, jam rūpėjo Lietuvos Brastos ir Palenkės žemių saugumas prieš lenkus varžovus.

Kęstutis pirmą kartą atėjo Liubartui į pagalbą 1340 m., kai jis pats dar buvo tik sritinis Lietuvos kunigaikštis. Tais metais, ryšium su Liubarto kova su agresyviu Kazimieru dėl Valui-

Jurgis Juodis. Kęstutis ir Birutė (aliejus)

nės, Lietuvos kunigaikščiai Algirdas, Kęstutis, Kaributas ir Liubartas, drauge su Kestutaičiais Patirgu ir Butautu, suruošė didelį žygį prieš mozūrų kunigaikščius, Ziemovitą ir Kazimierą. Lenkų karalius Kazimieras III ir tie du mozūrų kunigaikščiai buvo priversti pasirašyti 1340 m. taiką su Lietuvos kunigaikščiais.

Tais pat metais Kęstutis padėjo Liubartui įsitvirtinti Lucko mieste, pats užimdamas Palenkę.

Po dešimt metų Liubartas vėl turėjo kviesti brolius, Algirdą ir Kęstutį, išvyti lenkų įgulas iš Valuinės.¹⁸ 1350 m. Kęstutis net du kartus (gegužės ir rugpiūčio mėn.) puolė pačią Lenkiją. Lietuviai raitininkai pasuko į šiaurės Lenkiją. Nors pačių miestų neįveikė, kadangi žygiavo tik raitoji kariuomenė, lietuviai nusiaubė Sandomiro, Radomo ir Lukovsko sritis. Kęstutis ta proga atsiėmė Lietuvos Brastą ir nuo tada tapo Liubarto "kaimynu" ir užtat nuolatiniu jo bendradarbiu. Tačiau, bendrai paėmus, tie siaubiantys žygiai nenulėmė karo su lenkais eigos Liubarto naudai.

Po dviejų metų, t.y., 1352 m. balandžio mėn., Kęstutis su Liubartu atsivedė gausią lietuvių-rusinių kariuomenę į Raudonąją Rusiją (Červonąją

Rus) ir beveik be jokio rimto pasipriešinimo siautė Lenkijoje, paimdami vieną miestą po kito iki pat Zavichisto.¹⁹ Tą pat rudenį karalius Kazimieras pasirašė paliaubas su lietuvių kunigaikščiais. Paliaubos ne ilgai tetvėrė. 1353 m. gegužės 20 d. Liubartas užpuolė ir nusiaubė lenkų valdomą Lvovą. O 1353 m. vasarą Kęstutis su Algirdu plėšė Prūsus ir mozūrus, kurie buvo susidėję su lenkais.²⁰

Vėliau Kęstutis dalyvavo naujų paliaubų pasirašyme (1355 m. birželio 24 d.). Netrukus ir vėl užsiliepsnojo kovos tarp Liubarto ir lenkų. Lenkų ir vengrų spaudžiamas, 1366 m. Liubartas buvo priverstas pasirašyti nepalankią jam taiką. Bet šis atkaklus Gediminaitis nepasidavė, ir sekančiais metais pradėjo naują karą prieš Kazimierą. 1368 m. Kęstutis vėl atėjo broliui į talką, šį kartą su savo lietuviais jis nusiaubė Mozūriją ir sudegino Pultuską.²¹ Kęstutis paskutinį sykį atėjo Liubartui į pagalbą 1370 m. Tų metų lapkričio 5 d. staiga mirė Lenkijos karalius Kazimieras medžioklės metu. Išnaudodami lenkų tarpvaldį, Liubartas, Kęstutis ir Jurgis Narimantaitis suruošė didelį žygį į Haličą. Jie apgulė Vladimiro miestą. Lenkų starosta Petras Turskis pasidavė lietuviams be kovos. To pasėka Liubartas atgavo žemes, kurias buvo praradęs 1366 m.²²

5. DLK Algirdo žygių bendrininkas.

Pats Algirdas buvo gabus karvedys ir sugebėdavo sutelkti ekspansijos žygiams lietuvių ir rusinų pulkus. Klasta ir greitumu jis nugalėjo daugelį rusinų kunigaikščių. Tačiau lemiamais momentais Algirdas pasitelkdavo ir Kęstutį.

Kai Livonijos ordinas įsibrovė į Pskovo žemę ir apgulė Izborską 1342 m., Pskovo miesto taryba — viečė kreipėsi į tuometinį Vitebsko didįjį kunigaikštį Algirdą. Algirdas pasikvietė talkon Žemaičių valdovą Kęstutį ir Polocko kunigaikštį, giminaitį Liubką. Lietuviai išvijė kalavijuočius iš Pskovo žemių.

Kai estai sukilo prieš kalavijuočius ir vokiečių kolonistus 1343 m., Algirdas išnaudojo progą suruošti žygį į Livoniją. Rugpiūčio 15 d. Algirdas su Kęstučiu perėjo Dauguvą ir nužygiavo pro Lielvardę ir Ikškilę Rygos link.³² Jie parsigabeno daug grobio ir belaisvių iš to žygio.

Kai maskvofilų partija paėmė valdžią Didžiojo Naugardo Respublikoje 1347 m., Algirdas su Kęstučiu sumušė naugardiečius ties Selona prie Psaigos upės ir lietuviams pavyko atstatyti palankią Lietuvai valdžią Naugarde.

Kęstutis dalyvavo Algirdo žygiuose prieš Maskvą 1368, 1370 ir 1372 metais. 1372 metų žygio eigoje jis veikė prieš maskvėnus nepriklausomai nuo Algirdo. Kovo mėn. pabaigoj Tvrės Mykolas su Kęstučiu, Andriumi ir Dimitru Algirdaičiaus puolė Maskvos žemę. Balandžio 7 d. Kęstutis paėmė ir sudegino Perejaslaulį.²⁴ Po to, jis nutraukė savo karo veiksmus ir grįžo Lietuvon, kad Algirdas turėtų progos pradėti savo pagrindinį žygį prieš Maskvą.

Bendradarbiavimas tarp Algirdo ir Kęstučio buvo abipusiškas. Kaikada Algirdas prisidėdavo prie Kęstučio, ar tai atremti kryžiuočius (antai, Strėvoje, Kauno apgulimo metu), ar tai atlikti žygį į Prūsus. Gindamasis nuo kryžiuočių, sunkesniais atvejais, Kęstutis pasitelkdavo Algirdą. Pavyzdžiui, 1345 m. rudenį jiedu nužygiavo į Rastenburgo sritį ir į Ermlando vyskupiją, kur daug žalos padarė kryžiuočiams.

Pasak kryžiuočių metraščių, "Velnio paskatinti su savo velniška veisle" Kęstutis, Algirdas ir Patirgas 1347 m. užpuolė Rastenburgą ir siautė Bartų srityje.

Po ordino žygio, 1352 m. vasario mėn. Algirdas ir Kęstutis su didele kariuomene įsiveržė į Gilijos žemupį ir Kuršių Marių pakraščius. Lietuviai patraukė per Deimenos ir Takių upes į vakarus. Po to jie pasiskirstė į penkis tuntus, kurių kiekvienas žygiavo skirtingomis kryptimis ir grįžo Lietuvon su daug grobio. Sekančių metų vasario mėn. Algirdas su Kęstučiu staiga puolė Prūsų

Roeselio sritį. Jie paėmė 1500 belaisvių ir traukė namo. 1354 m. Algirdas ir Kęstutis nužygiavo iki Vartenburgo. Jų paskutinis bendras žygis įvyko prieš pat Algirdo mirtį. 1377 m. kovo 21 d. senyvas Algirdas su Kęstučiu nusiaubė kalavijuočių Kuršo ir Goldingos apylinkes.

Nors sutelktomis karinėmis jėgomis abu didieji kunigaikščiai galėjo atlikti didesnio masto, smogiauosius žygius, tačiau tie žygiai nepakeitė politinės pusiausvyros tarp lietuvių ir kryžiuočių. Tą patį galima pasakyti ir apie brolių jungtinių kariuomenių žygius prieš Maskvą. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija kovodama keturiuose frontuose neturėjo pakankamai resursų XIV amžiaus bėgyje nurungti Kryžiuočių Ordiną ir Maskvą.

(*Bus daugiau*)

Išnašos ir pastabos.

- 1 Max Teoppen, red., "Die aeltere Hochmeisterchronik", *Scriptores Rerum Prussicarum*, III Tomas, Leipcigas, 1868, pp. 593-594; Kotzebue, *Aeltere Geschichte Preussens*, 2 Band, p. 197.
- 2 Kęstučio sūnūs buvo Patirgas, Vaidotas, Butautas, Vytautas, Tautvilas ir Žygimantas.
- 3 Kęstučio dukros: Kača, nežinoma vardo Kęstutaitė, Milušė, Miklausė, Danutė ir Ringailė.
- 4 Jan Dlugosz, *Chronicon*, X knyga, p. 66.
- 5 Rimantas Jasas, red., *Lietuvos Metraštinis — Bychovco Kronika*, Vilnius, 1971, pp. 27, 72; Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Varšuva, 1933, p. 360.
- 6 Theodor Hirsch, "Dis ist Witoldes Sache weder Jagaln vnd Skargaln", *Scriptores Rerum Prussicarum*, II Tomas, Leipcigas, 1863, pp. 712-713; R. Jasas, red., "Vytauto skundas prieš Jogaią ir Skirgailą", *Lietuvos metraštinis*, p. 179.
- 7 Archeografičeskaja Kommissija, "Novgorodskaja četvertaja letopis", *Polnoe Sobranie Russkich Letopisei*, IV Tomas, Petrapilis 1848, p. 57.
- 8 Ernst Strehlke, red. "Hermani de Wartberge Chronicum Livoniae", *Scriptores Rerum Prussicarum*, II Tomas, Leipcigas, 1863, p. 113.
- 9 Adolfas Šapoka, red., *Lietuvos istorija*, Fellbach, 1950, pp. 83-84.
- 10 Smulkiau apie 1345 metų karą žr. Algirdą Budreckį, *Algirdas — Senovės Lietuvos Valstybininkas, Jo Veikla ir Laikai*, Brooklynas, 1981, pp. 67-71.
- 11 A. Budreckis, *Algirdas*, pp. 81-82.
- 12 T. Hirsch, red., "Die Aeltere Chronic von Oliva". *Scriptores Rerum Prussicarum*, Tomas I, Leipcigas, 1861, p. 724.
- 13 Johannes Voigt, *Geschichte Preussens von den aeltesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*, V Tomas, Karaliaučius, 1832, p. 60.
- 14 T. Hirsch, "Die Chronik Wigands von Marburg", *Scriptores Rerum Prussicarum*, II Tomas, Leipcigas, 1863, pp. 548-549.
- 15 T. Hirsch, red., "Johanns von Posilge Chronic

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

(Iš R. Vilko jūrininkystės archyvo)

R. VILKAS

Garlais KAUNAS

- 1931 m. pastatytas Mek. Vaeks. laivų statykloje, Porsgrunn,* Norv. 1521 bruto tonų, 917 neto tonų, 2400 dwt (pakrovimo tonų). Ilgis 246 p., plotis 37 p., gremzlė 18 pėdų. Compound mašina. Anksčiau vadinosi VARDEFJELL.
- 1938 m. nupirko už 33,750 svarų sterlingų Lietuvos Baltijos Lloydo bendrovė Kaune. Užregistruotas Klaipėdoje ir duotas naujas vardas KAUNAS. Įgaliotas makleris (brokeris) Baltijos Transporto Bendrovė, Klaipėdoje.
- 1939 m. kovo mėn. 23 d. perregistruotas į Šventosios uostą.

1939 m. spalio m. pradžioje balaste (tuščias, be krovinio) išplaukė iš Liepojos į Leningradą. Ten pasikrovęs popiermalkių išplaukė į Gantą, Belgijoje.

Ši kelionė buvo žymiai sunkesnė negu anksčiau dėl pablogėjusių karo sąlygų. Kaip antai, minų laukai, oficialiai paskelbti ir slapta išdėti, įvairios prieštaraujantios taisyklės iš abiejų kariaujančių pusių. Audringa Šiaurės jūra buvo nusėta palaidų minų. Laivas nugalėjęs visus pavojus laimingai pasiekė Gantą, kur iškrovęs popiermalkes lapkričio m. 16 d. ruošėsi išplaukti į Angliją, balaste ir pasikrauti krovinį skirta Lietuvai.

Iš žemiau pridėto raporto, įteikto Antverpeno jūrų teismui, kuris sprendė laivo KAUNAS avarijos bylą, matosi, kas vėliau atsitiko su laivu išplaukus iš Gento uosto, pakeliui į Angliją.

Sutrumpintas raporto vertimas iš vokiečių kalbos.

Laivo KAUNAS 1521 brt., 917 nrt. kelionėje iš Gento į Angliją, balaste, kpt. B. Krikštopaičio ir laivo įgulos

RAPORTAS.

1939 m. lapkričio m. 16 d. 15:30 val. pasiliosavom nuo krantinės ir loco vedami plaukėm kanalu į Terneuzen. 17:30 val. locai pasikeitė Vlissingene. Dėl smarkios vakarų-šiaurės-vakarų (WNW) 10 balų (apie 90 km /val. sulyg Beauforto skale. R.V.) audros išmetėm kairijį inkarą ant 60 sieksnių grandinės vandenyje, pagal loco nurodymą. Lapkričio m. 17 d. 9:30 val. orui žymiai pagerėjus, pakėlėm inkarą ir loco vedami plaukėm toliau per OST GAT. 12:30 val. locas paliko laivą prie Middelsteen šviečiančios bojos. Vėjas šiaurės-vakarų (NW) 4-5 balai (apie 28 km/val). Nerami jūra, aukštos bangos. Dėl palaidų minų pavojaus, gelbėjimosi valtytys paruošiamos greitam nuleidimui ir duodamas parėdymas, atsargumo dėliai, miegoti apsirergusiems.

14:00 val. praplaukėm pro Schouwenbank šviečiančių bojų ir pagal anglų konsulo duotas instrukcijas plaukėm į Angliją. Tarp 15 ir 16 valandos sutikome tris palaidas minas. Kadangi prie artėjančios tamsumos darėsi neišmanoma pastebėti, eventualiai palaidų minų ir nenorint įgulų ir laivą pastatyti į didžiausių pavojų, 18:45 val. išmetėme kairijį inkarą ant 75 sieksnių grandinės į 40 metry

des Landes Preussens", *Scriptores Rerum Prussicarum*, II Tomas, Leipcigas, 1863, p. 80.

- 16 "Quod cum Kynstud vidisset, vocavit magistrum, et sub mutuo salvo conductu sibi loquuntur, dixit que magistro: si ego essem in domo, nunquam eam obtineres cum omnibus tuis.

Cui magister respondit: Quare equitasti de dome, cum nos videres, et respondit: Quia mei non habebant caput deo mansi aput eos, et ait magister: Si tibi opus fuerit, accipe de tuis, quotquot vis et ascende liber domum. Speramus enim in Domino, quod non poteritis eam protegere nec retinere. Et Kynstud ait: quomodo potero ascendere, cum campus sit circumseptus et circumfossatus.

Cui magister: promitte mihi, quod velis mecum bellare, volo planare terram et septa deponere. Nec respondit ad hec rex, et magisterz: si non habet rex amplius verba nobiscum loqui, transeat ad custo-

diam suorum." Wigand, SRP, II, p. 533 et alia.

- 17 H. Wartberge, SRP, II, p. 85; Wigand, SRP, II, pp. 548-549.
- 18 Archeografičeskaja Kommissija, Gustinskaja letopis, *Polnoe Sobranie Russkich Letopisei*, II Tomas, p. 350; Vladimir B. Antonovič, *Monografii po istorii Zapadnoi i Jugo-Zapadnoi Rossii*, I Tomas, Kijevas, 1885, p. 129.
- 19 H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie*, p. 394.
- 20 Vladimir B. Antonovič, *Monografii*, p. 130.
- 21 August Bielowski, red., "Joannis de Czarnkow Chronikon Polonorum", *Momumenta Poloniae Historica*, II Tomas, Lvovas, 1872, p. 631.
- 22 Ten pat.
- 23 Wigand, SRP, I, p. 60.
- 24 Archeografičeskaja Kommissija, "Voskresenskaja letopis", PSRL, VII, 19 p. "Simeonovskaja letopis", PSRL, XVIII, Petrapilis, 1913, p. 112.

gilumo jūrą, rytų-šiaurės-rytų (ENE3/4E) apie 6.5 jūrmylės kryptyje į Nord Hinder švieslaivį. Inkariniai žibintai buvo pakelti, laivas ir tautinė vėliava apšviesta. Vėjas šiaurės-vakary 3 balai (apie 15 km/val), jūra lengvai banguojanti. 20:25 val. įvyko sprogimas, kiek tai galima buvo nustatyti prie 4-tos pakrovimo angos (liuko) laivo užpakalinėje dalyje, kairėje pusėje, Tuoj po sprogimo gervė Nr. 4, 2-ro stiebo takelazas ir ant ketvirto liuko stovintis gelbėjimosi plaustas nukrito į krovimo patalpą. Laivo vidurio pastate (midšife) užgėso šviessa. Laivo priešakys — ragas greitai pradėjo nertis į vandenį. Gelbėjimosi valtytys buvo nuleistos ir įgula susodinta į jas. Trūko jaunesnio jūreivio, kuris buvo prie ketvirtos angos sprogimo metu, todėl manoma, kad jis žuvo. 20:32 val. laivas paskendo, priešakiu nerdamas į jūros gelmes. Vandens paviršiuje nieko nepaliko, išskyrus keletą skeveldrų. Valtuose, įgulos vyrai, su pertraukomis, leido raudonas pavojaus raketas. Po keletos valandų prie valčių prisiartino belgų žvejų kuteris H-16 su kuriuo laivo įgula atplaukė lapkričio mėn. 18 dieną 16:00 val. į Zeebrugę.

Seka parašai.

Jūrų teismas rado ir patvirtino, kad avarija įvyko visiškai ne dėl laivo įgulos kaltės, bet manoma, susidūrus su nutrūkusia nuo inkaro, plūduru-

riuojančia mina, nes aiškiai paliudyta, kad laivas paskendo po stipraus sprogimo prie ketvirtos krovimo angos. Apdraudimo bendrovė pripažino visišką laivo praradimą (total loss) ir draudimo suma buvo išmokėta Lietuvos Baltijos Lloydui Kaune.

Remiantis Antverpeno jūrų teismo ir apdraudimo bendrovės duomenimis Lloyd's Register of Shipping 1939 metų (registruoja visų pasaulio šalių laivus) įrašė: — struck a mine and sunk, total loss — susidūrė su mina ir paskendo —, taip tas oficialiai paliko iki šiai dienai.

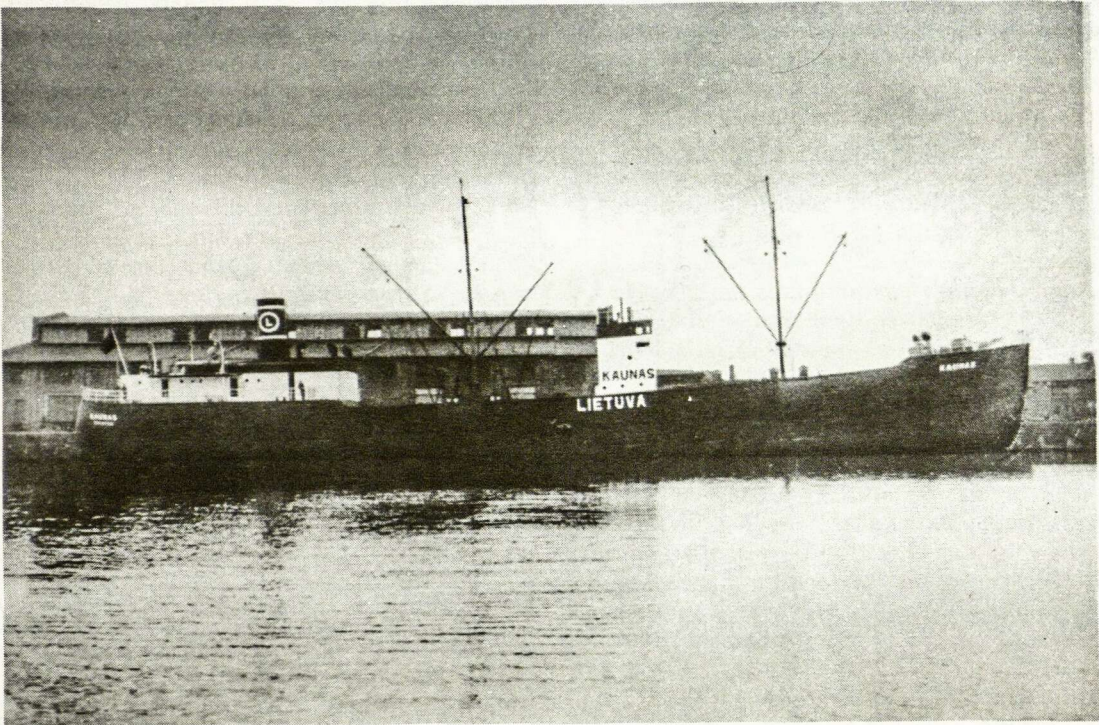
Tikrumoje laivas paskendo ne nuo palaidos minos, bet jį torpedavo vokiečių povandeninis laivas U-57, kuris tuo metu, tarp lapkričio m. 15-24 dienos patuliavo šiame jūros raže. Tiksliai laivo KAUNAS paskendimo vieta: 51°37' šiaurės platumoje, 2°27' rytų ilgumoje, 37-nių metrų gilumoje.

Komentarai.

Reikia pažymėti, kad karo pradžioje vokiečiai, kontroliavo Baltijos ir Šiaurės jūras, o anglai, netikėtai užpulti ir nepasiruošę karui, buvo apsigynimo padėtyje. Vokiečių slapta tarnyba, įvairiuose uostuose, veikė labai gerai, žinojo laivų judėjimą, jų krovinį ir kam jis skirtas. Apie tai pranešdavo jūroje esantiems kontroliniams laivams. Neišvengė

Laivo "Kauno" įgula su belgų pasienio apsaugos kariais Zeebrugge uoste, 1939 m. lapkričio 19 d.

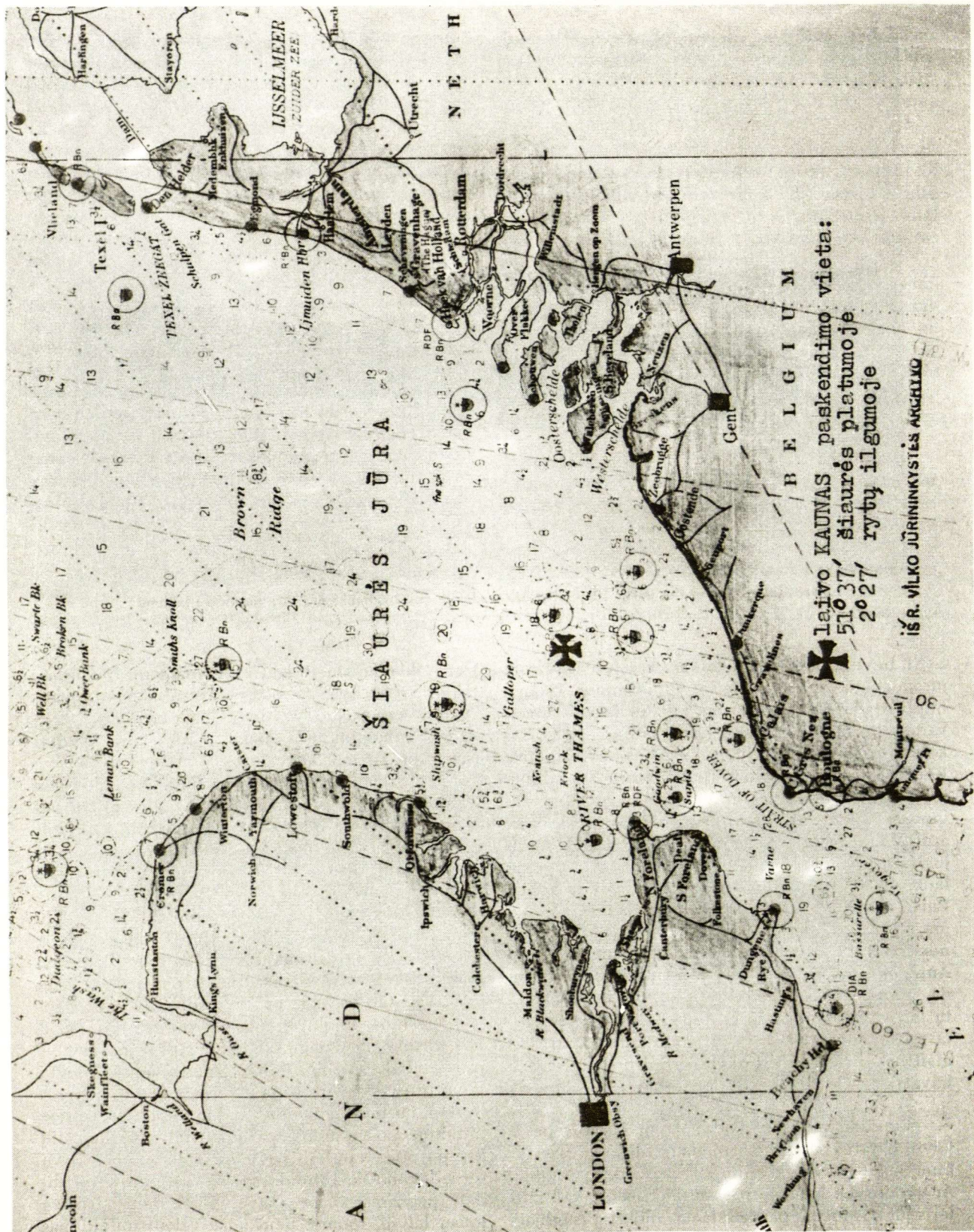
Laivas "Kaunas" Liepojos uoste, 1939 m. spalio pradžioje, prieš išplaukiant į savo paskutinę kelionę

to ir beveik visi mūsų laivai, kai juos atviroje jūroje sulaikyddavo vokiečiai patikrinimui. Dažnai nuplukdydavo į savo uostus kur tekdavo išstovėti kartais savaitėmis. Nenuostabu, kad apie KAUNO kelionę iš Gento į Angliją vokiečiams buvo žinoma. Reicho totalinės blokados, paskelbtos 1939 m. rugsėjo 3 dieną Anglijai, nevykdymas reiškė kiekvienam laivui mirtį. Tuo metu nebuvo kokio nors aplinkinio kelio į Angliją iš Belgijos ar Olandijos uostų. Tarp plačių, oficialiai paskelbtų minų laukų Šiaurės jūroje iš Belgijos buvo tik du keliai. Laivo KAUNAS vadovybė pasirinko, taip vadina, OST GAT kelią, kur ir pakliuvo. Jeigu kaip nors pavyktų laivui nuplaukti ir prekių pasikrauti Anglijoje, tai grįžtant Lietuvon, perplaukus Zundą, jį vokiečiai sulaikytų ir prizų teismas paskelbtų laivą ir krovinį karo grobiu. Byla būtų išspręsta mūsų nenaudai, kaip tai rodo pavyzdžiai, kas atsitiko su kitais sulaikytais Baltijos valstybių laivais.

Šiandien neaišku, kodėl mūsų vyriausybė ir laivininkystės bendrovė, žinodama blokados paskelbimą ir jos taisykles, leido laivui plaukti į Angliją. Ar vyriausybė ir mūsų pasiuntiniai manė, kad Hitleris juokus krečia paskelbdamas blokadą Anglijai?

Dar reikia pažymėti, kad pirmomis karo dienomis, Hitleris savo kalboje laivyno karininkams pasakė: "viską, kas pasirodys prieš jūsų torpedų vamzdžius, sunaikinkite". Aišku, kariai turi vykdyti įsakymus. Jie ir vykdė.

Išplaukiant iš Gento uosto, laivo gremzlė buvo išbalansuota, tai yra užpakalys 2 pėdos giliau negu priešakys, tai būtina laivo saugumui, kitaip jis nesivairuoja. Prie Hinder švieslaivio, KAUNUI stovint ant inkaro su 75 sieksniu grandine, 40 metrų giliam vandenyje, sunki ir ilga grandinė nusvėrė laivo smailą priešakį apie 2 pėdas giliau kaip užpakalį. Be to siūbuojant prieš bangas ir vėją, išilgai kylio, jo priešakys nerdavo dar giliau, kai bangos iškeldavo jo užpakalinę dalį, neatsižvelgiant į tai, kad ten buvo visas laivo svoris — garo katilas, mašinos, anglių bunkeris, gyvenamos patalpos, virtuvė, medžiagų sandėliai, gelbėjimosi valtyis ir kita. Palaida mina arba torpeda, jeigu sprogtų laivo priešakyje, pavz. prie pirmos krovimo angos (liuko), tai besiveržiantis vanduo vidun jau antroje minutėje po sprogimo pastatytų laivą 45 laipsnių kampu prieš vandens paviršių. Taip tvirtina, laivų torpedavimo-skandinimo specialistai, turintieji didelį patyrimą šiame mene. Jeigu taip atsitiktų mūsų laivui, tuomet bent koks valčių nuleidimas

atpultų, didelis klausimas ar kas nors iš įgulos galėtų išsirioglinti iš kajučių, išskyrus tuos, kurie būtų komandos tiltelyje. Tačiau kiek ilgai jie išsilaikytų šaltame, banguojančiame vandenyje, nakties tamsumoje, kad ir su kamštine liemene?

Kaip jau priimta nuo seniausių laikų, visų tautų laivininkystėje, budėjimo-vachtos keičiasi kas 4-rių valandos, pradėdant nuo vidurnakčio. Vachtų pasikeitimo laikas išmušamas varpo-gongo dūžiais, vienas dūžis reiškia pusę valandos. Tą šaltą vakarą 20 valandą KAUNO varpas išmušė 8 dūžius, taip pat 8 dūžius išmušė nepertoliausiai pasinėręs U-57 gongas. Niekas iš įgulos nemiegojo, vieni pavalgę vakarienę ėjo perimti budėjimą, kiti baigę budėjimą vakarieniavo. Ir štai, 20:25 val. sproginimas, tokiu laimingu įgulai laiku, kada dar, taip sakant, visi buvo ant kojų, ir bematant atsirado ant valčių denio prie jų nuleidimo į vandenį. Tik vienas jūreivis žuvo, kuris tuo laiku buvo ant denio, prie ketvirtos angos, tiesiai virš torpedos sproginimo vietos.

Visą šitą įvykių raidą apsvarsčius, pirmiausia torpedavimo laiką, kuris labai svarbus faktorius laivo įgulai, kada visi buvo ant kojų keičiantis vachtoms ir antra, sproginimo vieta laive, kai įtekantis vanduo vidun sulėtino laivo pakrypimą, reikia pripažinti, kad KAUNO įgula buvo labai laiminga, šitokioms sąlygoms susikloščius.

Belgijos pakrantėse, paskandintų laivų sąrašuose, pažymėta, kad laivas KAUNAS nebuvo iškeltas iki 1970 metų. Naujuose jūrlapiuose KAUNO vra-

kas (vrakas — laivas kuris negali būti panaudotas savo paskirčiai) daugiau nepažymėtas. Apie jo tolesnį likimą teks parašyti vėliau.

Povandeninio laivo U-57 KLASIFIKACIJA IR LIKIMAS.

Pastatytas:

1938 m. Deutsche Werke, Kiel, Vokietijoje.

Klasė — "Einbaum IIC".

Dydis:

291 kub/m, arba tonų virš vandens.

241 kub/m, arba tonų pasinėręs.

Oficialiai 250 tonų.

Ilgis:

43.9 metrai viso laivo ilgis.

29.6 metrai kieta kevalo ilgis.

Skersmuo:

4.08 metrai kieta kevalo.

3.82 m., 8.40 m aukštis-gremzlė pasinėrusio.

Nėrimo gilumas:

120 metrų.

Pasinėrimo laikas:

35-25 sekundės.

Mašinos:

2 dizelio motorai po 700 HP — arklio jėgų.

2 elektro motorai po 410 HP — arklio jėgų.

Kuras:

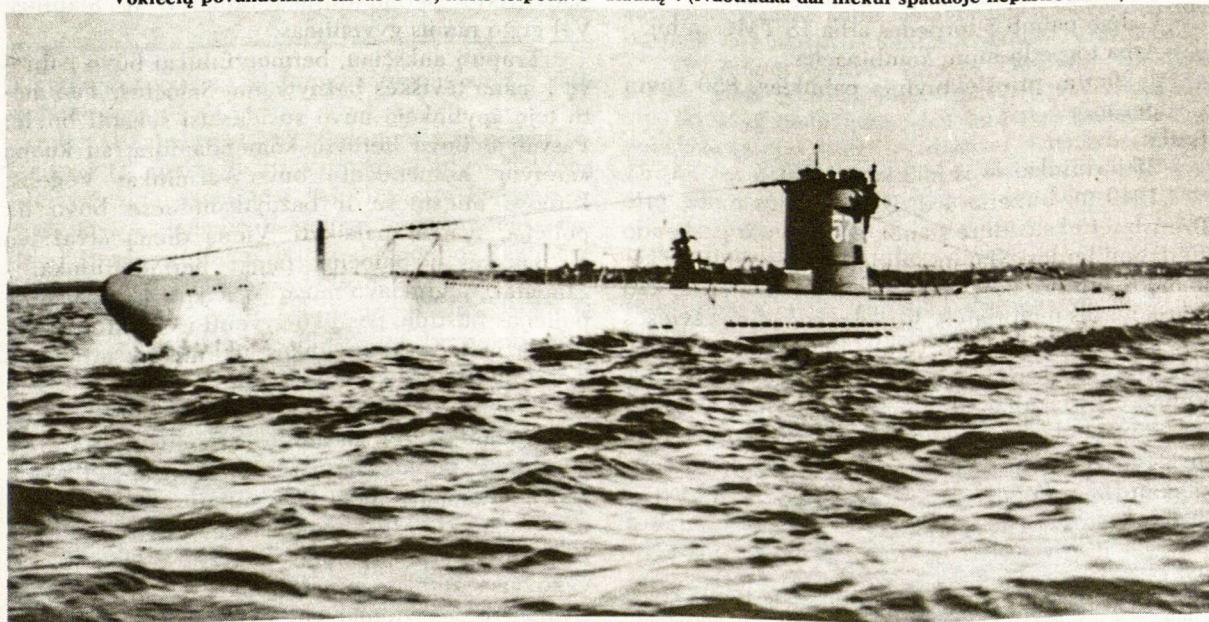
22.7 tonos alyvos.

Greitis:

13 mazgų, virš vandens. (1 mazgas — 1852 m.)

7.4 mazgai pasinėręs.

Vokiečių povandeninis laivas U-57, kuris torpedavo "Kauną". (Nuotrauka dar niekur spaudoje nepasirodžiusi)

BERMONTININKAI ŠIAULIUOSE IR SALOTYSE

P. JANUŠONIS

1919 m. rudenį buvau atleistas iš kariuomenės gimnazijos baigimui. Bolševikai jau buvo išvyti iš Lietuvos ir frontas ėjo prie Dauguvos upės. Šiauliuose prasidėjo ramus gyvenimas. Vėl pradėjo veikti visos valdiškos įstaigos. Buvo ir Karo Komendantūra su komendantu Birontu. Prasidėjo ir gimnazijos mokslas. Bet, štai, vieną dieną Šiauliuose atsirado kokie tai "bermontininkai". Jie nuginklavo mūsų komendantūrą ir pradėjo Šiauliuose šeiminkauti. Nerasdami sau patalpų, bermontininkai pareikalavo užleisti jiems veikiančios gimnazijos patalpas. Gimnazijos direktorius Klupšas, mokytojai ir mokiniai pasipriešino. Tada bermontininkai kareiviai nuogais durtuvais įsiveržė į gimnazijos salę, pilną mokinių ir mokytojų ir pradėjo prievarta mokytojus ir mokinius stumti ir blaškyti lauk. Prasidėjo grumtynės. Iš mokinių pusės pasipylė akmenys ir plytgaliai. Buvo sužeistų mokytojų ir mokinių. Gimnazija mūsų pralaimėjo, bet parodė smarkų pasipriešinimą. Po pralaimėto

Radiusas:

- 3800 jūrmylių po 8 mazgus virš vandens
- 1900 jūrmylių po 12 mazgų virš vandens.
- 43 jūrmylės po 4 mazgus pasinėręs.

Apginklavimas:

- 3 torpedų vamzdžiai priekyje 21 colio.
- Galėjo paimti 5 torpedas arba 18 TMC minų.
- Arba torpedų-minų kombinacija.
- 1 20m/m priešlėktuvinis pabūklas. 850 šūvių per min.

Įgula:

- 25 jūrininkai — iš jų 3 karininkai.

1940 m. birželio 4 d. U-57 nakties metu, prie Brunsbuettel susidūrė su norvegų laivu ir paskendo su dalimi įgulos. Mat nuo didelio norvegų laivo komandos tiltelio, kurį vedė Elbos locas, atrodė, kad tai tik mažas motorlaivis, kadangi signalinės šviesos ant povandeninio laivo siauro bokštelių yra viena prie kitos labai arti ir žemai prie vandens paviršiaus. Vėliau U-57 iškeltas, atremontuotas ir buvo naudojamas kaip mokomasis laivas. Karui pasibaigus 1945 m. gegužės mėnesį Kiel'io ooste laivas pats save paskandino. (Visos nuotraukos yra iš R. Vilko Jūrininkystės Archyvo).

* KARIO 1982 m. 9 Nr., 387 psl. laivų sąrašę įsivėlė klaida: Numeris 2-ras parašyta "Portgrund", turi būti — "Porsgrunn".

mūšio, iš mokytojų, mokinių ir visuomenės buvo sudaryta delegacija, kuri važiavo į Kauną, skūstis mūsų valdžiai ir pasauliui, apie mums daromą smurtą.

O kas gi tokie buvo tie bermontininkai? Pats jų vadas Bermond Avalov buvo Sibire gimęs karininkas, avantiuristas, kaip pas lenkus 1920 m. Želigovskis. Jį rėmė vokiečiai. Jo tariamas tikslas buvo kariauti su bolševikais. O tikrumoje buvo paslėptas noras įsitvirtinti Pabaltijyje ir apsaugoti vokiečių kolonistų dvarus. Latvijoje ir Estijoje beveik visi dvarai buvo vokiečių baronų valdomi. Šiaurės Lietuvoje, taipgi buvo dvarų, kuriuos valdė vokiečiai. Vien tik prie Mūšos upės buvo: Geltonpamūšis — barono Brandenburgo, Žilpamūšis — barono Vildemano, Raudondvaris — barono Roppo ir t.t. Tų dvarų savininkai, arba patys dalyvavo Bermonto daliniuose, arba juos rėmė.

Bermonto kariuomenė dėvėjo rusų, caro laikų, uniformas, bet kalbėjo vokiškai. Toji kariuomenė būk tai buvo sudaryta iš rusų ir vokiečių savanorių. Tos kariuomenės štabas buvo Rygoje, o jos daliniai įsikūrė Radviliškyje ir Šiauliuose. Mūsų jauna kariuomenė, ką tik sumušusi rusų bolševikų kariuomenę ir ją išstūmusi už Dauguvos, dabar turėjo vėl skubotai atsigręžti atgal ir sutikti naują priešą, bermontininkus.

Ir šiuokart, mūsų kariuomenė greit apsupo gerai įsitvirtinčius Radviliškyje bermontininkus, juos sumušė ir privertė bėgti iš Lietuvos Vokietijon, pas savo globėjus. Mūsų kariuomenei Radviliškyje atiteko didelis karo grobis. Sumušti prie Radviliškio bermontininkai apleido ir Šiaulius. Vėl grįžo ramus gyvenimas.

Truputį anksčiau, bermontininkai buvo įsibrovę į mano tėviškės bažnytkaimį Saločius. Tuo metu toje apylinkėje buvo susidariusi sekanti būklė: Pasvalyje buvo lietuvių komendantūra, su kuopa kareivių. Komendantu buvo karininkas Vėgelis. Kituose miestuose ir bažnytkaimiuose buvo tik policija, tvarkai palaikyti. Vieną dieną atvažiavo iš Bauskės į Saločius penki bermontininkai - žandarai, nuginklavo mūsų policiją ir patys užėmė policijos būstinę, pasiliko gyventi ir šeiminkauti. Jie važinėjo pas apylinkės ūkininkus, atiminėjo gyvulius ir plėšė kitą turtą.

Apie tai buvo pranešta Pasvalio komendantui. Komendantas greit pasiuntė kareivius, kurie areštavo tuos penkis žandarus ir išvežė į Pasvalį. Kur komendantas dėjo tuos suimtus žandarus, neteko sužinoti. Mūsų policija vėl grįžo prie savo pareigų. Po šio įvykio iš Bauskės į Saločius atvyko visa kuopa bermontininkų ir mūsų policiją išvaikė, o jos vietoje vėl pastatė savo žandarus,

SUPAŽINDINIMAS SU LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ III TOMU

BRONIUS BALČIŪNAS

Ryšium su Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 1918-23 metų kovų istorijos paskutinio tomo išleidimu, ne pagal įprastą tvarką, trumpą apžvalgą anų veikalų vertės, mūsų tautos istorinėje gyvenimo eigoje, pradėsiu Balio Gaidžiūno eilėraščių "Kalbu ne vėjams" —

**Brolau, kalbu ne vėjams ir laukams,
Kalbu, kaip savo kraujo giminei,
Kaip artimui, kaip einančiam drauge, —
Todėl išgirsk ir nenumok ranka —
Tuoju praverki uždarytą langą
Ir pats į saulės šviesą atsistok.**

**Reikia aukščiau pakelti galvą ir toliau matyt —
Ilgoj kovų vagoj jau maurai želia,
O mes kalbėdamies perplyštam į kelias dalis.
Susipinam ir lūžtam griūvančiame krante.**

**Tik išmaldos mes prašom, o turim reikalaut —
Ne elgetaut išėjom, o namo parnešti šviesą.**

**Niekas nepadės nustumti praradimo debesį,
O ašarom tikrai jo nenustumsim.**

**Reikia patiems įtempti raumenis ir protą,
Reikia nušviest vienybės mintį ir paspartint žingsnį,
Kitaip mes liksim dulkėm užneštam kely
Ir mus sutrins išibėgėję laiko ratai.**

Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovės" rūpesniu yra išleisti du tomai 1918 - 1923 metų Lietuvos nepriklausomybės atstatymo kovų aprašymų, ir šiandieną turime progą pasidžiaugti trečiojo ir paskutinio tomo

o patys apsigyveno klebonijoje, dviejų aukštų mūriniame pastate.

Ir vėl Saločiai atsidūrė bermontininkų valdžioje. Apie tai sužinojęs Pasvalio komendantas, vieną ankstyvą rytą pasiuntė į Saločius visą komendantūros kuopą, apsupo bažnytkaimį ir pradėjo puolimą. Bermontininkai išstatė klebonijos languose kulkosvaidžius ir užvirė apie 6 val. trukusi kova. Nežinia kuriais sumetimais bermontininkai padegė klebono ūkio pastatus. Nežiūrint bermontininkų kulkosvaidžių ugnies, mūsų vyrai priešliaužė iš vienos pusės prie klebonijos sienų ir pradėjo per langus mėtyti rankines granatas, nutildydami bermontininkų kulkosvaidžius. Bermontininkai, matydami, kad jie apsupti ir kitos išeities nebėra, iškėlė baltą vėliavą ir pasidavė. Kiek tame mūšyje vienų ir kitų žuvo, bei kiek buvo sužeistų, tikrų žinių neturiu. Suimti bermontininkai su visu turtu buvo išgabenti į Pasvalio komendantūrą.

pasirodymu. Kadangi trečiasis yra pirmųjų tęsinys, manau, pravartu trumpai peržvelgti ir anuodu.

Pirmasis tomas parašytas a. a. plk. Kazio Ališausko, iš Morkūno spaustuvės pas mus atėjo 1972 Jaunimo metais, su dokumentuotais ir išsamiais 1918 - 1920 metų, Lietuvos nepriklausomybės atstatymo ginkluotų kovų su bolševikais ir bermontininkais aprašymais, įvedant juos į tuolaikinę tarptautinę padėtį, lietuvių būklę ir jų aspiracijas atstatyti istorinę nepriklausomą Lietuvos valstybę, a. a. gen. S. Dirmanto įvardiniais žodžiais tariant, "duoti skaitytojui objektyvią, pačių lietuvių surašytą istoriją ateities kartoms, kalbančią apie ryžtingą tautos sūnų ir dukterų pasiaukojimą atgauti laisvę, ... kad laisvė ir nepriklausomybė atgaunama tik ginklu ir nepalaužiama tautos kovingumo dvasia".

Laikotarpį nuo 1920 iki 1923 metų Lietuvos nepriklausomybės atstatymo pastangų, dviejuose sekančiuose tomuose, mums patiekia a. a. dr. Antanas Rukša. Apie autorių ir jo veikalus, istorikas dr. Jakštas taip atsiliepia: "... dr. Rukšos veikalas, kaip istorikui dera, parašytas iš plačios istorinės perspektyvos. Autorius išsimokslinęs, klasikinės filosofijos daktaras, be to dar ir istorikas, su istorine nuovoka... prieš imdamasis didelio uždavinio, jis suprato, kad lietuvių - lenkų ginkluoto konflikto šaknis glūdėjo tolimoje praeityje, — jis įrodė eilės istorikų klaidingus pareiškimus, kad konflikto užuomazga yra "Aušros" laikai, kada prasidėjo lietuvių separatizmas. Su Krėvos unija prasidėjo Lietuvoje lenkėjimas, kuris lietuvių tautai buvo likiminis — Lietuva lenkiška kultūrinė ir politinė provincija...

Dr. Rukšos tėviškės parapija Pabaiskas, kur 1900 metais gimė Antanas, buvo persmelkta lenkybe, — joje iki 1912 metų buvo vien lenkiškos pamaldos, gi aplinkoje esantys dvarai ir palivarkai — lenkybės lizdai. Dr. Rukšos tėvas buvo stambaus ūkio savininkas, todėl ir Antaną galėjo išleisti į mokslus. Jau Ukmergės gimnazijoje, Antanas būdamas tarp daugumos rusų ir lenkų mokinių pradėjo rūpintis lietuviškumo ir lietuvių tautos lenkėjimo klausimais, todėl ir nenuostabu, kad dr. Rukša dideliu mostu ėmėsi šią sritį aprašyti, grįsdamas eibe autentiškų šaltinių, plačiomis ir giliomis studijomis".

Antrasis tomas skaitytojų rankose atsirado tik 1981 metais, išėjęs iš Tėvų Pranciškonų spaustuvės, "Kario" redakcijai talkinant. Šio tomo pirmoje dalyje išsamiai nušviečiami ankstyvieji lietuvių - lenkų santykiai, pratęsiant iki 1919 metų, pabrėžiant, kad jau nuo 1385 metų Krėvos unijos nežiūrint, kad tuometinė Lietuva buvo keleriopei didesnė už Lenkiją, politiškai lietuviai buvo silpnesni už lenkus, pasidavė lenkų įtakai, kurie su sklindančia į rytus Vakarų kultūra, slopindami lietuviškąją, vykdė savus interesus. Šia proga paminėtina

Krėvos akto įrašyta pastraipa: "... terras suas Litvaniae et Russiae coronae regni Poloniae perpetuo applicare", reiškia — savas Lietuvos ir Rusijos žemes amžinai prilieti prie Lenkijos karalystės karūnos. Antrojo tomo virš 600 puslapių skiltyse, chronologine tvarka išdėstyti lenkų agresyviniai siekiai su 1920 metų rugpiūčio mėn. ginkluotų kovų pradžia ir baigiama tų pačių metų rugpiūčio pabaiga, išvadoje pažymint, kad ginkluotų kovų su lenkais nesekmės, jau nuo 1918 metų buvo tradicinio pasiklovimo diplomatija priežastimi.

Po dešimties metų nuo pasirodymo pirmojo tomo, 1982 m., šiandieną, su pagarba jau anapus iškeliavusiam autoriui, ramovėnams ir pranciškonams, įgyvendinusiems istorinio veikalo išleidimą, sutinkame paskutinį III tomą. Virš 500 puslapių veikale, su schemomis ir nuotraukomis, tęsinyje antrojo tomo, telpa trys dalys: ketvirtoje — kovos su lenkais 1920 metų rugsėjo mėnesį, apimančios Augustavo operacijas, kovas dėl Seinų ir Seinų katastrofą; penktoje dalyje — Želigovskijada ir šeštoje — kovos neutralioje zonoje, su baigiamomis pastabomis. Kaip pirmuose dviejuose tomuose, taip ir trečiame yra aprašymų santraukos anglų kalba.

Nuklysdamas nuo įprastinio pasakojimo, kas supažindinamoje knygoje aprašyta, nuodugnią veikalo studiją paliksiu skaitytojams, patieksiu kai kuriuos samprotavimus, tamptariai susijusius su anų trijų tomų turiniu.

Prie tautos himno žodžių "iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia", manau, reikėtų pridėti: " — te stiprybę ir išmintį semia". Visais laikais stiprybė buvo reikalinga, tolygiai šiandien ir ateityje, tačiau kaip šiuo metu taip ir ateinančiame Lietuvos nepriklausomybės atstatymo laike, reikia ir reikės daugiau išminties ir apdairumo. Vargu šiuo metu ar atsirastų, kas pasakytų, kokiose aplinkybėse ir sąlygose vyks ateinantis nepriklausomybės atstatymas, tačiau, kaip ir visuose planavimuose, yra eilė iš istorijos žinomų elementų, dažniausiai būdingai pasikartojančių ir būtinų. Jų suradimui mes ir vartome istorijos lapus ir įvykių dalyvių atsiminimus. Yra sakoma, kad istorijos nežinantieji yra priversti kartoti buvusias klaidas. Tuo noriu atkreipti dėmesį į anuose trijuose tomuose tilpusią mūsų tautos istoriją, kuri yra neabejotinos didelės vertės mūsų tautos dabarčiai ir ateičiai.

Dažnai girdim sakant, kad 1918 metų vasario mėn. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo aktas, be ginkluotos jėgos, nebūtų įgyvendintas: — laisvę paskelbti, dar nereiškia ją turėti, ją reikia išugdyti, išsaugoti ir apginti. O tam yra reikalingos pastangos ir jėgos. Anų trijų tomų aprašymuose mes ir rasim šio išsireiškimo patvirtinimą. 1918 - 23 metų, taip pat ir 1945 - 52 metų partizanų kovos, mums turėtų būti kelrodžiu ateinančiam nepriklausomybės atstatymui. Kaip anais, taip ir ateinančiais laikais nepriklausomybės mums niekas nepadovanos, jos atstatymui reikia pasiruošti, ir fiziniai reikės mums patiems, esantiems svetimuose kraštuose ir iš vergovės besilaisvinantiems savoje žemėje, toje pačioje žemėje, kur 1918 23 metų laikotarpyje anoji nepriklausomybė su dideliais sunkumais buvo atstatyta ir kurioje 1945 - 52 metų laikotarpyje buvo kovota

Š. m. rugsėjo 18 d., Kultūros Židinyje, B. Balčiūnas supažindina klausytojus su "Kovų Dėl Lietuvos Nepriklausomybės" III tomu.

L. Tamošaičio nuotr.

dėl tautos laisvės. Tų trijų istorinių veikalų svarba ir yra, kad juose aprašyti patyrimai taikytini ir ateinančiam nepriklausomybės atstatymui: iš praeities pasisemti stiprybės ir išminties, kad dėl istorijos nežinojimo nebūtumėm priversti kartoti senas klaidas.

Vertinant padėtį reikia pasakyti, kad Lietuvos geografinė padėtis, kaimynai ir priešai, su jų siekais, yra ir pasiliks tie patys, nors ir skirtingose skalėse, gi jų ekspansijos keliai, nuo amžių pradėti, vargu ar pasikeis ir ateityje. Daugiausiai tenka skaitytis su priešu, kuris vertinamas ne vien pagal jo turimą divizijų skaičių, bet pagal tautos charakterį, socialinį, politinį, ekonominį, kultūrinį lygį ir atsinešimą kitų tautų ir valstybių atžvilgiu. Nors politinės nuotaikos dažniausiai pasireiškia tik atskirų grupių ar politinių vadų, gal ir neatstovaujančių visos tautos, tačiau reikale tauta paklusta, arba privalo vykdyti tuometinių vadovaujančiųjų reikalavimus. Sutapdinant su paskutiniuose dviejuose tomuose esančiais aprašymais, verta keliais žodžiais paminėti mūsų buvusių istorinių sąjungininkų — kaimynų lenkų laikyseną mūsų atžvilgiu paskutiniais laikais. Vartant mūsų išsivijos ir okupuotos Lietuvos spaudą (pogrindinę), dažnai užtinkame straipsnius, kuriuose būna aliarmuojančių žinių, nusakančių lenkų nuotaikas

ir veiksmus etnografinėje Lietuvoje, užsieniuose ir Lenkijoje. Seka keli pavyzdžiai. 1982 m. kovo mėn. 18 d. "Draugas" rašo: "Pasikeitus Europos žemėlapiui, didžiausias pavojus beginklei ir komunizmo nualintai Lietuvai ateis iš pietų". 1981 m. spalio mėn. 5 d. "Tėviškės Žiburiai" rašė: "Mūsų kaimynai lenkai ir dabar, ne tik išeivijoje, bet ir pačioje Lenkijoje kalba apie Vilniaus ir jo srities pasisavinimą — jie sako, kad be Vilniaus ir Lvovo Lenkija nėra pilna. Iki 1939 metų lietuviai šaukė: "Mes be Vilniaus nenurimsim", tą patį šūkį dabar kartoja lenkai". Gi "T. Ž." 1982 m. rugsėjo mėn. tilpo žinutė, kad 1982 metų lenkų festivalio J.A.V. blankuose, tarp 19 Lenkijos herbų buvo Vilniaus ir Lvovo miestų herbai. Tuo išeivijos lenkai skiepija savo jaunimui mintį, kad Vilnius ir Lvovas buvo Lenkijos dalimi ir vėl turi grįžti lenkams. "Aušra" 18-tame numeryje rašo: "Lenkams ir šiandien etnografinė Lietuva su sostine Vilniumi vaidenasi dalimi Rzeczpospolitos. Juk ir šiuo metu lenkai, nors ir patys gniauziami komunistinio ateizmo, skriaudžia lietuvius katalikus Seinų ir Vilniaus krašte, kliudydami lietuviams sava kalba melstis, kai tuo tarpu tarybinėje Lietuvoje, vos išrinkus Voitylą popiežiumi, Kaune gyvenantys lenkai pareikalavo pamaldų sava kalba ir tuojau jas gavo Karmelitų bažnyčioje. Nežiūrint metais tebesitęsiančių vietinių gyventojų ir kituose kraštuose esančių lietuvių prašymų, nei Seinų katedroje, nei kitose Baltgudijoje lietuvių gyvenamose vietose, nei lietuviškų pamaldų, nei lietuvių kunigų nėra. Kai tarybinėje Lietuvoje lenkai turi savo lenkiškas mokyklas, tai lenkų užimtose vietose, nei lietuviškų pamaldų, nei lietuvių kunigų nėra. Kai tarybinėje Lietuvoje lenkai turi savo lenkiškas mokyklas, tai lenkų užimtose vietose vietiniams lietuviams mokyklos varžomos". "Aušra" Nr. 22 rašo: "Paskutiniu laiku Baltgudijoje išduodami nauji pasai. Ta proga vietinius lietuvius užrašinėja lenkais, pav. Ramoniškių, Stilgūnų ir kituose kaimuose". Minima eilė pavardžių. "Po II pasaulinio karo Eišiškių bažnyčioje visą laiką buvo lietuviškos pamaldos iki 1980 metais liepos mėnesį jas panaikino. Eišiškių bažnyčion atvažiuodavo lietuviai iš Palesės apylinkės, nes tenai lietuviškos pamaldos buvo panaikintos jau 1950 metais. Gervėčiuose ir Rodūnėje lietuviškos pamaldos buvo iki 1980 metų, kai ir čia lenkų dvasinė hierarchija jas panaikino, tęsdama anuometinį arkivyskupo Jelbrzykovskio "apaštalavimą" Vilniaus krašte, kaip ir ankstyvesniais laikais jo pirmtakūnų. Tų laikų įvykius dokumentuoti aprašė kun. Prapuolenis knygoje "Lenkų apaštalavimas Lietuvoje", išryškindamas, kad katalikybė tarnavo lenkų šovininistiniams siekiams".

Minėtus kelis pripuolamus pavyzdžius patiekiau, kaip paskatinimą išsamiau susipažinti su ano meto Lietuvos nepriklausomybės atstatymo istorijos dalimi, iš kurios pasisemtumėm stiprybės ir išminties ateinančios nepriklausomybės atstatymo kelyje. Generolo S. Dirmano žodžiais tariant: "Ruoškimės, nes nežinome, kiek turime laiko, kad vėl laikui atėjus, įvykiai neužtiktų mūsų nepasiruošus".

Vildamasis, kad klausytojams kėdės dar nėra per daug kietos ir gal dar bus įdomu išgirsti paties autoriaus ir kovų dalyvio dr. A. Rukšos atsiminimų žiupsnelį.

1920 metų rugsėjo mėn. 23 d. lenkų operacinė raitininkų grupė vykdė svarbiausią ne tik tos dienos, bet ir visos Lietuvoje vykdytos operacijos uždavinį — kuo greičiausiai užimti nesunaikintą tiltą per Nemuną prie Druskininkų, kad kuo skubiau pėstininkai ir artilerija persikeltų į rytinę Nemuno pusę. Tiltą turėjo užimti 211 ulonų pulkas, kuriam buvo įsakyta žygiuoti ištisą naktį iš postovio Mocevičiuose, ir tiltą užimti 23 dienos ankstų rytą, sudarant prietiltį Druskininkuose. Kautynės prie Druskininkų tilto buvo lenkų sparinės grupės Lietuvoje vykdytos operacijos kulminacinis taškas — pasiekti Gardinas - Vilnius geležinkelį ir Lydą, toliau prasiveržiant link Vilniaus.

Tuo metu Druskininkų tiltą dešiniajame Nemuno krante gynė 8 pulko šeštos kuopos būrys su vienu, iš 2 kulkosvaidžių kuopos, sunkioju kulkosvaidžiu, gi septinta kuopa buvo užėmusi ginti platų barą Nemuno kairiajame krante, tilto vakarinėje pusėje. Prie kuopos buvo priskirtas trečios kulkosvaidžių kuopos leitenantas A. Rukša su dviem vokiškais "Maximais". Toliau autorius tiesioginiai pasakoja: "Rugsėjo m. 23 d. apie 9:30 val. su žiūronu pamačiau kitoje ežero pusėje pamiške žygiuojančią lenkų kavalerijos vorą. Kuopos vadas buvo įsakęs nešaudyti be jo įsakymo ir aš tai žinojau, kad priešą reikia prileisti kuo arčiausiai ir tada atidengti ugnį. Tačiau mano sekėjas mane suklaidino — jis pranešė, kad priešas bėga. Čia jau buvo jokiame statute nenumatytas atvejis, ką daryti, kai priešas, užuot artėjęs, pradeda bėgti. Neilgai svyravęs, įsakiau atidengti kulkosvaidžių ugnį, kad bent iš toliau pavaišinti priešą. Pradėjo šaudyti ir pėstininkai. Iš dešinės atbėgęs kareivis man pranešė, kad kuopos vadas įsakė trauktis. Pažvelgęs dešinėn pamačiau, kad ten jau nei vieno kareivio nebeliko. Buvo visiška tyla, tik ir mums traukiantis, lipant su kulkosvaidžiais per kaimo tvoras, pasigirdo paskiri šūviai. Toliau besitraukiant pamačiau atbėgantį savo būrininką be šautuvo ir be diržo. Ėmiau jį barti, kam pametė šautuvą, tačiau jis man atsakė, kad jis buvo patekęs lenkam į nelaisvę ir iš jos pasprukęs. Netrukus priėjome kaimą ir gyventojai mums pasakė, kad lenkai jau yra mūsų užnugaryje. Patriotiškai nusiteikę džūkai, skubiai mums parūpino pastotes ir kiek arkliai neša, pasileidome į Mizarus. Ten gyventojai mums pasakė, kad lenkai jau čia pat ir kad kuo skubiausiai vyktumėm per tiltą į kitą Nemuno pusę. Buvau nustebęs, kad tiltas buvo visai nesugadintas. Ant tilto buvo priraizgyta spygliuotų vielų, pro kurias prisispraudę atsidūrėm kitoje Nemuno pusėje. Druskininkuose sutikome nepažįstamą karininką, kuris apie fronto padėtį, kaip ir mes, neturėjo žinių, nes ryšiai buvo pakrikę. Į Druskininkus turėjo ateiti 2 pėst. pulko III batalionas, pakeisti laikinai tiltą saugantį 8 pėst. pulko būrį. Apie 11:00 val. išgirdau šaudant patrankas. Su septintos kuopos vadu vyr. ltn. Grigaliūnu pasu-

KARINĖ TARNYBA BOLŠEVIKMETYJE

S. R.

Pirmieji okupacijos mėnesiai

Pašauktas į kariuomenę būtinos tarnybos atlikti 1939 m. gegužės 3 d. buvau paskirtas į 8 p. Kauno Kunig. Vaidoto pulką Šiauliuose. Po dviejų mėnesių apmokymo 1-oje kuopoje, buvau paskirtas į mokomąją kuopą. Po 6 mėnesių apmokymo mokomoje kuopoje, dėl politinių įvykių Vokietijoje ir Rusijoje, mokymas buvo pratęstas vienam mėnesiui. Turėjau būti paskirtas į įgulos štabo raštinę, tačiau, po atlikto stažo, buvau paskirtas į Šiaulių miesto komendantūrą, plk. ltn. Vėgelės žinion.

1939 m. rugsėjo 1 d. kilo vokiečių-lenkų karas. Spalio 10 d. sovietai įvedė į Lietuvą savo kariuomenę, į jų paruoštas bazes. Spalio pabaigoje Vilnius gražintas Lietuvai. Tačiau, 1940 m. birželio 5 d. (sekmadienį) rusai-bolševikai okupavo visą Lietuvą.

Kai pirmadienį nuėjau dirbti į komendantūrą, plk. ltn. Vėgelė įsakė man grįžti į savo dalinį. Pulke prisistačiau į 1-mą kuopą ir buvau paskirtas skyrininko pareigom. Dar tos pačios dienos vakarą girdėjosi gatvė, už kareivinių rajono, sunkvežimiais pravažiuojančių rusų kareivių dainos.

Keletą sekančių dienų užsiėmimų nebuvo, bet sukinių, tankinės rikiuotės ir vidaus tvarkos statuto mokėmės kazematuose. Vyko tik sargybų tarnybos paskirstymas. Maždaug po savaitės visas 8-tas pulkas, su pulko vėliava priekyje ir su orkestru, išsirikiavome pulko rajone ir buvome nuvesti į Šiaulių miesto turgavietę (prie Sukilėlių kalnelio). Pulku turgavietėje išsirikiavus, po trumpų ceremonijų, nepriklausomos Lietuvos pulko vėliava buvo perduota Šiaulių miesto komunistų partijai. Pulku buvo įteikta nauja, raudona, komunistiška

kome tilto link. Tik išėjus iš miestelio prapliupo tanki, daugelio lenkų kulkosvaidžių ugnis. Sugulėm. Netrukus atsiliopė ir mūsų tiltą saugojęs kulkosvaidis. Lenkų kulkosvaidžiai tuojau nutilo. Išleidęs nedidelę seriją šovinių, nutilo ir mūsų kulkosvaidis. Netrukus lenkai savo kulkosvaidžius vėl paleido į darbą; mūsiškiai vėl atsakė trumpa serija. Šitokios kulkosvaidžių šaudymo rungtynės abipus tilto truko nuo 11:00 iki 16:00 valandos. Apie 16:00 val. iš pušynėlio pakraščio pastebėjome, kad tilto gynėjai pasitraukė iš apkasų. Netrukus pasigirdo šauksmai "huraa" — tai buvo lenkų raitininkai, kurie matėsi per neginamą tiltą. Reikėjo stebėtis, kad mūsų būrys su vienu sunkiuoju kulkosvaidžių ir be karininko, net penkias valandas nepraleido per tiltą tokios lenkų kariuomenės masės, — pozicijas apleido tik pritrūkus šovinių, nes tiekimas buvo nutrūkęs". □

vėliava. Su ja grįžome atgal į kareivines.

Praėjus dar savaitei 1-ji kuopa, su papildymais iš kitų kuopų, išžygiavo į Gruzdžių miestelį. Miestelio turgavietėje kuopa išsirikiavo. Tą dieną komunistų partija ruošė mitingą. Ant šaligatvio, priglausta prie namo, buvo pastatyta maža estrada — paauskstinimas. Į turgavietę suvaryti apylinkių ūkininkai ir suėję miestelio gyventojai sustoję stebėjo ir klausėsi estradon užlipusio Gruzdžių politinio sekretoriaus kalbų. Jis aiškino išrikiuotiems karius ir susirinkusiems žmonėms apie Lietuvos išvadavimą nuo buožių, o rodydamas į bažnyčią sakė, kad jos negriaus, bet neleis klerikalams ir buožėms valdyti ir išnaudoti liaudies.

Po mitingo, trumpai pabuvę prie turgavietės buvusioje salėje, vėl išsirikiavome ir palikome Gruzdžius, tik kuopos I-as būrys pasilikome, apistodami Žemės Ūkio mokykloje. Mums teko vykdyti būsimo aerodromo, didelio ploto paviršiaus lyginimo ir melioravimo darbus. Ten buvo numatyta įrengti vieną iš daugelio rusų karinių pagalbinių aerodromų. Ir aš buvau tame būryje.

Atvykus į Žemės Ūkio mokyklą, ten jau radome rusų kareivių ir šoferių su sunkvežimiais. Trečios dienos vakarą, grįžus iš darbų, prisistatė rusas politrukas ir per vertėją ir be vertėjo aiškino mums apie geresnį rusų kariuomenės maisto davinį, apie aukštą Rusijos gyvenimo lygį ir mažom valstybėm, taigi ir Lietuvai, reikalingumą didelės valstybės globos. Tik tokiu būdu Lietuva galėsianti išlikti laisva. Rusijos darbininkų valdžia visiems ir visuomet ištiesianti pagalbos ranką, ypač darbo žmonių klasei, o per revoliuciją, visi, visuose kraštuose susijungsimė į vieną šeimą.

Tokias ir panašias politruko pamokas, du, ar tris kartus savaitėje, gyvendami Gruzdžių Žemės Ūkio mokykloje, nori, ar nenori, turėdavome išklaustyti vakarais.

Padirbėjus prie aerodromo gerą savaitę mane paskyrė sunkvežimio šoferio palydovu. Turėjome važiuoti į Zoknių aerodromą kažko parvežti. Sustojome Šiauliuose prie mano tėvo nuosavos įmonės. Nusivedęs rusą šoferį į vidų, parodžiau jam kur, prieš išeidamas į kariuomenę aš pats, su jaunesniu broliu ir keliais darbininkais, dirbome.

Šoferis pasiūlė man pabūti su saviškiais, jei noriu, iki jis nuvažiuos ir sugrįš iš Zoknių. Ką ir padariau. Po poros valandų šoferis grįžo ir mudu išvažiavome atgal į Gruzdžius. Pastačius sunkvežimį mokyklos kieme rusas šoferis pakvietė mane užėiti

pas jį į antro aukšto kambarį. Beeinant mudviem, prisijungė ir kitas šoferis. Kambaryje abu rusai šoferiai kalbėjosi savo darbo reikalais, kol antrasis atsisveikinęs išėjo. Jam išėjus, manasis šoferis priėjo prie durų, jas pradaręs pasižvalgė, pažiūrėjo žemyn laiptais ir, uždarydamas duris pasakė, kad dabar galime kalbėtis ir mūsų pokalbio niekas negirdės. Jis man pasakojo, kad rusai vienas kitu nepasitiki. Lietuviams nereikia tikėti politrukų kalbomis ir pažadais. Jokios teisybės pas juos nebuvo ir nebus, yra tik melas.

— Man dar mažam būnant išvežė mano tėvus. Mes buvome ūkininkai, turėjome savo žemės. Savo tėvų daugiau nemačiau. Mane išaugino sovietų valdžia.

Kalbėdamas vis žvalgėsi į duris. Kartais jas praverdavo ir nusileisdavo iki pusės laiptų. Taip jis man išpasakojo tragišką rusų ir savo gyvenimą Sov. Sąjungoje. Po to mudviejų pokalbio man neteko daugiau su juo važiuoti. Teko važinėti su kitu. Kartą važiuojant, mašina pakelėje sugedo. Sustojus, šoferis apžiūrino motoro dalis, pirštais pajudindamas tai vieną, tai kitą dalį, kai kur į tarpą užkišdamas degtuką ir taip "pataisius", važiovome toliau. Paklausiau jo, kas darosi su jų mašinom, kad genda? Jis paaiškino, kad trumpom distancijom naujų mašinų jiems neduoda, tik senas. Naujos ir geros mašinos esą skirtos ilgoms distancijoms... Pagalvojau sau, nejaugi iš Rusijos į Lietuvę atvažiuoti buvo trumpa distancija.

Taip bedirbant prie aerodromo atėjo ir vėlinės. Išvakarėse prisistatė du kareiviai, prašydami leidimo kreiptis į būrininką. Jie norėjo gauti leidimą nuvykti su žvakėmis į kapines. Leidau jiems kreiptis į būrininką, o tas pranešė būrio vadui. Atėjęs kitą rytą leitenantas uždraudė eiseną į kapines su žvakėmis, tačiau, norintiems leido rikiuotėje vykti į bažnyčią pamaldoms.

Įsakiau norintiems rikiuotis. Išsirikiavo visas būrys, išskyrus vidaus tarnybą. Pamačiau rikiuotėje stovintį ir žydą kareivį. Būryje jų buvo du. Paklaustas, ar ir jis nori eiti į katalikiškas pamaldas, jis atsakė, kad nori. Antrasis jo tautietis išvadino jį kvailiu ir numojęs ranka, pasitraukė.

Persirengus išėginėm uniformom išrikiavau

būrį ir su daina žygiavome per miestelį. Mišių metu, kunigas, atsisukęs nuo altoriaus, su ramia nuostaba žvelgė į stovinčius karius.

Po dviejų dienų būriui buvo pranešta pavieniui prisistatyti iš Vilniaus atvykusiam rusui generolui. Kokie vėjai tą rusą generolą pas mus atpūtė? Galvojome. Ir dargi iš Vilniaus!... Nujaučiau, kad čia bus kuo nors politruko, kuris nuolatos pas mus maišėsi, pasirūpinta.

Stojau ir aš eilėn. Pašauktas įeinu į vidų. Ten prie stalo sėdi rusas generolas su plačiais, raudonos spalvos, lampasais mėlynose kelnėse. Už stalo, jo dešinėje mokomos kuopos vadas kpt. Sauka. Įėjęs prisistačiau lietuviškai. Generolas manęs paklausė, kodėl praėjusį sekmadienį buvau nuėjęs į bažnyčią? Aš jam jau rusiškai atsakiau, kad toks yra lietuvių tradicinis paprotys.

— Ar priimsi Sov. Soc. respublikos raudonosios armijos priesaiką? be jokios įžangos paklausė rusas.

— Kitos, man nežinomos kariuomenės priesaikos negaliu priimti, nes esu jau davęs priesaiką Lietuvos kariuomenėje, — atsakiau generolui. Jis ėmė man aiškinti, kad dabar yra visai kitaip, priesaika yra visų šalių socialistinio darbo žmonių raudonajai armijai, kuri stovi už darbo klasės laisvę ir t.t.

Generolui aš ir vėl atsakiau:

— Aš nežinau jūsų armijos tvarkos nei statutų. Esu Lietuvos kariuomenės karys ir savo kariuomenėje duotos priesaikos nekeisiu į man nežinomos armijos priesaiką ir savo priesaikos laužyti negaliu, nes taip nurodo mūsų kariuomenės statutas.

Generolas, daugiau neaiškinęs, liepė man išeiti. Žiūrėdamas į generolą ir žvilgterėjęs į savo kapitoną, paprašiau leidimo išeiti. Kpt. Sauka su šypsena pažvelgė į mane ir galvos linktelėjimu leido man pasišalinti.

Maždaug po savaitės po to generolo vizito, vieną rytą mūsų būriui buvo įsakyta pasiruošti išvykimui į Šiaulių geležinkelio stotį. Visas 8 p. pulkas buvo keliamas į Vilnių. Dar tos pačios dienos vakarą išvykome į Vilnių, kur turėjome įsikurti netoli Aušros Vartų sename trijų aukštų mūriniame vienuolyno pastate.

(Bus daugiau)

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Juozas Prunskis, LITHUANIA UNDER SOVIET OCCUPATION, Eyewitness accounts of atrocities. 292 psl. Vertė į anglų kalbą Nijolė Gražulis. Išleido Jūrų Šaulių Kuopa "Klaipėda", Cicero, IL. 1982 m. Spauda Draugo, Čikagoje. Su

aplanku. Kietais viršeliais — \$10.00, minkštais — \$8.00.

KRONIKOS BALSAS, Nr. 2, Dvimenisinis žurnalas, leidžiamas Lietuvos Kronikos Sąjungos, 6825 So. Talman Ave.

Chicago, IL. 60629.

Antanas Skirka, MINTIMIS Į TĖVYNĘ. 30 psl. Išleista rankraščio teisėmis. Eilėraščių rinkinys. Australija — Sydney, 1982 m.

SAVANORIO UŽRAŠAI

IV DALIS

(Pradžia KARIO 1 Nr.)

(Netolimos praeities prisiminimai)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Utenoje

Labai jau nenorėjau vykti į Uteną, nes reikėjo palikti savo šeimą ir namus A. Panemunėje. Dariau žygių pasilikti Kaune, bet nepasisekė.

Atvykęs į Uteną, prisistačiau vietos apskrities komendantui plk. ltn. P. Bronevičiui, mano pažįstamam dar iš Karo mokyklos laikų. Jis buvo keliamas į Panevėžį toms pačioms pareigoms. Trumpai jis apšvietė mane apie naują komunistų valdžią Utenoje ir nurodė oficialius pareigūnus, kuriems, kaip naujas komendantas ir karinis viršininkas, turėčiau prisistatyti. Dėl viso ko jis patarė pasimatyti ir su rusų NKVD viršininku Lenskiu.

Pirmiausiai vizitavau miesto ir parapijos kleboną kun. Lapę, kuris nuoširdžiai priėmė ir pavaišino. Buvo susisielojęs okupanto žiauriais veiksmais Kauno diecezijoje, jų tarpe kunigų seminarijos ir archyvo su biblioteka atėmimu. Lankiausi ir pas vietos gimnazijos direktorių, kurio pavardės nebeatsimenu, bei pas naują komunistų paskirtą apskrities viršininką Brašiškį. Jis sakė likviduojąs apskrities viršininko įstaigą, kurios pareigas perima vykdomasis komitetas. Patarė susipažinti su apskrities vykdomojo komiteto pirmininku P. Kutkum, su kuriuo reikėsia turėti tarnybinių reikalų. Aplankiau "draugą" P. Kutkų, kuris darė išpūdį draugiško ir rimto žmogaus. Jis pasižadėjo bendradarbiauti kiek leidžia jo galia apskrityje ir patarė susipažinti su NKVD viršininku. Tokie patarimai vertė mane aplankyti ir NKVD viršininką Lenskį, nors, kaip karinė, mano įstaiga neturėjo su juo nieko bendra. Apsilankymas buvo naudingas. NKVD viršininkas Lenskis atrodė patenkintas. Suspažindino su savo padėjėju vyr. ltn. Železniakovu. Pasisakė apie savo pareigas. Jie kontroliuoja valdžios įstaigas, neišskiriant ir karinės, tik nesikišą į jų tarnybines pareigas. Tarp kitko Lenskis užklausė, kaip reagavo Lietuvos gyventojai į rusų atsiradimą Lietuvoje? Nebuvau pasiruošęs tokiam klausimui, tai atsakiau teisingai: reagavo su baime. Lenskis atsakė rusų priežodžiu, kad velnias nėra taip baisus kaip atrodo. Rusai lietuviams nieko pikto nepadarysią. Nieko neatsakiau į jo pasakymą tik pagalvojau, kad jis yra bolševikiškos propagandos mėgėjas. Plk. ltn. P. Bronevičius perduodamas pa-

reigas pranešė, kad tik prieš porą dienų NKVD suėmė keleta lietuvių inteligentų, tame skaičiuje ir apskrities gydytoją dr. Svilą.

Baigęs vizitus, perėmiau karinio viršininko įstaigą, įsikūrusią šaulių mūrinio namo pirmame aukšte. Įstaigoje dirbo 5 raštininkai ir du karininkai: įstaigos raštvedys kpt. B. Kaletka ir šaulių reikalams kpt. V. Donis. Karinė įstaiga globojo int. sandėlį, kuriame buvo laikoma apranga, konservuoto maisto ir ginklų neliečiama atsarga, mobilizuotam daliniui Utenoje formuoti. Nepriklausomoje Lietuvoje šis sandėlys išoriai nebuvo sargybos saugomas. Vieną dieną eidamas į tarnybą pamatčiau, kad sandėlį saugo vietos milicininkas. Paklausiau kieno įsakymu jis sandėlį saugo? Milicininkas nenorėjo kalbėti ir reikalavo tuojau pasišalinti. Aš jam paaiškinau, kad sandėlys priklauso komendantūrai. Atsakė jog jis nieko nežinąs, nes jį pastatė NKVD karininkas. Iš įstaigos tuojau paskambinau į NKVD ir pasakiau, kad prie sandėlio sargyba nereikalinga, nes komendantūros tarnautojai kasdien eina ten dirbti. Tenai laikomi ginklai, pasakė vyr. ltn. Železniakovas, tai saugoma, kad šauliai jų nepavogtų. Šauliai ginklų nevagia, atsakiau. Po pasikalbėjimo sargybą nuo sandėlio nuėmė.

Dar nesusipažinęs kaip reikiant su apskrities karinio viršininko pareigom, gavau du įsakymus. Vienas jų skelbė, kad iš kariuomenės vado pareigų yra atleistas d. gen. V. Vitkauskas, kuris pasiliko tik krašto apsaugos ministru, o nauju liaudies kariuomenės vadu yra paskirtas b. gen. F. Baltušis-Žemaitis. Ši žinia padarė teigiamą išpūdį. Maniau, kad rusų bolševikai mažiau terorizuoja Lietuvos kariuomenę, nes gen. Baltušis-Žemaitis yra lietuvis ir geras lietuvis, kaip sklido kalbos apie jį. Antras įsakymas skelbė apie rinkimus į liaudies seimą, kuriuose turės dalyvauti ir kariai. Buvo reikalas gauti daugiau informacijų apie rinkimus į liaudies seimą, tai paprasčiau pasimatyti su man jau pažįstamu apskrities viršininku Brašiškiu, kuris kalbėjo atvirai šalia techniškų klausimų ir apie politiką. Sakė, kad išrinktas liaudies seimas formaliai prijungs Lietuvą prie Sovietų Rusijos. Kad rinkimų niekas netrukdytų, kai kurie įtariamai asmenys numatyta izoliuoti.

Kaip jau žinoma, Lietuvos prezidento J. Paleckio aktu, liepos 21 d. buvo sušauktas liaudies seimas, kuris paskelbė Maskvos valių ir brutalia prievarta nutarė Lietuvą prijungti prie Sovietų Sąjungos. Tam reikalui seimas sudarė delegaciją vykti į Maskvą ir prašyti Stalino priimti Lietuvą į Sov. Sąjungą. Delegacijos sudėtyje be kitų buvo ir krašto apsaugos ministras gen. Vitkauskas.

Tas pats liaudies seimas paskelbė ir daugiau nutarimų. Baisiausias buvo tai nusavinti žemę, miškus, vandenį, pramonę, prekybą, bankus, namus ir kitokią privačią nuosavybę, kas pakirto Lietuvos ekonominius pagrindus, pakirto lietuvių tautos valią ir apgaulingai bei sukčiai ją pavergė.

Į karinę įstaigą pradėjo landžioti NKVD pareigūnai ir agentai kurie mane sekėdavo. Tik iš įstaigos išėjus, žiūrėk, užpakalyje slenka palydovas, galvą į apykaklę įtraukęs. Taip sekiodavo visą laiką. Nevengdavo būti ir arčiau, todėl du palydovus pažinojau ir iš veido. Agentų sekimas man buvo labai nemalonus, turėjau vengti pasimatymų su artimais vietos žmonėmis. Mano padėjėjas kpt. B. Kaletka turėjo net incidentą su enkavedistais. Jis labai nervinosi, kai pastebėjo sekėjus. To pasėkoje kartais paimdavo vieną daugiau "dėl drašos". Taip atsitiko ir tą kartą, kaip jis pasakojo, pavakariais, kai ėjęs į valgyklą vakarieniauti, o už jo netoli sekęs agentas. Jis sustojęs ir laukęs prieinančią arčiau. Agentas irgi sustojęs, nesiartindamas prie jo. Tuomet kpt. Kaletka prisiartinęs prie agento ir pakvietęs eiti drauge į valgyklą. Kai agentas atsisakė eiti, tai jis ištraukęs pistoletą pareikalavęs eiti o jei neis, pagrasinęs nudėti kaip šunį. Agentas verčiamas sutikęs eiti. Šitą įvykį matęs kitas agentas ir tuojau pranešęs NKVD įstaigai, kuri nuo čia buvo arti. Kai kpt. Kaletka pradėjo savo agentą valgykloje barti, atvykęs vyr. lt. Želiazniakovas su keliais agentais ir, pamatęs jį su pistoletu rankoje, pareikalavęs atiduoti jam pistoletą. Pistoletą atidavęs, kadangi su Želiazniakovu buvo keletas agentų. Kova būtų nelygi. Nuginklavę nusivedę į NKVD įstaigą, patardę ir uždarę į daboklę.

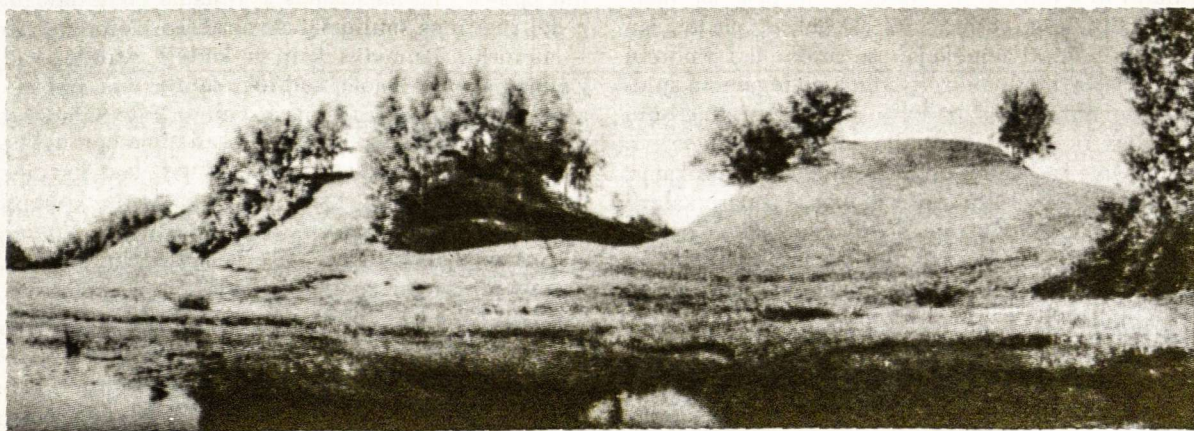
Vidunakty mane iš miego nubudino telefono skambutis. Skambino NKVD viršininkas Lenskis. Atsiprašė, kad skambina naktį, bet esąs svarbus

reikalas ir prašo tuojau atvykti į jo įstaigą. Neturėjau supratimo, koks čia galėjo būti toks svarbus reikalas. Apsirengęs nuvykau į NKVD įstaigą. Čia sutiko pats Lenskis. Pasisveikinome ir tuojau pakvietė į savo kambarį pasikalbėti. Man buvo įdomu sužinoti tą svarbų reikalą. Lenskis pradėjo peikti kpt. Kaletką. Papasakojo, kaip kpt. Kaletka koliojęs rusus ir užbaigęs vokišku žodžiu "raus" iš Lietuvos. Jis manęs, kad aš, kaip jo viršininkas, negalėsiu jo už tai pagirti. Esą, girtam stovyje vaidytis su pistoletu rankoje negalima. Toks elgesys galėjo baigtis liūdnai. Aš lengviau atsikvėpiau, kai užgirdau, kad viskas suvesta į girtumą. Atidavė man kpt. Kaletkos pistoletą ir jį patį pasiimti iš daboklės kambario. Einant į namus kpt. Kaletka išsi-pagirioje. Pagyriau jo drašą, tik papeikiau už neatsargumą. Jis pasižadėjo daugiau taip nesielti, bet pašauti savo sekėją prie progos neatsisakė.

Utenos apskrities valsčiai, kaip Anykščių, Daugailių, Debeikių, Leliūnų, Skiemonių, Tauragnų, Utenos, Užpalių ir Vyžonų kvietė karinį viršininką atvykti naujokų šaukimo ir žemės reformos reikalui. Naujas krašto apsaugos ministras gen. Vitkauskas nubraukė kelionėms lėšas, skirtas biudžeto keliu, todėl lankiausiai tik į artimesnius valsčius ir ten, kur dar viršaičiai tebebuvo iš nepriklausomybės laiko. Kaip jau minėjau, liaudies seimas priėmė piktą naują Lietuvos konstituciją ir žemės suvalstybinimą, o taipogi sudarė Vyriausią Žemės Reformos komisiją prie Žemės Ūkio ministerijos, dabar-komisariato. Tokios pat komisijos buvo sudarytos apskrityse ir valsčiuose iš vietinių komunistų ar jiems palankių.

Lankiausiai X valsčiuje. Viršaitis, čia dar iš Lietuvos laikų, skundėsi komunistine tvarka, ypač dėl žemės reformos. Sakė, kad komisiją sudaro nerimti žmonės. Komisijos pirmininkas — vietinis rusas,

Utenio piliakalnis

bežemis, amatininkas, nori atimti ūkį iš savanorio, kuris čia gavo sklypą ir gražiai įsikūrė. Tas savanoris, viršaičio geras draugas ir giminaitis, norėtų ūkį išgelbėti. Praši padėti! Šiame reikale aš padėti negalėjau, tik patariau ieškoti būdų komisiją palenkti. Pasakiau, kad komisijos pirmininkas yra iš Utenos miesto ir skaidriosios mėgėjas, tai gal rasit būdą, sudaryti atitinkamą progą. Viršaitis suplojo rankomis. Sako, geras patarimas, mėginsiu taip sutvarkyti. Kiek vėliau viršaitis lankėsi Utenoje ir užsukęs į karinę įstaigą papasakoja apie ūkį, kurį komisija norėjo atimti. Sakė, kad kitoje vietoje gyvenno pasiturįs ūkininkas, 30 ha ūkio savininkas, iš kurio komisija atkirto 10 ha sklypą. Viršaitis pataręs suruošti komisijai vaises, o po vaišių komisiją seklyčioje apnakvyndino ir rytojaus dieną vėlei vaišinosi. Po to komisija atsisakė nuo savanorio ūkio ir paliko atkristą 10 ha sklypą.

Čia noriu papasakoti vieną atsitikimą apie nusavinimus. Liaudies seimo nusavinimų grandinėje buvo paskelbtas įsakymas, kuris palietė visus tuos, kurie turėjo auksinių ir sidabrinų pinigų bei užsienio valiutos. Jiems įsakyta viską perleisti Lietuvos Bankui už valdišką kainą. Praktikoje ragino atiduoti ir auksinius bei sidabrinus liedinius. Buvo grasoma aukštomis bausmėmis už įsakymo neįpildymą. Mano karinėje įstaigoje tokių asmenų su auksu ir sidabru neatsirado, bet buvo atvejis su turtinga moterimi. Utenos miesto vaistinę laikė vaistininkė H., su kuria buvau kiek pažįstamas, nes kartas nuo karto pirkdavau ten vaistų. Paaiškėjo, kad "auksinis" įsakymas palietė ir vaistininkę H. Vieną dieną ji atsilankė karinėje įstaigoje ir pareiškė norą pasikalbėt niekam negirdint. Vaistininkė konkrečiai užklausė, kas jai reikėtų daryti su auksiniais pinigais, kurių turi 15 tūkstančių. Toks atviras pasisakymas, man iš karto pasirodė lyg provokacinis. Vaistininkė ne lietuvių kilmės ir kalbėjo su stipriu akcentu. Kalbėjo, kad gaila esą rusams atiduoti tiek pinigų. Aš į tą klausimą atsakiau maždaug taip: jeigu turėčiau tiek aukso, paslėpčiau žemėje. Paslėpti žemėje jai esą sunku, tad ji norėtų prašyti laikyti dalį aukso įstaigos nedegamoje spintoje. Paaiškinau, kad padėlis valdžios spintoje būtų nesaugus, nes spintos antrąjį raktą laiko įstaigos vyr. raštininkas, kad kartą, nesant įstaigoje karininkams, atvyko NKVD vyr. ltn. Železniakovas ir pareikalavo atidaryti spintą. Nežinia ko jis ten ieškojo. Vaistininkė H. atsisveikinusi greitai paliko karinę įstaigą. Atrodė, kad ji visai nesidomėjo mano paaiškinimais.

Po to vengiau užėiti vaistinėn, kadangi saugumo agentai visur sekiodavo. Buvau patenkintas sprendimu nesiimti saugoti aukso. Būtų buvusi

didelė rizika valdiškoje spintoje laikyti paslėptus auksinius pinigus. Esu tikras, kad greitai būtų sužinojęs ir saugumas apie tai, nes vienas įstaigos raštininkas buvo pastebėtas palaikant ryšį su NKVD.

Liepos mėnesio pabaigoje turėjau tarnybinių reikalų Lietuvos Banko skyriuje Utenoje. Ta pačia proga teko susitikti su vienu pažįstamu banko tarnautoju, kuris man pakuždėjo, kad vaistininkė H. pardavė daug auksinių pinigų, tik nepasakė kiek.

Atsargos karininkai, atvykę į apskritį nuolatiniam apsigyvenimui, pagal veikiančią įstatymą, turėjo užsiregistruoti komendantūroje, vietos karinėje įstaigoje. Atvyko užsiregistruoti buvęs Šaulių Sąjungos viršininkas plk. P. Saladžius ir pareiškė, kad nori apsigyventi savo tėviškėje Vyžonyse. Plk. P. Saladžius buvo geras pažįstamas dar gyvenant Kaune, tai draugiškai pasikalbėjome apie bėgamus reikalus. Jis mane perspėjo, kad saugumas renka žinias apie šaulius. Esą reikėtų visą asmeninę šaulių dokumentaciją sunaikinti. Sutarėm palaikyti ryšį. Jis paliko savo nuosavą pistoletą. Siūliau nepalikti, nes įstaigos ginklų knygoje neužregistruotas. Vistiek atsisakė paimti ir taip liko neregistruotas pistoletas karinėje įstaigoje.

Plk. P. Saladžiaus perspėjimas, kad saugumas renka žinias apie šaulius, mane sudomino ir pradėjau peržiūrėti šaulių rinktinės bylas. Didžiuma šaulių rinktinės dokumentų buvo sunaikinta plk. ltn. P. Bronevičiaus, buv. karinio viršininko įsakymu, bet vieną storą bylą su šauliams išduotų asmens pažymėjimų ir nuotraukų kopijomis dar atradau. Byloje buvo daugiau kaip šimtas pažymėjimų kopijų. Nenorėdamas, kad byla patektų saugumui, ėmečiau ją su kitais popieriais į liepsnojančią krosnį. Buvo laimė, kad bylą sukūrenau paskutiniu momentu. Kitą dieną apsilankė vyr. ltn. Želiazniakovas iš NKVD ir pareikalavo plk. P. Saladžiaus gyvenamos vietos bei rinktinės buv. šauliu vardinio sąrašo. Plk. Saladžiaus gyvenamą vietą daviau, o dėl rinktinės šaulių sąrašo atsakiau vienu žodžiu — neturiu. Teiravosi kaip ir kodėl? Atrodė, kad Želiazniakovas žinojo, kad toks sąrašas yra, bet nežinojo, kad jis vieną dieną pavėlino. Plk. Saladžiui pranešiau per slaptą pasiuntinį, kad tuojau pranyktų iš Vyžonų, nes grėsia areštas. Matyt, kad jis nieko nedarė, nes tą pačią savaitę atsirado Utenos kalėjime, iš kurio išėjo tik karui prasidėjus. Vokiečių okupacijos metais plk. P. Saladžių sutikau Kaune ir norėjau sužinoti, kodėl nepasišalino iš Vyžonų, kai gavo įspėjimą. Pasakė, kad jam pasišalinus, jo šeima galėjo būti persekiojama.

Liepos mėn. atvyko į Uteną užsiregistruoti ats. ltn. K. Miltakis. Jis kaip teisininkas Teisingumo mi-

JUDRIOS KAUTYNĖS

B.B.

NATO judrios gynybos doktrina numato naudoti visus turimus ginklus: helikopterus, tankus, pėstininkus, artileriją ir t.t.; tai nieko naujo. Tačiau kiekviena nauja karo vadų generacija turi atrasti ką nors naujo, turinčio įtakos lemiamiesiems karo veiksams. Plačia prasme, judri gynyba nėra išbandyta platesnėje skalėje, nors 1973 m. Vidurinių Rytų karas šią doktriną daugumoje patvirtino, tačiau tos rūšies gynyba pasirodė tinkama tik vienai kautynių fazei — prieš artėjimas buvo trukdomas gynybos priedangos priemonių; priešui pasiekus gynybos ruožą, visos turimos jėgos buvo panaudotos sustabdyti tolesnį priešų judesį — žydai naudojo šarvuotus ir lėktuvus, tačiau jiems tai brangiai kainavo, nes arabų pėstininkai turėjo eibę prieštankinių ginklų, — karo balansą žydai atgavo tik panaudojus pėstininkų ir artilerijos derinį su lėktuvais ir šarvuotais.

Amerikiečių karinėje spaudoje yra nuomonių, kad NATO judrios gynybos doktrina Europoje prieš Varšuvos pakto jėgas yra neišbaigta, būtent: kai rusų šarvuotos ordos bus sustabdytos, vakariečiai, šiuo metu, yra nepasirengę užbaigti karą savo naudai. Dabartinė judrios gynybos taktika tinka tik pirmajai karo fazei — sekančiai fazei reikia keisti taktiką ir turėti atitinkamas priemones — ginklus laimėjimui karo ne vien pirmo mūšio (kaip pabrėžia amerikiečių statusas FM 100-5). Ir gen. Hacket, 1985 metų pasaulinio karo "žaidime" (žiūr. "Karys" Nr. 1-7, 1980 m.) tik sustabdė Varšuvos pakto jėgų puolimą — atseit laimėjo pirmą mūšį, bet karo nelaimėjo tolimesniais taktiniais veiksmais — karą nulėmė Varšuvos pakto kovotojų psichologinis faktorius. Šiuo metu judri gynyba bazuojama judriais rezervais, tačiau atsižvel-

giant į ginamą plotą, vargu ar jų užteks; pav. divizijos gynybos bare, rezervą sudaro vienas kautynių batalionas, nes didžiama jėgų skiriama pirmam sąlyčiui su priešu ir aiškinimui pagrindinio puolimo smūgio, kas silpnas gynybos atsparumą, nors nūdieninėse kautynėse kiekvienas vadas, dėka technologinių priemonių, gali palyginamai daug geriau sekti ir sužinoti apie priešą didesnėje gilumoje. Taktiniai judrūs gynybos manevrai nustelbiami gynybos ugnies panaudojimu, nes puolantysis turi pirmenybę skaičiumi, todėl ir reikalingas tikslus ir pakankamas technologinių priemonių panaudojimas, kad priešų puolimas būtų sugniuždytas; kitaipariant — išnaudojant turimas techniškas priemones (ginklus), pačioje karo pradžioje (pirmame mūšyje) sužlugdyti priešų puolamas pastangas. Tinkamai išnaudojant vietos sąlygas, skaitmeninis gynybos santykis gali siekti pėstininkams 1:6 ir tankams 1:15, tačiau NATO ginama vietovė, dėl mažos gilumos, tokiu santykiu vargu ar galės atsiekti laimėjimų, nes reikės priešą stabdyti vos peržengusį valstybės sieną. Tam tikslui iš gynybos atsparos postų reikės išskirti, ir taip santykiniai turimų mažų jėgų, prieššarvinius ir priešartilernius ginklus, iš priekinio skaidinio gynybos dalinių. Daugumos amerikiečių dabartinių prieštankinių ginklų tikroji ugnis yra 3 km, tačiau blogo oro ir kautynių sąlygos kluodys matomumą, todėl ir ugnies atstumai mažės. 1973 m. spalio mėn. kare vidutinis tankų pažeidžiamumo atstumas buvo 1000 metrų, gi NATO gynybos fronte atstumai bus dar mažesni (Gen. DuPuy, "Technology and Tactic in Defense of Europe"). Padėti pagerins įvedus NATO ginklavimą naujas elektronines sekimo-taikymo priemones, ypatingai CLGP (Cannon Launched

Guided Projectiles) raketas. Artilerijos sviediniai vienos valandos užtveriamoji ugnis sudaro tik vieną kludymų procentą, visų plote apšaudomų tankų — tokios išdavos neapsimoka. Tokiose pačiose sąlygose galima atsiekti iki 90% kludymų įvedus CLPG. Daromi bandymai visoms laseriu kontroliuojamoms taikymo ir raketų vairavimo priemonėms pritaikyti tam tikrą laserio rūšį, kuri sėkmingai būtų naudojama rūke, sningant, lygant ir naktį. Šalia CLGO, artilerija gali trumpu laiku ir didesniuose atstumuose apmėtyti plotą prieštankinėmis ir prieš pėstininkus minomis, kurios tankų ir pėstininkų puolimą stabdys iki "šliaužimo". CLGP ir minos artilerijos šaudmenų sunaudojimą sumažins iki 9% (Preher "Artillery Scatterable Mines", Artillery, October 1979).

Rusų spauda mažai rašo apie vakariečių gynybos doktriną. Yra galimybių, kad judrios gynybos doktrina neturi įtakos į rusų puolamąją taktiką. Nežiūrint kokia būtų gynybos doktrina, rusų puolantių jėgų struktūra bus pritaikyta iš anksto numatyti taktikai. Yra išsireiškimo, kad judri gynyba rusams yra primtina, nes NATO jėgos prisiriš prie vietų kurios gynybai bus svarbios, tuo pačiu bus daugiau silpnai ginamų vietų, gynybos judesio metu atsiras spragų, atvirų sparnų ir pan. Be to, rusų doktrina priima didelius nuostolius tol, iki puolimo judesys — inercija yra palaiškoma; prasiveržimui numato naudoti turimas jėgas iki maksimumo. Jų įsitikinimu NATO stipriausias gynybos pasipriešinimas nebus pakankamai stiprus atlaikyti Varšuvos pakto jėgų ataką. Daugiau rašoma apie didesnes galimybes išnaudoti progresuojančią technologiją ir priemones prieš vakariečių vairuojamas raketas, ypatingai prieš ATGM (anti Tank Guided Missiles) prieštankines raketas. Tai daryti paskatino 1973 m. spalio mėn. karo patyrimai. Yra nuomonių (plk. W. Samuel, Massachusetts Institute of Technology Center for International Studies),

nisterijos buvo paskirtas taikos teisėju vieton teisėjo, kurio pavardės nebeatsimenu, prieš liaudies seimo rinkimus suimto ir ligšiol tebelaikomo kalėjime. Apie tai ats. ltn. K. Miltakį painformavau. Taipogi paminėjau apie plk. P. Saladžių ir kas jam nutiko. Apsigyvenimo vietos adresu nepaliko, nenorėjo, kad saugumas žinotų. Paliko tik telefono numerį biesbučiu, kuriame apsisutojo. Susitarėm vartoti kodą. Jeigu teiraisis iš saugumo jo apsigyvenimo adresu, aš jam paskambinsiu telefonu ir pasakysiu, kad "nepažįstamas žmogus norėjo jį matyti". Trečią

dieną pašaukė mane prie telefono iš NKVD vyr. ltn. Želiazniakovas ir pasiteiravo ar toks buvęs karininkas Miltakis užsiregistravo komendantūroje? Atsakiau, kad užsiregistravo, bet nuolatinės apsigyvenimo vietos dar neturi. Tuojuo paskambinau viešbutin duotu telefono numeriu ir trumpai pranešiau, kad "nepažįstamas žmogus norėjo jį matyti". Padėkojo man už paskambinimą ir tą pačią dieną autobusu išvyko į Kauną, išvengdamas susitikimo su NKVD.

(Bus daugiau)

kad rusai prieš NATO prieštankinius ginklus panaudos savo gausią artileriją ir raketas, priedui atitinkamą tankų įgulos paruošimą. Be to, iki šiol turimas prieštankines raketas laidyti, kovotojas save išstato matomam taikiniui iki raketa pasiekia taikinį, nes ją reikia vairuoti, tokiu būdu priešas kulkosvaizdžių ar šautuvų ugnimi lengvai gali jį išvesti iš rikiuotės. Tikimasi raketų laidytojų pranašesnę pagerės NATO pajėgas apginklavus pėstininkų prieštankinėmis raketomis, kurios nebus reikalingos iššovus jau vairuoti link taikinio — taikinį "susiras" pačios.

Bent šiuo metu, pirmųjų dienų karo galimybė, staigmenų neturi. Masiniai šarvuotųjų puolimai parinktose vietose, prieš NATO technologiniai pranašesnę gynybą, turės vietinių prasiveržimų, tačiau neminama, kad palauš lanksčios gynybos sistema. Rusams teks keisti taktiką — pagal antrojo pasaulinio karo savus patyrimus, rusai numato masiniais artilerijos uraganais sunaikinti (uničtožit) NATO gynybos pasipriešinimą (C.N. Donnelly, "Tactical Problems Facing the Soviet Army", M.R. July, 1980). Artilerijos ugnies priedangoje turės slinkti tankai ir pasiekę tikslą laiduoti užimtą vietą; jų įkandin motorizuota (šarvuota) artilerija šuoliuodama keis pozicijas pirmyn, naujiems ugnies telkiniams. NATO pajėgos tokiems rusų puolamiems veiksams nepauroštos: apnaikintos turimos ugnies priemonės, likusi gynybos artilerija (rezervinė) jei skaičiumi ir būtų pajėgi nuslopinti rusų artileriją, tai sunaudojus didžiumą šaudmenų sustabdymui pirmųjų tankų puolimų, trumpame laikotarpyje, neturės jų pakankamai antrajai kautynių fazei (įsiveržusio prieš elminavimui). Rusų slinkimas gynybos gilumon, pritraukiant iš gilumos daugiau artilerijos, bus sėkmingesnis, nes sutiks mažiau pasipriešinimo. Ir taip NATO pajėgos laimėję pirmus mūšius (sustabdę tankų prasiveržimus) neįstengs laimėti karo... NATO vadovybė tokios galimybės nedavertino, tą pačią klaidą būtų padarę ir rusai, bet turėdami pakankamai — masinį kiekį artilerijos, paskutiniu momentu gali pakeisti taktiką — kaip pagrindinę puolimui laidavimo priemonę, masiniai panaudoti artileriją. Dabartiniu metu prieš NATO 6000 artilerijos pabūklų, Varšuvos pakto pusėje yra virš 18,000 tarp 122 ir 152 mm kalibro.

Šia proga reikia pastebėti, kad dvidešimtmečio karuose iki šiol artilerija buvo svarbiausia kautynių priemonė: Pirmo

me pas. kare, artilerija padarė 58 nušimčius nuostolių, II pas kare atvirose vietovėse iki 78% ir mišriai dengtose iki 50% (W.E. Samuel "Implications in Perspective" Parameters, M.R. June, 1979). Visų kraštų kariuomenės, artileriją traktuoją pagrindine kautynių paramos priemone. Rusai turi 14 atskirų artilerijos divizijų (amerikiečiai turi tiek divizijų iš viso aktyvioje tarnyboje), tas parodo, kokios svarbos turi artilerija rusų žemės ginkluotose pajėgose ir neabejotinai, esant reikalui, ją pilnumoje panaudos. Yra įdomu, kad nuo II pas. karo pabaigos iki paskutiniųjų metų rusų ginkluotųjų pajėgų inventoriuje artilerijos pabūklų nesumažėjo. Okupuotoje Vokietijoje dvidešimtyje rusų divizijų kovotojų padidėjo 20%, tankų — 40%, artilerijos — 100% (padvigubinta). Nauji artilerijos papildymai yra nemažesni 100 mm kalibro (B.M. Blechman "The Soviet Military Buildup", The Brookings Inc., Washington, D.C.). Didžiama artilerijos pabūklų traukiama vilkikais, tačiau tiesioginei puolimo paramai skirta artilerija yra motorizuota (šarvuota — pabūklai įrengti ant vilkikų šarvuotų platformų), kuri kartu vykdo puolimą su šarvuotais pėstininkais, tankais, nes praeitų metų rudens manevruose Pabaltijyje pastebėta, kad vilkikais traukiama artilerija nespėja judėti su puolančiais tankais ir motorizuotais pėstininkais — atsilieka, todėl nutrūksta tiesioginė parama įsiveržus prieš gynybos gilumon. Pastaruoju laiku turimus 122 ir 152 mm motorizuoja ir priskiria numatytais priekinio skaidinio divizionams. Tebevykdomas ir didesnio kalibro pabūklų morozavimas (M.R. July, 1979). Motorizuoti priekinės paramos artilerijos pabūklus dar kilo reikalas ir dėl to, kad rusų skaičiumi NATO priešartilerinės baterijos apie 5 minučių bėgyje (arba ir greičiau) suras rusų puolančius artilerijos pabūklus pozicijose vos suspėjus iššauti kelis šūvius, todėl pabūklai turi būti visą laiką ant motorizuotų važiuoklių, kad neatidėliojant galėtų keisti ugniavietes ir pabėgti nuo priešų sekimo. Artilerija organiškai bendrauja su jos remiamu daliniu ir turi ribotas ryšio ir sekimo galimybes, ugnies paramą — priedangą privalo telkti ten, kur puolantys daliniai reikalauja, todėl puolime judantys daliniai ir dažnai kaitaliojanti ugniavietes artilerija, dėl techniškų sunkumų, gali ilgesniam laikui netekti ryšio. Artilerijos atskirų baterijų ar grupių sekimo ir ryšio postai būna su priekinio skai-

dinio daliniais ir kautynėse dažnai išvedami iš rikiuotės; tokiu atveju baterija ar grupė laukia nurodymų iš aukštesnės vadovybės — vietoje kad prisidėtų prie kaimyninės baterijos ar grupės ugnies ("Trends: Soviet Artillery" Strategy and Tactics, August 1978).

Daugelis rusų autorių pasisako Varšuvos pakto pajėgas turint pakankamai artilerijos, kuri lengvai sunaikins NATO prieštankinę apsaugą, išskiriant motorizuotas baterijas su priekiniais ir velkamas — gilumoje (priekiniame skaidinyje motorizuotos baterijos laikysis apie 1000 metrų užpakalyje priekinių dalinių. Tokiame atstume NATO gynybos prieštankiniai ginklai galės rusų šarvuotą artileriją pasiekti).

Rusų 122 - 152 mm artilerijos sviedinių kaunamumas siekia tarp 200 ir 300 metrų, tokiu būdu vieno kilometro barui reikia tarp 70 ir 100 pabūklų ("Modern Artillery", Strategy and Tactics, 1977). Tame lauke esančios priemonės ir ginklai (be priedangos) būtų išvestos iš rikiuotės. Tais duomenimis bazuojasi rusų priešartilerinė ugnis. Skaičiuojama, kad išvesti iš rikiuotės NATO artilerijos lauko bateriją apie 8 km atstume, reikia apie 300 sviedinių, 12 km atstume — 650 ir 16 km — 900. Abejojama, ar rusai aukos tiek sviedinių, tačiau galimybė yra. Pažymėtina, kad rusų artilerija taiklumu nėra pasižymėjus.

Pirmo mūšio išdavoje, kai pirmieji gynybos sistemon įsiveržę rusų puolantys daliniai sustabdyti arba sulėtinti, priekinio skaidinio daliniai turės daug nuostolių, tačiau šarvuotos — motorizuotos artilerijos daliniai, esantys priekinio skaidinio užpakalyje, turės mažesnius nuostolius, nes NATO baterijų pirminiais taikiniams bus priekinė šarvuotųjų slenkanti masė ir juos remianti taktinė aviacija — prieš anuos taikinius sunaudoti sviediniai sudarys šaudmenų trūkumą ir sumažins galimybę sėkmingai telktinei ugniai prieš išsilikusią rusų šarvuotą artileriją, kuri bus dar pakankamai skaitlinga ir pajėgi veiksmingai masinei ugniai prieš NATO sunkius ginklus (prisimintina rusų artilerijos telktinės kanonados II pas. kare). Amerikiečiams ir rūpi šis momentas, nes sviedinių — šausmenų papildymas bus kritiškas (kautynėms tebesitęsiant), ginkluotos pajėgos tokiame atveju nei taktiniai nei fiziniai (priemonių atžvilgiu), nei psichologiniai nepauroštos. □

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREM TIES TRIMITAS

TAUTOS ŠVENTĖ

ALBERTAS MISIŪNAS

Tautos okupacijos naktį, mes ieškome šviesių mūsų istorijos momentų, kurie stiprintų tautos ryžtą pakelti vergijos naštą. Ieškome momentų, kurie jungtų lietuviškąją išieiviją jos pastangose pagelbėti pavergtiesiems broliams ir sesėms tėvynėje, ir ieškome momentų, kurie būtų visų mūsų siekių atrama kovoje už pavergtos tautos laisvę.

Tad ieškodami tos atramos, mes atsigrežiame į tolimąją mūsų tautos praeitį ir sustojame ties gambiais ir talentingais Gedimino dinastijos (giminės) valdovais, sukūrusiais didžiulę ir galingą Lietuvą.

Iš gediminaičių ypač pažymėtini kunigaikščiai Algirdas ir Kęstutis. Tačiau gambiausiu, energingiausiu ir veikliausiu Lietuvos valdovu yra laikomas kunigaikščio Kęstučio sūnus Vytautas, kuris veiktušiomis rankomis sugebėjo sukurti galingą Lietuvos valstybę, užkariauti didžiulius žemės plotus Rytuose ir net įsigalėti Lenkijoje, kuri savo laiku, Vytautui siūlė net savo karaliaus vainiką, ir sutriuškinti anų laikų Vakarų Europos stipriausią ir geriausiai organizuotą vokiečių valstybę — Kryžiuočių Ordiną, pelnant mūsų istorijoje Didžiojo Kunigaikščio titulą.

Tad minėdami rugsėjo aštuntąją — Tautos šventę, kaip Vytauto Didžiojo karūnavimo dieną, kurios tradicija nesena, siekianti tik 1930-tuosius metus, kada lietuvių tauta iškilmingai pagerbė savo genialaus kunigaikščio penkių šimtų metų mirties sukaktį, grįžkime, nors trumpam, į mūsų tautos praeitį. Nors Lietuvos istorija, kiekvienam iš mūsų, daugiau ar mažiau žinoma, tačiau sustokime ties Vytauto Didžiojo viešpatavimo laikotarpiu.

Vytautas Didysis visą savą gyvenimą siekė valdžios Lietuvoje ir jai priklausančiose žemėse. Jis nenorėjo būti varžomas unijos ryšių su Lenkija, o ypač tada, kai vakaruose sutriuškino Kryžiuočių Ordino galybę, o rytuose pasiekė Juodo-

Vilniaus Krašto Lietuvių S-gos p-kas, j.š. mok. Albertas Misiūnas Detroito Šv. Antano parapijos salėj skaito paskaitą "Rugsėjo Aštuntoji". Nuotr. foto kor. Kaz. Sragausko

sios jūros krantus. Tad imperatoriaus Zigmanto pasiūlyta karūna Vytautas Didysis troško apvainikuoti savo laimėjimus ir atpalaiduoti Lietuvą nuo ryšių su Lenkija. Be to, tuo laiku karūnuotas karalius ir jo karalystė įgydavo savarankiškumą, daugiau teisių ir užimdavo aukštesnę vietą krikščioniškųjų tautų šeimoje. Tai gerai suprato lenkai politikai ir visais galimais būdais stengėsi sutrukdyti karūnavimą, kuris turėjo įvykti 1430-tųjų metų rugsėjo 8-tą, Dievo Motinos Mergelės Marijos gimimo šventės dienoje.

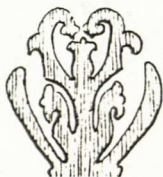
Lenkai, norėdami gelbėti uniją ir bijodami atviros kovos su Vytautu, ėmėsi negarbingų ir klas-tingų būdų karūnavimui sutrukdyti. Patyrę, kad iš Niurnbergo jau pasiūsti pasiuntiniai su karūnavimo dokumentais ir karūnomis Vytautui ir jo žmonai Julijonai, lenkai apstatė kariuomene pasienius, kur tikėjosi keliaus imperatoriaus Zigmanto pasiuntiniai, sučiupo juos, atėmė karūnas ir dokumentus ir priverė juos Vilniaus nepasiekus sugrįžti atgal. Toks lenkų elgesys be galo įžeidė Vytautą Didįjį, tačiau jis Lenkijai karo neskelbė, bet ir neat-sisakė karūnuotis ir iškilmes antrą kartą atidėjo rug-sėjo 29-tai dienai. Tačiau lenkai ir toliau dėjo visas pastangas sutrukdyti karūnavimą, iki senelį Vytautą,

neįvykdžiusį savo troškimo tapti Lietuvos karaliumi, pakirto mirtis.

Yra sakoma, kad didis žmogus, kaip ir didi idėja nemiršta. Tad ir Vytautas Didysis mums tapo nemariu mirtinguoju. Aišku, marus savo fizine prigimtimi, bet nemarus amžiams heroizmu šviečiančia dvasia.

Taip pat nemirė ir Vytauto Didžiojo, visą gyvenimą puoselėtoji, savistovios Lietuvos idėja per ilgus šimtmečius. Ji sušvito dvidešimtojo šimtmečio pradžioje Vasario Šešioliktosios Akto, atstatančiu Nepriklausomą Lietuvos valstybę. Šiandien, žvelgdami į Vytautą Didįjį bei ano meto Lietuvos istorijos laikotarpį, žavimės jo didvyriškumu, jo drąsa ir dideliu ryžtu, labai sunkiose ir nepalankiose aplinkybėse, sukurti savistovią Lietuvos Karalystę. Ir vėliau tokio didvyriškumo ir ryžto lietuvių tautos istorijoje netrūko, nors už tai mokėta pačia aukščiausia kaina — lietuvių krauju ir gyvybėmis. Tad iš praeities semkimės vieningos kovos dvasios ir jungtinio ryžto, siekiant ir dabar atstatyti Nepriklausomą Lietuvą, kurioje nebus nei karalių, nei kunigaikščių, nei bajorų, o tik laisvi valstybės piliečiai Laisvos Demokratinės Lietuvos.

□

IŠ 1934 METŲ GRUODŽIO MĖN 13 D. "TRIMITO"

"Trimitą" paskolino World-Wide News Bureau redaktorius Arėjas Vitkauskas)

KOVOJ SU BERMONTININKAIS DALYVAVO ŠAULIAI

Kovos su bermontininkais 1919 metais baigėsi laimingai. Mūsų kariuomenė, padedama šaulių - partizanų, sudavė jiems skaudų smūgį Šaulių - Radviliškio apylinkėse. Bermontininkai iš Lietuvos buvo išvyti. Ir čia nemažas nuopelnas Lietuvos šaulių.

Minint dabar reikšmingas Lietuvos ginklo laimėjimo sukaktuves, pravers nors trumpai prisiminti, kaip mūsų kariai išvien su šauliais kovojo prieš bermontininkus.

Bermontininkai turėjo 50.000 armiją ir arti 100 p-trankų, 600 kulkosvaidžių, 60 minosvaidžių, per 100 lėktuvų ir daug ginklų bei amunicijos. Vokiečiai nieko nesigailėjo bermontininkams, nes pagal sutartį su santarve vis vien turėjo savo ginklus sunaikinti. Du trečdaliai bermontininkų buvo užėmę Mintaujos - Rygos sritį,

o trečdalis įsikūrė Kuršėnų - Šaulių - Radviliškio srity, ketindami iš čia paimti visą Lietuvą. Lietuvoj įsikūrusių bermontininkų vadai buvo rusas Virgolič ir vokiečiai von Dibič. Savo kariuomenę jis vadino "Darbo Savanorių Korpu".

Bermontininkams Šaulių srity įsikūrus, tos srities gyventojų ramumą ir krašto neliečiamybę saugojo Šaulių ir Telšių komendantūros, turėjusios vos kelis šimtus menkai ginkluotų kareivių, daugiausia naujokų. Mūsų kariuomenės didžiausios jėgos, kovojusios su bolševikais, tada buvo ties Dauguva. Veltui abi minėtos komendantūros, vadovaujamos plk. Byronto or plk. Zaleskio, bandė trukdyti bermontininkų šeiminkavimą mūsų krašte; vokiečiai išdavikiškai puolė dviem atvejais Šaulių komendantūrą ir naujokų rezervatą, išvaikydami tos, ištikrųjų, per silpnos apsaugos likučius. Susirūpino bermontininkų pašalinimu ir vyriausioji mūsų kariuomenės vadovybė, bet, negalėdama skaldyti jėgų, buvo priversta laukti patogaus momento.

Tuo tarpu vietos gyventojai, ypatingai jaunimas, nepakęsdami naujo vokiečių antplūdžio ir okupantų savavaliavimo, slaptai pradeda telktis į partizanų būrius. Tokių būrių buvo keliolika. Ypatingai veiklūs kare su

bermontininkais buvo Joniškėlio, Gruzdžių, Šiaulių, Papilės, Stačiūnų, Pašvitinio, Joniško ir Linkuvos partizanai. Dauguma partizanų būrių veikė savarankiškai, bet buvo tokių, kurie klausė Šiauliuose susikūrusio šaulių partizanų štabo nurodymų.

Visų partizanų būrių vyriausias tikslas buvo skatinti žmones gintis nuo grobuonių, rinkti žinias apie priešą kariuomenę ir teikti jas mūsų karo vadovybei, naikinti priešą susisiekimo priemones ir padėti mūsų kariuomenei su ginklu rankose įveikti bermontininkus. Laidininko partizanų štabo artimiausi bendradarbiai buvo Al Mačiūnas, Ign. Augustinavičius, Vl. Požėla, Pr. Jonušaitis, B. Bielinis, R. Skipitis, Z. Lukauskaitė ir Dundulis. Štabo būstinė buvo Šiauliuose adv. Lukausko namuose.

Prie sudarymo ir išplėtimo partizanų veiklos labai daug prisidėjo pradžios mokyklų mokytojai su šv. m. jos instruktoriais J. Murka, A. Ubeika ir k. Be mokytojų partizanų būriams vadovavo Kūžiuose — broliai Šemetos, Gruzdžiuose — St. Motūzas ir A. Trečiokas, Papilėje — St. Mockus, Stačiūnuose — P. Gaubas, Jonišky — J. Navakas, karininkai: Stapulionis, P. Gudelis ir Kazilevičius, Pašvitiny — karin. J. Bartaševičius, Linkuvoj — J. Lingė ir M. Jasiukaitis. Kai kurie iš tų būrių ir jų vadų kovos krikštą buvo gavę anksčiau kare su bolševikais ir, pabaigę savo kautynes su raudonaisiais, nukreipė ginklus prieš bermontininkus.

Kovos su bermontininkais prasidėjo 1919 m. spalio 8 d., kada Rygoj prasidėjo tarp latvių kariuomenės ir

bermontininkų lemiamos kautynės. Bematant jos persikėlė į Lietuvą. Žymiausios kovos įvyko ties Joniškiu, Meškiučiais, Radviliškio ir Šiauliais. Kovose su bermontininkais dalyvavo ne tik reguliari kariuomenė, bet ir šauliai, kurių vadovybėj buvo ir a. a. Vl. Putvinskis. Likviduojant bermontininkus į mūsų kariuomenės rankas pateko daug belaisvių ir daugybė ginklų bei amunicijos. Iš dalies tai įvyko per Šiaulių partizanus, kuriems pasisėkė sutrukdyti amunicijos sandėlių sprogdinimą.

Bermontininkams besitraukiant, 1919 m. lapkričio 22 d. mūsų kariuomenė paėmė Padubysį ir Kurtuvėnus. Pabaigoj lapkričio Šiaulių miestas jau buvo mūsų kariuomenės ir partizanų iš visų pusių apsuptas. Bet staiga buvo gautas įsakymas pasitraukti už gen. Niselio nurodytos linijos. Gruodžio 2 d. mūsų kariuomenė paima Meškiučius. Gruodžio 3 d. įvyksta partizanų kovos su bermontininkais ties Gruzdžiais ir Telšiais. Gruodžio 6 d. paimami Raseiniai. Gruodžio 8 d. mūsų kariuomenė be mūšio paima Šiaulių miestą, bet geležinkelio stotis kurį laiką dar lieka bermontininkų rankose. Tą pačią dieną mūsų kariuomenė ir šauliai užima Sedos - Telšių - Kelmės - Raseinių sritį. Gruodžio 13 d. bermontininkai pasitraukia iš Tauragės, o gruodžio 15 d. Lietuvos teritorijoj nebelieka nė vieno ginkluoto bermontininko.

Nugalėjimas bermontininkų buvo neabejotinai tikras įrodymas mūsų krašto gyventojų politinio susipratimo ir kariuomenės, partizanų bei šaulių ginklų pajėgumo.

V. B-nas

“Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės meno grupė, š.m. rugsėjo mėn. 5 d., Tautos šventės minėjime, atlikusi programą. (Iš kairės): Rinktinės moterų vadovė M. Dapkienė, S. Ferra, S. Stanaitis, A. Latonienė, F. Braunienė, rinktinės meno vadovas p. Petrauskas, A. Pankienė, J. Peleckienė, A. Šidagis, R. Tolius, A. Balaška, P. Kantas, grupės vadovė - režisierė T. Sarapinienė, L. Krolis ir I. Sarapinas. Nuotr. P. Malėtos

LŠST Vyr. Kapelionas Tėv. J. Borevičius šventina naujai įgytą Sąjungos Centro Valdybos vėliavą š.m. rugsėjo 5 d. Šaulių namuose, Čikagoje. Nuotr. P. Malėtos

ŠAULIAI IŠKILMINGAI MINĖJO TAUTOS ŠVENTĘ

Sekmadienį, rugsėjo 5 d. Lietuvių Šaulių Sąjungos išeivijoje "Vytauto Didžiojo" rinktinė suruošė iškilmingą Tautos Šventės minėjimą Čikagoje.

10 val. ryto Brighton Parko lietuvių bažnyčioje buvo užprašytos mišios, kuriose organizuotai dalyvavo uniformuoti šauliai ir šaulės su vėliavomis, kurios bu-

vo išstatytos priešais altorių su garbės sargybomis. Mišias atnašavo ir tai šventei pritaikytą pamokslą pasakė kun. F. Kireilis. Pamaldoms pasibaigus, buvo sugiedotas Lietuvos himnas ir tvarkingoje eise-noje išneštos vėliavos.

Po pamaldų 12 val. Šaulių Namuose įvyko iškilmingas Tautos Šventės minėjimas — akademija. Iškilmėms vadovavo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės pir-

mininkas Vladas Išganaitis. Minėjimas pradėtas vėliavų įnešimu. Tos pačios vėliavos, kurios buvo tą rytą bažnyčioje, čia vėl buvo iškilmingai įneštos ir išstatytos prieš sceną su garbės sargybomis, būtent: Amerikos, Lietuvos Trispalvė, LŠS-gos "Vytauto Didžiojo" rinktinės, Š. S-gos moterų, Savanorių-Kūrėjų S-gos, Ramovėnų, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių ir "Klaipėdos" jūrų šaulių. Visi minėjimo

LŠST pirmininkas K. Milkovaitis, Sąjungos vėliavos mecenatai Pranas ir Rožė Mačerniai ir vėliavą pašventinęs LŠST vyr. kapelionas Tėv. J. Borevičius. Nuotr. P. Malėtos

Lietuvių šaulių dalinių Čikagoje "Vytauto Didžiojo" rinktinės, "Gen. T. Daukanto" ir "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopų vėliavos š. m. rugsėjo 6 d. Lemont, Ill., Darbo Dienos parado eisenos metu. Nuotr. P. Malėtos

dalyviai sugiedojo Tautos himną. Invokaciją sukalbėjo Tėv. Borevičius, S.J., Šaulių S-gos dvasios vadas. Pasižymėjusiems veikloje šauliams buvo įteikti šie žymenys: Šaulių Žvaigždės ordinas — Klemui Juškevičiui ir Stasiui Paulauskui; medaliais apdovanoti — Antanas Balčiūnas, Algis Regis, Zigmas Duseika, Viktoras Juškevičius ir Vincas Senda. Įteikimo ceremonijas atliko LŠS-gos pirmininkas Karolis Milkovaitis ir ŠS-gos moterų pirmininkė Birutė Jasaitienė. Gana įspūdingas buvo naujos Centro Valdybos vėliavos perdavimas ir perėmimas bei pašventinimas: Vėliavą nupirko šauliška šeima — Rožė ir Pranas Mačerniai. Ją iškilmingai atnešė prie kalbėtojų pulto abu mecenatai ir vėliavininkas Alfonsas Paukštė. Su atitinkamomis maldomis vėliavą pašventino Tėv. Jonas Borevičius, S.J. Po to, mecenatai vėliavą perdavė L.Š S.T. pirmininkui, kuris ją priimdamas, su tam tikromis ceremonijomis, pririšo prie specialaus koto trimis mazgais, simbolizuojančiais jungimąsi visų šaulių sutartinam bendram darbui. Vienkart padėkojo šauliams R. P. Mačerniams už brangią auką, kuriai nepaigailėjo išleisti gal virš septynių šimtų dolerių. Ceremonijos baigtos pasirašant perdavimo ir perėmimo aktą ir vėliavininkas Alfonsas Paukštė naująją vėliavą iškilmingai išrikiavo anksčiau išstatytų vė-

liavų eilėn. Šioje vėliavoje dominuoja didelis įrašas: NEPRIKLAUSOMAI LIETUVAI Centro Valdyba.

Priimdamas, Karolis Milkovaitis šią vėliavą, paaiškino, kad iki šiai dienai Centro Valdyba naudojo seną šaulišką Lietuvoje veikusio dalinio vėliavą, kurią daugelio metų laikas beveik sunaikino.

Akademinę minėjimo dalį prasmingai užsklendė teisininkas šaulys Algirdas Budreckas savo gerai paruošta ir šiam minėjimui pritaikyta paskaita. Pasak jo, šios paskaitos turinys bus paskelbtas "Draugo" puslapiuose visuomenės žiniui, todėl čia jos ir neminėsiu.

Šios dienos minėjimas buvo užbaigtas menine dalimi, kurios dalyvius pristatė kultūros reikalams vicepirmininkas Juozas Petrauskas. Scenoje buvo parodytas gana nuotaikingas nežinomo autoriaus trumpas scenos vaizdelis "Rugiapiūtės pabaigtuvės". Šventės minėjimui vaizdelį pritaikė ir režisavo Teodora Serapinienė ir jos vyras žinomas lituanistas Ignas Serapinas. Vaizdeliui muziką sukūrė ir dainas paruošė bei muzikanto rolę atliko Liudas Krolis. Vaidino: Stasys Stanaitis, Adelė Latonienė, Falina Braunienė, Aldona Pankienė, Rasa Tolius, Janina Pileckienė, Alfonsas Šidagis, Antanas Beleška, Povilas Kantas, Ignas Serapinas.

Vaidintojai ir vadovai susilaukė ilgų plujimų.

Užsidarius scenai, Šaulių Namų administratorius Mackonis pakvietė visus pasilikti prie stalų kavai. Tikrai, darbščiosios šaulės moterys sunėšė ant stalų skanių pyragaičių, sumuštinų ir kvepiančios kavos didžiulius ašocius.

Maloniai, kultūringai ir patriotiškos nuotaikos ženkle sėkmingai praėjo Šaulių Sąjungos "Vytauto Didžiojo" rinktinės suruoštas Tautos Šventės minėjimas Čikagoje.

J. P.-kas

"VYTAUTO DIDŽIOJO" ŠAULIŲ RINKTINĖJE

Be visos eilės įvairių minėjimų ir kitų darbų, rudeninį parengimą surengia rudenį, o pavasarinį — pavasarį. Šių metų pavasarinis parengimas savuose namuose įvyko balandžio 17 d. Kaip visuomet, taip ir šį kartą parengimas gražiai pavyko, dalyvaujant pilnai salei publikos. Buvo meninė programa, gera vakarienė, šokiai ir kiti įvairumai.

Be nuotaikingų parengimų būna ir liūdnųjų prisiminimų. Kiekvienais metais šauliai pamini ir dėl Lietuvos laisvės žuvusį Kalantą. Minėjimas vyksta šv. Kazimiero kapinėse prie įspūdingo šaulių pastatyto Kalantai paminklo. Mirusiųjų

prisiminimo (kapų puošimo) dienoje šauliai visuomet dalyvauja kapinių iškilmėse ir mirusiųjų šaulių pagerbime. Š. m. gegužės 30 d. šauliai organizuoti dalyvavo lietuvių Tautinėse kapinėse iškilmėse, kapų aplankyme ir kapų steigėjams paminklo atidengime. Gegužės 31 d. uniformuoti ir kiti šauliai dalyvavo šv. Kazimiero kapinėse. Buvo ten vykusiose pamaldose ir iškilmėse prie kapinių steigėjų paminklo. Šauliai buvo garbės sargyboje. Čia kalbą pasakė šaulys Regis. Po to aplankė Kalantos paminklą ir mirusiųjų šaulių kapus. Ypatingai jautriai prisiminta tragiškai žuvęs dar jaunas šaulys lakūnas K. Petrauskas. Čia buvo pašventintas vienintėliam stūniui tėvų pastatytas paminklas. Paminklą pašventino kun. Kerelis. Vieniem metam praėjus, tėvai dar ir dabar skaudžiai išgyvena sūnaus netekimą.

Dar aplankyta buvusios veikliosios moterų vadovės St. Cecevičienės kapas ir kiti. Šiais metais kapines aplankė tūkstantinė minia žmonių. Iškilmės buvo baigtos tautos himnu.

Po visų iškilmų šauliai buvo pakviesti į "V. D." rinktinės šaulių namus. Ten buvo pavaišinti skaniais užkandžiais ir gėrimais. Vaišes surengė rinktinė ir žuvusio lakūno Petrausko tėvai.

P. Venclova

DAUKANTĖNAI ŠAUDYKLOJE

Šių metų rugpjūčio 22 d. rytą Antioch, Ill., apylinkės gyventojų ramybę sudrumstė stiprūs šūviai ir kultų zvimbimai. Apy-

linkės gyventojams šūviai nėra naujieta, nes čia yra patogi Cicero Medžiotų ir Meškeriotų Dr-jos sodyboje įruošta šaudykla. Tačiau tą dieną, sekmadienį, šaudykloje ne medžiotojai šaudė, kaip įprasta, į molinius karvelius ar molines antis, bet gyventojai pamatė šaudykloj daugybę vyrų ir moterų stačių, klūpsčių ir net gulinčių, kurie tik pyškina, o kultos zvimbai, tarsi čia būtų persimetę visas Beiruto karas...

Laimė, tai nebuvo Beiruto kovotojai, bet entuziastai "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos šauliai ir šaulės, besivaržantieji dėl gen. štabo plk. K. Dabulevičiaus ir DLK Birutės Dr-jos skirtų pereinamųjų taurių, vyrų ir moterų grupėse.

Ši 1982 metų šaudymo varžybų išvyka, kuopos vadovybės rūpesčiu, buvo suorganizuota, kaip jau žinome, šioje gražioje Cicero Medžiotų ir Meškeriotų šaudykloje. Dalyvavo 37 kuopos nariai. Gi pačiose šaudymo varžybose varžėsi 12 šaulių (vyrų ir moterų) — šaudymo sporto entuziastų.

Varžybas pravedė š. leit. J. Balčiūnas, jam talkininkavo kuopos šaudymo sporto vadovas j.š. A. Martinkus. Teisėjavo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės šaudymo sporto vadovas V. Brazas.

Vyrų grupėje I vietą ir 1982 metų plk. K. Dabulevičiaus skirtą pereinamąją taurę laimėjo j. š. B. Petrauskas; II vietą — j. š. P. Malėta ir III vietą — j.š. A. Aleksandravičius.

Moterų grupėje I vietą ir DLK Birutės Dr-jos skirtą pereinamąją taurę lai-

mėjo j. š. G. Kuzmienė, II vietą — j.š. P. Mikštienė ir III vietą — j.š. R. Mičiulienė.

Varžybos vyko 1982 m. rugpjūčio 22 d. sekmadienį, nuo 10 val. ryto iki 2 val. popiet. Šaudoma buvo vyrų grupėje iš 150 pėdų atstumo, padėtyse: stačiom, klūpsčiom ir gulom. Moterų grupėje — iš 75 pėdų atstumo, gulom.

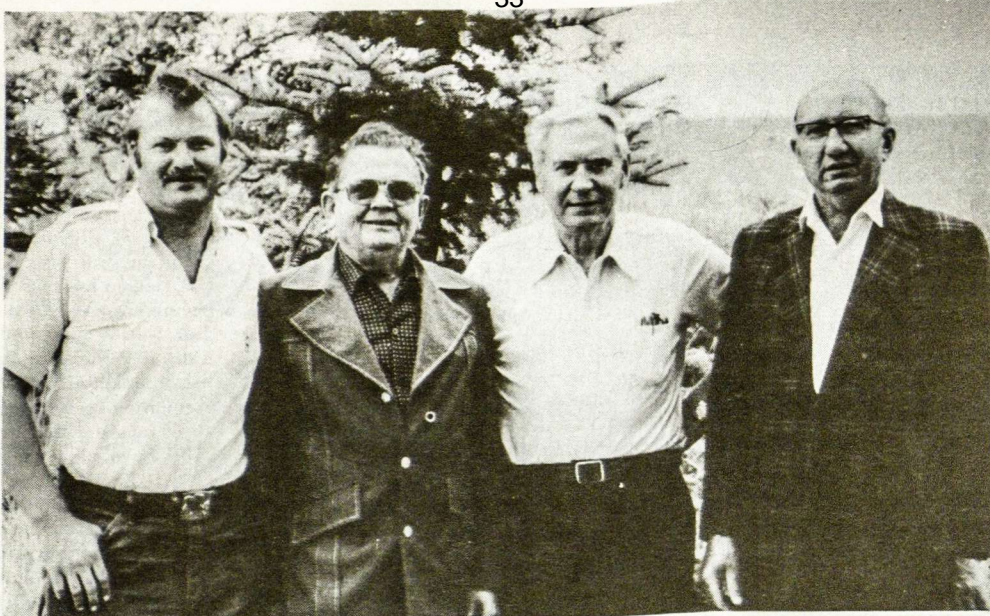
Po varžybų, gražiam saulėtam orui esant, įvyko bendri varžybų dalyvių ir svečių užkandžiai ir pasišmonėjimas gamtoje. Kuopos pirmininkas E. Vengianskas paskelbė varžybų davinius, sveikino laimėtojus, paguodė pralaimėtojus ir palinkėjo visiems linksmai praleisti laiką gamtos prieglobstyje. Padėkojo sesėms jūrų šaulėms: A. Malėtienei, S. Aleksandravičienei, P. Mikštienei, G. Kuzmienei, A. Holtzienei ir kitoms paruošusioms, iš susivežtinio maisto, užkandžius. Padėkos žodis pareiškėtas varžybas pravedusiems: š. ltn. J. Balčiūnui, kuopos šaudymo vadovui j. š. A. Martinkui, teisėjui š. V. Brazui, visiems šaudymo varžybose dalyvavusiems ir Cicero Medžiotų ir Meškeriotų Dr-jos vadovybei už leidimą pasinaudoti šaudykla. Taip pat žodį tarė š. ltn. J. Balčiūnas ir š. V. Brazas.

Šioje varžybų išvykoje į "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos narių gretas įstojo Pranas ir Aldona Shearer, kurie gausiais plojimais buvo sutikti. Buvo maloniai bendraujama ir vaišinamasi iki 7 val. vakaro.

J. P-kas

"Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos 1982-ųjų metų DLK Birutės Dr-jos skirtos, pereinamosios taurės varžybų, įvykusių rugp. 22 d. Cicero Medžiotų ir Meškeriotų sodybos šaudykloje, laimėtojos: (iš kairės) I vietos ir pereinamosios taurės laimėtoja j.š. G. Kuzmienė, II vietą laimėjusi j.š. P. Mikštienė, kuopos pir. E. Vengianskas ir III vietą laimėjusi j.š. R. Mičiulienė. Nuotr. P. Malėtos

1982-ųjų metų "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos, plk. K. Dabulevičiaus skirtos, pereinamosios taurės šaudymo varžybų laimėtojai (iš kairės): III vietos — A. Aleksandravičius, II vietos — P. Malėta, kuopos pirm. E. Vengianskas, ir I vietos bei pereinamosios taurės laimėtojas B. Petrauskas. Nuotr. P. Malėtos

"KUNIGAİKŠČIO MARGIO"

AUSTRALIJOS ŠAULIŲ RINKTINĖ

Remiantis Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje pirmininko K. Milkovaičio 1982 m. birželio mėn. 2 d. raštu, teko 1982 m. kovo mėn. 14 d. protokolą, apie įsteigimą Australijos šaulių rinktinės, dalinai pakeisti, nes Melbourno šaulių kuopa atsisakė būti jos nariu.

Sydnejaus, Adelaidės ir Pertho šaulių dalinių pirmininkai, pritariant š. d. Valdyboms, nutarė įsteigti šaulių rinktinę iš 3-jų šaulių dalinių ir pavadinti ją AUSTRALIJOS "KUNIGAİKŠČIO MARGIO" ŠAULIŲ RINKTINE.

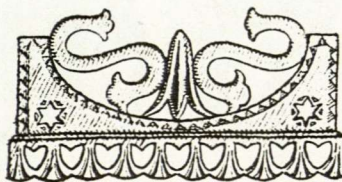
Rinktinės pirmininku, 3-jų metų kadencijai, išrinktas šaulys Stasys Pačėsa. Būstinė: 7/31 Valentine Street, Yagoona, NSW — 2199, Australia. Rinktinės Valdybos nariai: vice pirmininkas B. Kryžauskas — Adelaidės šaulių būrio pirmininkas ir valdybos narys A. Klimaitis — Pertho šaulių būrio pirmininkas. Melbourno šaulių kuopai nėra užkirstas kelias priklausyti Australijos "Kunigaikščio Margio" Šaulių Rinktinei.

Rinktinės pirmininkas yra tiesiogiai pavaldus Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje pirmininkui, Amerikoje — Čikagoje. Gautas žinias teikia visiems šaulių daliniams. Jis sprendžia jo veiklos sferoje atsiradusius bėgamuosius reikalus ir koordinuoja šaulių dalinių veiklą.

Naujai įsteigta šaulių rinktinė, pagal Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje pirmininko K. Milkovaičio š. m. rugpjūčio mėn. 5 d. raštą, yra patvirtinta.

S. Pačėsa

"Tremties Trimitas" sveikina LŠST garbės narius muzikus Oną ir Alfonsą Mikulskius, atšventusius gražaus vedybinio gyvenimo 45-ųjų metų sukaktį. Ilgų, našių ir darbinių gyvenimo metų abiemis. Sulaukti aukštinio vedybinio gyvenimo jubiliejaus!

"Tremties Trimitas" sveikina LŠST CV valdybos Kultūros reikalų vadovą, rašytoją Anatolijų Kairį, laimėjusį Dirvos novelės 1982-ųjų metų premiją. Jo novelė "Vaidilutė" įdomi savo intriga, savo turiniu, taisyklinga, turtinga kalba. Tai brandus grūdas į mūsų kultūros aruodus. Garbė laureatui, garbė s-gai, kurios narys jis yra.

GRAŽIAI IR ĮSPŪDINGAI PAMINĖTA TAUTOS ŠVENTĖ

Tautos šventė buvo gražiai ir įspūdingai paminėta rugsėjo 5 d. Šv. Antano parapijoje Detroito.

10:30 val. atnaujamose mišiose kun. Alfonsas Babonas pasakė šventei pritaikintą pamokslą ir jame išryškino, kokia svarbi ir brangi yra mums Rugsėjo 8-ji valstybinių ir bažnytinių atžvilgiu. Mišiose dalyvavo organizacijos su 6 vėliavomis. Giedojo parapijos choras, vadovaujamas muz. St. Šližio.

Minėjimą - akademiją parapijos salėje atidarė "St. Butkaus" šaulių kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas. Įnešus į salę vėliavas, jis prabilo "Laisvės varpo" žodžiais — "Skambink per amžius vaikams Lietuvos, tas laisvės nevertas kas negina jos!" Minėjimo programai praversti pakvietė kuopos vicepirmininkę — "Tremties Trimito" redaktorę Stefaniją Kauneliene, kuri pristatė paskaitininką Vilniaus krašto lietuvių sąjungos ir Šv. Antano parapijos tarybos pirmininką Albertą Misiūną ir atvykusias iš Sudbury, Kanados 4 sesutes, muzikes: Teresę, Dijaną, Joaną, Vidą ir jų tėvelius Birutę ir Justą Stankus. Jaunuolės Birutė Januškaitė ir Ju-

lija Žebraitytė Alberto Misiūno ir Birutės ir Justo Stankų krūtines papuošė lietuviškų spalvų žvaigždėmis, o muzikų Stankučių — tautiniais kaspinėliais.

Albertas Misiūnas savo paskaitą pradėjo tokiais žodžiais: "Tautos okupacijos naktyje, mes ieškome šviesių mūsų istorijos momentų, kurie stiprintų tautos ryžtą pakelti našta" (žiūr. tekstą šiame Kario Nr).

Paskaitos gale kvietė iš praeities semtis vieningos kovos dvasios ir jungtinio ryžto, siekiant atstatyti nepriklausomą Lietuvą. Paskaita buvo trumpa, bet turininga ir visiems patiko. O kad patiko, tą buvo galima matyti iš gausių plojimų.

Ketrios sesutės instrumentalistės: Teresė pianu, Dijana ir Joana (dvynukės) — smuikais ir Vida — gitara pagrojo šias dainas: Lietuva brangi, Tėvynė Lietuva, Stoviu aš parimus, Lauksiu tavęs ateinant, Tau sesute, Pražydo jazminai, Kur lygūs laukai, Kur tas takelis, Negerk trečios, Jaunimo giesnė ir Pradės aušrelė aušti. Po penktos dainos buvo pagrotos trys trumpos simfonijos (Three Little Symphonies — Ch. Dundos).

Tikrai, jos stebėtinai — įspūdingai grojo tas dainas ir simfonijas. Nors susi-

rinkusieji ir ilgai plojo, tačiau sesutės negrįžo ir bisui nė vienos nepridėjo.

Programos vedėjas Stefanija Kauneliene padėjo parapijos klebonui kun. Alfonsui Babonui už mišias ir pasakytą pamokslą, muz. St. Šližiui, kuris suorganizavęs iš jaunuolių ir pensininkų chorą, mišių metu giedojo mišioms skirtas giesmes, vėliavininkams — Juozui Kinčiui, V. Rinkevičiui, Stasiui Šimoliūnui, Alfonsui Lukui, Antanui Vaitiekui ir Baliui Telyčėnui. Paskaitininkui Albertui Misiūnui ir puikiai pagrojusiomis sesutėms Stankutėm, jų tėvams ir gausiai į minėjimą atvykusiems, kurių buvo ne tik iš tolimesnių vietų, bet ir iš Kanados. Taip pat padėką pareiškė už padarymą pulto ir staliuko Matui Baukiui ir mecenatui Vincui Tamošiūnui. Minėjimas buvo baigtas visiems sugiedant Lietuvos himną. Minėjimą surengė sudarytas komitetas iš "St. Butkaus" šaulių kuopos pirmininko Vinco Tamošiūno, Lietuvių Kultūros klubo pirmininko agr. Antano Musteikio ir Šv. Antano parapijos tarybos pirmininko Alberto Misiūno. Po minėjimo dalyvavusieji parapijos šeiminkų buvo pavaišinti kava ir pyragaičiais.

A. Grinius

Iš k. į d.: j. s. Julytė Žebraitytė, sesutės instrumentalistės iš Sudbury, Kanados, atlikusios meninę rugsėjo 8-tosios minėjimo dalį Detroito Šv. Antano parapijos salėje: Teresė, Dijana, Joana ir Vida Stankutės ir Birutė Januškaitė. Nuotr. foto kor. Kazimiero Sragausko

Iš k. į d. Dijana pirmuoju smuiku, Joana antruoju smuiku ir Vida gitara groja lietuviškas dainas. Minėjimą pravedusi š. Stefanija Kaunelienė. Nematyti Teresės Stankutės prie piano. Nuotr. Kazimiero Sragausko

ANTROJO PASAULINIO KARO LAIKŲ PRISIMINIMAI

(Pradžia KARIO Nr. 7)

S. PAČESA

Žmonės taip pat pradėjo bėgti, kur kas galėjo, nes kai kurie artilerijos šūviai virš galvų sproginėjo. Reikėjo kuo greičiau trauktis iš to pragaro. Pasirūpinęs maisto atsargų, pasikinkęs sarti, pasukau Tilžės link. Kelias užkimštas kariuomenės ir civilinių vežimų. Važiuoti greit buvo neįmanoma, tik žingsniu. Frontas vis artėjo. Kelius bombardavo lėktuvai. Žmonės bėgo nežinodami nei kur, nei kaip, vien tik noro gyventi vejami. Man labai rūpėjo šeima — žmona ir vaikai. Tikėjausi kur nors sutikti, nors galimybė buvo labai menka, jie gyveno Alytų, o aš traukiausi visai kita kryptimi — Tilžės link. Kai pasiekėm Tilžės priemiesčius, pradėjo temti. Negalėjom toliau važiuoti, nes pradėjo Tilžę smarkiai bombarduoti. Tūkstantinės eskadrilės pradėjo mėtyti bombas, priešlėktuvinė artilerija šaudyti į lėktuvus. Kilo baisus chaosas: sirenos kaukė, skeveldros zvimbė, oras virpėjo, o mes gulėjome pakelėje.

Drebėjau ne tik dėl savęs, bet rūpėjo ir arklys, kad į jį nepataikytų, nes be arklio būtų sunku trauktis. Viena skeveldra krito į mano vežimą, pataikė į bulvių maišą. Tačiau, išsigandęs arklys, atsigręžęs, tik pasižiūrėjo. Pasibaigus bombardavimui, radau maždaug pusės svaro skeveldrą. Likusi naktis buvo rami, tik retkarčiais raketos nušviesdavo padangę. Pasakojo iš ryto, kad buvo daug sužeistų ir užmuštų, bet man neteko matyti. Vora pajudėjo, norėjom greičiau persikelti per Tilžės tiltą, nes jis buvo jau užminuotas. Tilžėj buvo daug vokiečių kariuomenės susimaišiusios su bėgančiais gyventojais. Lėktuvai skraidė ir šaudė į bėgančius. Pakelėse buvo daug užmuštų kariuonių ir pabėgėlių. Daug šeimų pasimetė — nustojo artimųjų, vaikų, vežimų ir turto. Traukėme tolyn į Vokietiją, o frontas sekė paskui mus. Taip skubėjome apie šimtą kilometrų, vėliau frontas atsiliko.

Netoli Dancigo vora apsistojo viename kaime, prie pušyno. Pradėjom rūpintis pašaru, nes žolė buvo ištrypta. Vienas ūkininkas pasiėmė mano arklį pašerti. Arklys susirgo, matyt, apšėrė senu suplėkusi šienu. Ry tą arklys nesikėlė ir sunkiai kvėpavo. Prikėliau, bet arklys tuoj vėl nugriuvo

ir ėmė voliotis. Pradėjau ieškoti kokios nors pagelbos, bet karo metu kiekvienas tik savimi rūpinosi. Davė įvairių patarimų, bandžiau viską, bet arklys nesitaisė. Turėjau sergantį gyvulį kinkyti. Už kelių kilometrų arklys krito ir pradėjo voliotis. Greit iškinkiau arklį, o vežimą pastūmiau į šalį. Pradėjau arklį vaikyti. Arklys pabėgo į gretimą dvarą. Radęs jį, paprašiau šeimininko kokių nors vaistų arkliui. Jis atnešė ir įkišo arkliui tarp dantų. Mačiau kad tai buvo kažkoks raudonas saldainis. Arklys pradžioj aprimo, bet greit pradėjo nerimauti, smarkiai prakaituoti ir svyruoti. Laikiau jį už apinasrio, bet negalėjau išlaikyti. Jis vis labiau spaudėsi prie manęs, tartum maldaudamas pagalbos, laikiau jį iš visų jėgų ir traukiausiu prie cementinės sienos. Arklys griuvo ir savo svoriu prispaudė mano kojos pėdą. Vargais negalais ištraukiau koją, bet paeiti nebegalėjau. Prie kulnelio koja sutino ir labai skaudėjo. Neteikau arklio ir nebegalėjau paeiti.

Atsidaviau likimo valiai. Tačiau, už valandos atsirado geraširdis pažįstamas, kuris suradęs mano vežimą pririšo prie savo ir paėmė mane. Tad nors ir be arkljo, bet savam vežime, važiauvau toliau. Netoli Dancigo buvo didžiulė pabėgėlių stovykla, kurioj apsistojom. Šioje stovykloje gavome butus ir pakenčiamą maistą. Čia iš pabėgėlių atėmė arklus ir už juos sumokėjo valdiška kaina. Vežimų ir pakinktų nepirko, todėl jie ten ir pasiliko. Pagyvenus keletą savaičių koja pradėjo sveikti, nes ji nebuvo sulaužyta, tik smarkiai sutrenktas kaulas, o čia buvo daktaras, tai su jo pagelba, pradėjau po truputį vaikščioti.

Ėmė artėti frontas. Dabar jau važiauvom traukiniu. Nuvežė į Varen miestą, kur buvo panaši stovykla. Už kelių dienų įsakė pasiruošti vykti į miestą apkasų kasti. Čia buvo suvaryta tūkstančiai vyrų ir moterų, bet kiekviena tautybė sudarė savo grupę, kurią tvarkė išrinkti vyresnieji. Sekančią dieną jau kasėme apkasus. Nakvodavom didžiulėj daržinėj ant žemės, ant kurios buvo truputis šiaudų. Vėliau šiaudai susimaišė su žeme. Gyvenimas pasidarė nepakenčiamas: darbas sunkus, valgis begalo duonos — vandeny išvirti kopūstų lapai ir truputis duonos. Tokio davinio neužteko, pradėjom ieškoti pas ūkininkus šio to dasipirkti, bet už pinigus sunku buvo gauti, reikėjo ką nors mainyti. Užpuolė utėlės, kurios naktimis nedavė miegoti. Vėl artinosi frontas, nuo Štetino pusės vis arčiau girdėjosi artilerijos gaudimas. Naktimis, rizikuodami savo gyvybėmis, ėmė bėgti žmonės.

Vieną naktį ir mužu su draugu išbėgova. Kiek baimės, kiek vargo. Stovykla buvo apšviesta ir saugoma. Teko šliaužti grioviu pora kilometrų, kol pasiekėm miestą. Prie Anklam miesto sustabdė žan-

darmerija ir pareikalavo dokumentų. Pavyko išsi-meluoti. Atėję į geležinkelio stotį, negavome nusipirkti bilietų, nes keleiviniai traukiniai nebekursavo. Sulipome ant kariško traukinio platformos, ant kurios buvo išrikiuotos kariškos patrankos. Maisto nei rūkalų neturėjome, bet buvome laimingi, kad ištrūkome iš apkasų kasimo. Vienas kareivis pamatęs mus išblyškusius ir suvargusius, pasiteiravo ar sergame. Paaiškinom, kad esam išbadėję. Jis atnešė duonos. Pasidalinę, suvalgėm kaip didžiausią skanumynę. Toliau maistu rūpinomės patys. Sustojus traukiniui laukuose, bėgdavom pasikasti bulvių, kurias ten pat virdavom. Nespėję išsivirti, alkani važiauvom iki kitos stotelės, kur baigdavom virti. Laimė, traukinys dažnai stodavo. Dasikasę iki savo buvusios gyvenvietės Varen, išlipome. Nuėję į stovyklą savųjų jau neberadome, jie buvo išvažiavę į Stadę, 40 klm. už Hamburgo. Prisiprašėme, kad leistų nusiprausti šiltu vandeniu, pasikeisti baltinius, nes nuo parazitų jau nebegalėjome apsiginti. Prausykloj radome kelis kubilus šilto vandens, tad gerai išsiprausę ir pailsėję, nuėjome į stotį. Stoty ėlipome į karišką amunicijos traukinį ir susėdę ant patrankų važiuojame kur veža. Už poros dienų atvažiauvom į Kielio miestą. Traukiniui pajudėjus, amerikiečių eskadrilės traukinį subombardavo. Buvu sužeistų, jų tarpe ir vienas mano draugas. Turėjome palikti traukinį. Apsigyvenome Glesendorf vieno ūkininko kluone, kuriame nebuvo nei šiaudų, nei šieno.. Neturėjome nei ko pasikloti, nei kuo užsikloti, bet nebadavome, turėjom maisto, kurį gavome iš bendros pabėgėlių virtuvės. Po poros savaičių vietovę užėmė amerikiečiai, nes 1945 m. gegužės 8 dieną vokiečiai kapituliuavo.

Visi nudžiugome, kad karas jau pasibaigė. Tačiau vėl susirgau. Savaitę išgulėjau nepakenčiamose sąlygose. Naktys buvo vėsios, nebuvo kuo užsikloti, todėl peršalau. Man sergant, visi mano bendrakeleiviai pradėjo ruoštis ir važiuoti į stovyklą Hamburgo link. Prašiau savo tautiečių, kad nepaliktų manęs vieno. Bet jie neturėjo arklų nei vežimo ir galimybių mane paimti. Mane apėmė baimė. Ką reiks daryti likus vienam ligoniui. Žiūrėdamas į besirengiančius išvykti, verkiau dėl savo likimo. Pasirodė iš kažkur vienas pabėgėlių vežimas, kuris važiauvo ta pačia kryptimi. Mano tautiečiai paprašė to asmens paimti mane kartu. Jo būta doro žmogaus. Atėjo padėjo man apsirengti, sutvarkyti mano turimą turtą ir nugabeno į vežimą, o paskui įsodino ir mane. Buvau laimingas, kad nepalikau vienas ir buvau dargi važiuotas. Už kelių valandų pasiekėm stovyklą.

Po trejetos dienų stovykloje mano sveikata tiek pagerėjo, kad pradėjau vaikščioti. Čia gyvenimo są-

lygos, palyginant ankstyvesnes, buvo daug geresnės. Maisto buvo pakankamai, gaudavom ir cigarečių normą. Gaila, kad neilgai čia teko būti. Maždaug už dviejų savaičių gavome įsakymą, kad stovyklą turime palikti ir važiuoti Hamburgo link į Stadės miestą, kur esanti didelė pabėgėlių stovykla. Būdamas sveikas, aš jau neprašiau niekieno pagalbos ir pats planavau kaip pasiekti Stadę, kuri buvo maždaug 40 km atstume. Pagalvojau, kad galėsiu nueiti pėsčias, tik sunkiau su manta, kurios panešti negalėjau, mat, turėjau maisto ir rūkalų atsargų, bei kitokių reikalingų daiktų. Suradęs pora nedidelių ratukų pritaisiau prie nedidelės dėžutės ir sukroviau savo mantą. Paėmęs už pritaisyto pagalia pabandžiau. Pasirodo, mano sumanymas buvo geras, nesunku buvo traukti. Pasileidau kelionėn.

Kelias buvo geras, ratukai rieda. Žygiuoju patenkintas. Pamačiau pakelėj sunkvežimį, kuris išvežioja pieną. Pasiprašiau soferį už atlyginimą pavežėti į gelžkelio stotį. Sutiko. Su vežimėliu ir manta susikrausčiau į sunkvežimį. Greit pasiekėm stotį. Stotyje nusipirkau bilietą ir įlipau į traukinį, kuris važiavo Hamburgo link. Man buvo nuostabu, kad po tokio karo taip greit buvo atstatytas geležinkelio susisiekimas. Pasiekęs Hamburgą, keliau pėsčias apie 14 km Stadės link. Sekančią dieną pasiekiau Stadę, kur radau daug pažįstamų jau gražiai įsikūrusių.

Pasibaigus karui maisto davynys pagerėjo, be to, kaimuose galima buvo šio to nusipirkti, arba išsikeisti. Taip pat, mes pabėgeliai, pradėjom gauti maisto pakietėlius iš UNR'os. Tokiose sąlygose teko Vokietijoj gyventi apie ketvertą metų.

1948 m. UNRA nutraukė pakietėlių dalinimą ir paliko pabėgėlius tik su virtuvės maistu, kuris buvo gana prastas. Trūko riebalų, mėsos, bulvių ir kitų būtinų produktų. Visi pradėjo galvoti kaip galima būtų greičiau išsprukti iš stovyklų. Didžiosios valstybės: JAV, Anglija, Kanada, Australija, Pietinės Amerikos kai kurios valstybės pradėjo verbuoti į savo kraštus. Užsirašiau į Australiją, nes girdėjau, kad kraštas rečiau apgyventas, europiečiams klimatas tinkamesnis ir įsikūrimo sąlygos geresnės. Perėjęs visas komisijas ir pripažintas tinkamu, laukiau pranešimo. Netrukus perkėlė į pereinamąją stovyklą Grohnau, 18 km nuo Bremeno. Iš čia vežė laivais. Atlikau pas konsulą visus reikalingus formalumus ir gavau pranešimą, kad 1948 m. rugsėjo 17 d. išplauksim. Tačiau tą pat dieną gavom pranešimą, kad mūsų transportas sulaukomas neribotam laikui. Ši žinia visus pritrenkė. Visi buvo pasiruošę iškelti, išleidę visus pinigus ir dabar neturėjo nei cento. Transporto vadovybė ramino, kad būsias kitas laivas, bet nežinojo kada. Vėl netikėtai įsa-

kymas, kad mūsų transportas išplauks rugsėjo mėn. 20 dieną.

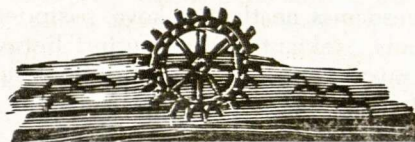
Rugsėjo 24 d. naktis buvo labai rami, rytas gražus, saulėtas, oras šiltas, keleivių nuotaika buvo gera, nes girdėjo, kad Biskajos įlankoje ramu, audros nėra. 13 val. pasirodė Normandijos ir Prancūzijos pakraščiai. Prasidėjo kelionė per Biskajos įlanką. Oras buvo gana geras ir keleivių nuotaika buvo gera. Mus lydėjo žuvų būriai. Žuvys nardė, šokinėjo. Keleiviai, kurie turėjo žiūronas, žiūrėjo per juos, o kiti fotografavo. Rugsėjo 25 d. Rytas buvo labai gražus. Jūra rami. Jau matėsi Ispanijos krantai. Rugsėjo 26 d. Nors tik 7-ta kelionės diena, bet buvo gamtos pasikeitimų. Ryte, pagal seną europ. laikrodį, saulė teka 8:30. Oras buvo gražus. Laivas stūmėsi vis pirmyn. Netoliese matėsi Portugalijos pakraščiai. Beveik visi keleiviai buvo ant denio, nes oras buvo puikus. Vandenyje plaukiojo milžiniškos žuvys, kurios apytikriai sveria iki dviejų tonų. Apie 18 val. atsiveikinome su Portugalijos pakraščiais ir jau matėme Šv. Vincento iškyšulį. Ryt apie 6 val. ryto būsime Gibraltare. Vakarą tylus ir malonus. Ant denio rinkosi muzikantai ir keleiviai. Šokiai užtruko iki 10 val. vakaro.

Rugsėjo 27 d. jau plaukėme Viduržemio jūra, kuri yra nepavojinga. Visi keleiviai stebėjo milžiniškas žuvis. Naujiena — mažos 4-6 colių sidabrinės spalvos žuvytės, kurios išsigandusios iššoka iš vandens, skrenda keliasdešimt metrų, krinta į vandenį ir pasineria. Vakare vėl įvyko šokiai.

Rugsėjo 28 d. Rytas buvo labai gražus ir šiltas. Darėsi vis šilčiau. Dauguma keleivių jau paplūdimio rūbuose. Jau matėsi Alžyrijos pakraščiai, o per garsiakalbius sklido linksmos melodijos. Matėsi Afrikos pakraščiai. Gamta buvo gana graži ir įdomi: aukšti ir žemi kalneliai ir įvairūs iškyšuliai. Netrukus priplaukėm Pantalerijos salą, ant kurios matėsi miestas. Vėliau priplaukėm ir Maltos salą.

Rugsėjo 29 ir 30 d. vis dar plaukėme Viduržemio jūra. Oras buvo gražus. Spalio 1 d. pasiekę Port Saidą sustosime. Dėl didelių karščių jūrininkai ant laivo traukia brezentus, nes uoste stovėsime visą parą. Port Saido uostą pasiekėm 17 val. Laivui sustojus, tuojau apspito arabai pirkliai su keliom dešimtim valtelių. Jie turėjo įvairių prekių, bet pardavinėjo tik už dolerius, o jų niekas neturėjo, tad vyko mainų prekyba. Uostas yra gana didelis, begalės laivų. Čia nakvojome.

(Bus daugiau)

KRISTIJONAS DONELAITIS, NEMIRŠTANTIS KOVOTOJAS DĖL LIETUVYBĖS, ŽMOGAUS TEISIŲ IR KRIKŠČIONYBĖS, LIETUVIŲ TAUTOS IR PASAULINĖJE LITERATŪROJE

(Straipsnis atžymėtas LŠST Centro V-bos III premija)

STEPAS JAKUBICKAS

(Pabaiga)

Jis su pagarba minėjo tuos laikus, kada lietuvninkai kalbėjo tikrai savo tėvų kalba ir su pasipiktinimu smerkė tuos lietuvius, kurie taip greitai nutolo nuo savo prigimties ir nuėjo tarnauti kolonistams, prisiimdami jų kultūrą ir papročius. Norėdamas atgrąsyti lietuvius nuo dėjimosi su kolonistais, jis vaizdavo kolonistus esančius nemoralius, išsigimusius, jų blogus darbus ir elgėsi. Brangino lietuvių tautines vertybes, lietuvių kalbos ir papročių išlaikymą, nes jis gerai žinojo, kad kas negerbia tautinių vertybių ir nejaučia pagarbos tautos praeičiai, tas nesilaiko nei moralinių, nei religinių dėsnių ir neturi jokio drovumo. Lietuviai nutolę nuo savų tautinių idealų ir prisiėmę svetimus, nuėję su kolonistais, yra lygiai moraliai sugedę, kaip ir tie atgabantieji. Donelaitis su pasipiktinimu smerkia piktuosius ponus, kurie baudžiauninkus ne tikrai socialiniai išnaudoja, visokiais būdais skriaudžia, bet dar muša ir užmuša, net be jokios atsakomybės.

XVIII amžius dar nebuvo pribrendęs nusikratyti ponų jungo — baudžiatos, bet tos idėjos jau kilo. 1767 metais buvo išleistas įstatymas, pagal kurį valstiečių prievolės tarnauti dvarams buvo panaikinamos. Bet dvarai to įstatymo dar ilgai nesilaikė. 1775 - 1776 metais Šilutės ir Priekulės valstiečiai buvo sukilę, atsakę eiti baudžiatą dvarams, bet jie buvo kariuomenės žiauriai numalšinti. Tada Donelaitis yra pasakęs, kad “pūsti prieš vėją su dumplėmis, dar buvo peranksti”. Tačiau po 1802 metų Klaipėdos valstiečių sukilimo, atsakymo eiti baudžiatą ir po ties Jena 1806 metais pralaimėto karo baudžiatą buvo panaikinta, palikusi neišdildomas prisiminimų žiaurios scenas Donelaičio poemoje — *Metuose*, rašytos baudžiatos siautėjimo ir baudžiatavai pasipriešinimo 1765 - 1775 metais.

Kristijonas Donelaitis, gyvendamas Tolminkiekyje ir vesdamas neatlaidžią kovą, pasipriešinimą kolonistams, siekiantiems nutautinti lietuvius ir primesti savo kultūrą, sukūrė sau ir Lietuvių tautai nesinaikinamą paminklą, išdrįšęs panaudoti litera-

tūroje ir poezijoje kasdieninius gyvenimo veiksmus ir įvykius visiems suprantama kalba ir suprantamais žodžiais. Jo sukurti “*Metai*” dabar yra išversti net į 16 svetimų kalbų. Jis savo realia, kasdienine kalba buvo prieinamas ir suprantamas masėms. Savo kūryboje, pasakose Kristijonas Donelaitis drąsiai smerkė baudžiauninkų ir vargšų išnaudotojus - dvarininkus. Jo rašytos pasakėčios tapo pranašystėmis, nes ir šiandieną rusų okupuotoje Lietuvoje “raudonieji dvarininkai” skaudžiai išnaudoja lietuvius, padarydami juos kolektyvinių ūkių beteisiais darbininkais — baudžiauninkais. Lietuvių sunkiai uždirbtas gėrybes okupantas išveža į Rusiją, palikdamas lietuviams tikrai tų gėrybių nuotrupas, vargingam pragyvenimui.

Tą savo paminklinį veikalą Donelaitis rašė 1765 - 1775 metais. Autorius savo kūriniui dar nebuvo ir vardo davęs. Kūrinio vardas “*Metai*” yra duotas leidėjo jau po autoriaus mirties. Kristijonas Donelaitis nebuvo stiprios sveikatos, mirė 1780 metais, vasario 18 dieną Tolminkiekyje, sulaukęs vos tikrai 66 metų amžiaus. Jam mirus, Kristijono Donelaičio geras draugas ir pagalbininkas Karolis Schulzas į parapijos gimimų ir mirimų knygą įrašė velionio nuopelnus, jo atliktus darbus ir užbaigė žodžiais:

“Dieve, laiminkie jo dulkes ir leiskie man prie Tavo sosto vėl su juo susitikti”.

Po 38 metų nuo Donelaičio mirties, Karaliaučiaus universiteto profesorius Liudvikas - Gediminas Rėza, 1818 metais pirmą kartą Donelaičio raštų veikalą vokišku vertimu išleido ir pavadino “*Das Jahr*” — *Metai*. Veikalas suskirstytas į keturias dalis: “Pavasario linksmybės”, “Vasaros darbai”, “*Rudens gėrybės*”, ir “*Žiemos rūpesčiai*”.

Veikalo įžangoje profesorius Liudvikas - Gediminas Rėza įrašė tokį veikalo pristatymą:

“Kūrinio mintys yra teisingos ir gilios, jausmai ir nuotaikos, kurios jame vyrauja, kupinos aukštos moralės, šeimos dorybių bei tėvynės meilės, palyginimai — natūralūs ir taiklūs, aprašymai — gyvi, visas pasakojimas — vaizdingas, įterpti pamokymai

— trumpi ir taiklūs; žodžiu, visas veikalas sukurtas tomis įkvėpimo akimirkomis, kai poetas geniaus sparnais pakyla į tiesos ir grožio karalystę. Juo labai mūsų poetu reikia stebėtis, kad jis, neturėdamas jokio pavyzdžio, vien savo talento jėga tegalėjo iškilti ir pats turėjo prisiskinti sau kelią”.

“Mūsų poetas, kuris sugeba panaudoti visus lietuvių kalbos resursus, stebina kalbos žinovus išraiškos dailumu, jėga ir žodingumu . . . Visuose šiuose subtiliuose kalbos niuansuose slypi originalumas, kurio iš tikrųjų neįmanoma pamėgdžioti”.

“Graikiškoji hegzametrinė eilėdara yra vienintelis svetimas varžtas, kurį poetas uždėjo savo kūriniumi. Bet kadangi poetas jaučiasi laisvas ir nevaržomas, tai ji tapo jo rankose tarytum gėlių juosta, kuria jis graakščiai apjuosė lietuviškąją išraišką”.

“Donelaitis tautos skonį teisingai suprato ir savo kūrinyje pavaizdavo”.

Rašytojas Adomas Mickevičius savo veikale “Gražinoje”, 1823 metais apie Donelaičio veikalą “Metai”, taip pasisako:

“Minėtoji poema dėl turinio ir gražios išraiškos verta pagyrimo ir tuo dar turi būti mums ypatingai svarbi, kad yra tikras lietuvių liaudies papročių veikalas”.

Donelaičio buvo ir daugiau sukurtų kūrinių kaip tai “Viltis” ir kiti, kai kurie jų yra dingę, arba dar nesurasti, kur nors archyvuose. Reikia stebėtis ir didžiutis, kad taip vargingai, sunkiose sąlygose augęs ir mokslą ėjęs Kristijonas išaugo į Lietuvos literatūrinį milžiną. Neveltui yra sakoma, kad vargai pagimdo galiūnus.

Kristijonas Donelaitis, gyvendamas suvokietintose Mažojoje Lietuvoje, turėjo neišvengiamai kasdieniniame gyvenime vartoti dvi kalbas, todėl ir jo kūryboje tas atsispindi, kad vietos žmonėms suprantamiau būtų.

Metų pirmoje dalyje — “Pavasario linksmybėse” Donelaitis kalbėdamas apie valdžios, bei dvaro pareigūnus ir jų elgėsi, taip sako:

— Diksas, ans žioplys, mieste
didiai pasipūtęs ir su rūbais blizgančiais kasdien
išsiredęs, nei dievaitis koks tarp būrų skiauturę
rodo;
O kad kartais mes jo glūpą girdime kalbą, tai ir
būrs tur spiaudyt ir didiai nusidyvyt, ypač, kad ap-
jekelis toks niekina Dievą ir besišypsodamas kaip
pons glūpumą parodo”.

Ramindamas vargdienius būrus, toliau Donelaitis sako:

“Dar nei viens ikšiol neužaugo vis besijuok-

damas; ir iš lopšio dar nei viens neiškopo ne-
verkęs”.

“Vasaros darbai” dalyje Donelaitis, kalbėdamas apie miesčionių, ponų ir kaimo būrų gyvenimą, sako:

— Mes lietuvninkai vyžoti, mes nabagėliai,
Ponams ir tarnams jų, rodos, prilygti negalim;
Bet ir poniškas ligas kentėt neprivalom.
Ak! kaip daug mieste bei dvaruose prisistena,
Kad mus atlankyti pamaži vėl vasara rengias.
Čia viens rėkaudamas durnai, su podagra piaujas,
O kits ten, kitaip dūsaudams, daktaro šaukia,
Ai! Dėl ko ponus taip skaudžiai kankina ligos?
Kodėl taip daug pirm česo giltinė suka?
Todėl, kad jie, būriškus išjuokdami darbus,
Su griekais kas dien ir vis tingėdami penis,
O štai mes, mieste per nieką laikomi būrai,
Pasukų kiek ar išrūgų skystų prisisiurbę,
Vis tekini, kaip klapams reik, atliekame darbus.
O kad kartais kokį dar lašinių šmotelį
Ar dešros lietuviškos bent kiek paragaujam,
Tai dar juo dailiaus uždėts mums sekasi darbas”.

Donelaitis matytas, kaip nekurie lietuviai būrai pradeda persiimti vokiškus papročius, jiems sako: “Ak! kur dingot jūs, barzdotos mūsų gady-
nėlės, kaip lietuvninkės dar vokiškai nesirėdė
ir dar vokiškus žodžius ištart negalėjo”.

Aprašydamas “Rudens gėrybes” Donelaitis savo poemoje rašo:

“Ale nepyk, gaidau, kad žodį dar pasakysiu.
Tarp lietuvninkų daugyk tūls randasi smirdas,
Kurs, lietuviškai kalbėdams ir šokinėdams,
Lyg kaip tikras vokieitis mums gėdą padaro.
Daug tarp mūs yra, kurie, durnai prisiriję,
Vokiškas dainas dainuot ir keikt pasipratin
Ir kaip vokiečiai kasdien į karčiamą bėga.
Todėl tūls žioplys, supliurpęs visą zopostą,
Kartais pusnuogis ant apjuoko rėplinėja.
Jūs, pustelninkai! ar tam Dievs savo gėrybes
Mums kasdien visur ir taip dosniai dovanoja,
Kad mes jas tik vis, kaip kiaulės ėsdami, rytum?
Pilvą, rods, kasdien protingai reikia palinksmit,
Bet ir, kas ant pilvo reik, vis turime rūpint”.

“Tai jau vis tiesa”, švepludams ištare Bužas:
“Žinom juk visi, kaip mes nuogintėli gemam,
Taip didžiausias pons, kaip mes, vyžoti nabagai,
Ciecorius taipjau, kaip jo skaroti padonai;
Ubags taip, kaip pons kytriausias, užgema glūpas,
Ir taip viens, kaip kits, iš papo moterų siurbia.
Pons šilkuos, o būrs šiauduos verkšlen pasislėpęs,
Ik abu po to protingai pradeda mislyt.
Būruai taip, kaip ir ponaičiui, kad susiderkia,
Reik su marškonio sklypu pasturgalį šluostyt
Ir jo vystyklus biaurus su vandeniu plauti.

*Ak, nepadyvyk man dėl tokio dyvino žodžio;
Juk žinai, kad vis tiesa, ką čia suvapėjom.*

*Taip kiekvienas žmogus vargingai pradeda
žioptert,*

*Kad jis iš tamsos į švietą ritasi šviesą
Ir po tam lopšįj sapnuodams šaukia pagalbos;
Viens taipjau, kaip kits, užgimdams užgema blogas.
Kad ponaičius į garbingą patalą deda,
O būrus prastus į tamsų pašalį kiša
Ar suvystytus ant menko padeda demblio,
Kiek jie, mislyk tik, sau patys atneša lobių?
Ponų dar nei viens su kardu negimė sviete,
O tarp būrų vėl nei viens sau neatnešė žagrę*

*Iš nelabos širdies per paiką drimelį laiko,
O štai patys juk daugysyk kaip drimeliai elgias.
Kas tokiems išdykeliams gardžiai pasivalgyt
Ir prisisiurbt saldžiai pelnytų reikia kožną,
Kas dirvas užarty, sėtų bei nuvalytų,
Kas grūdelius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
Kad nei Lauro, nei dosningo Krizo nebūtų?
Žinom juk, kaip kožnas pons su savo namiškiais,
Rudenųj duonos ir gardžių pyragų netekęs,
Būru iš bėdos į ranką pinigą bruka
Irgi beglostydams jį maldavo, kad susimiltų,
O štai tuo paskui, kaip didis pons įsirėmęs
Ar besišypsodams jo prastą niekinamą”*

V. K. Jonynas. Iliustracija K. Donelaičio "Metams"

*Ar skėčioms padarynes ar negelį grėbliui.
Pons didžios giminės, tarp būrų vis pasipūtęs,
Nei lašinių taukai ant šilto vandens plaukia;
Bet nabagėlis burs, skylėtą mučę nuvožęs,
Dėl jo žaibo lėts pas šaltą kakalį dreba
Ar iš tolo kloniojas, didžiai pasilenkęs.
Bet jau taip kožnam Dievs vietą mandagiai taikė,
Kad viens kaip baisus kunigaikštis skiauturę rodo,
O kits, per purvus klampodams, mėžinį rauso.*

Rods, yr daug žioplių, kurie nabagėlių būrą

Kristijonas Donelaitis buvo ne tikrai rašytojas, poetas, bet ir geras pamokslininkas. Savo pamokslų metu skaitydavo ištraukas iš savo kūrinų, smerkė kolonistus, kad jie niekina tautines būrų dorybes, ragino būrus priešintis atėjūnų nešamai kultūrai ir griežtai laikytis savo tautinių, morali- nių ir religinių tradicijų, nes valstietis - būras, netekęs savo gimtosios kalbos ir papročių, ištautėja ir morališkai sugenda.

Kristijonas Donelaitis Mažojoje Lietuvoje, kaip

dr. Jonas Basanavičius ir kiti lietuviai patriotai lenkų okupuotame Vilniaus krašte, siekė išlaikyti lietuvių kalbą, tautinę kultūrą ir tradicijas. Todėl ir spaudos draudimo laikais iš Donelaičio krašto į rusų pavergtą Lietuvą, slapta buvo gabenama lietuviška spauda, kurią rusai pavergėjai buvo uždraudę, norėdami lietuvius visiškai nutautinti — sunaikinti.

Nelengva buvo lietuvių būklė ir anais laikais po svetimu jungu, taip kaip dabar kenčia lietuviai Sovietinės Rusijos okupacijoje, ypač komunistinėje Gudijoje, kurioje Sovietų Sąjungos nustatymu yra atskirtos nuo Lietuvos ir prijungtos Gudijai grynai lietuviškos žemės su lietuvišiais gyventojais.

Kristijonas Donelaitis ir šiems laikams, okupuotai Lietuvai ir išeivijos lietuviams, yra pavyzdžiu, kaip reikia ginti savo teises, kovoti prieš svetimą įtaką ir griežtai laikytis savo tautinių, moralinių ir religinių tradicijų, kad neištautėjus ir nepamiršus savo gimtosios, lietuvių kalbos.

Lietuviams patriotams yra liūdna ir skaudu matyti, kai sovietiniai okupantai naikina šimtmečiais lietuvių kurtas tautines vertybes ir pačius lietuvius okupuotoje Lietuvoje, o Kristijono Donelaičio brangi gimtinė ir jo mylimas kraštas tų pačių sovietinių barbarų jau visiškai sunaikintas ir surusintas. Ko nepadarė Vokietija septynių šimtmečių bėgyje, tai skubiai padarė bolševikiški „išlaisvintojai“. Tenai jau nebeliko nei vieno lietuviško vardo, nei paminklo. Rusai okupantai viską, kas lietuviška, sunaikino ir išgriovė istorinius paminklus. Donelaičio gimtinė — Lazdinėliai, tapo pavadinti kažkokiu iškraipytu ir nieko bendro neturinčiu nei su istorija, nei su vieta „Čystyje Prudy“ vardu. Tai baisus komunistinės Rusijos Donelaičio išniekinimas ir didelis nusikaltimas prieš istoriją ir žmogiškumą.

Antrojo Pasaulinio karo eigoje, 1940 metais, birželio 15 dieną, kriminaliniu suokalbiu Sovietų Sąjunga ginkluotomis karinėmis jėgomis okupavusi Lietuvą, sunaikino Lietuvos valstybinę nepriklausomybę, jos ūkinį ir visuomeninį gyvenimą, šimtai tūkstančių lietuvių patriotų išvežta sunaikinimui į Rusijos priverčiamųjų darbų vergų stovyklas.

Sovietų Sąjunga sakosi ir visur viešai skelbiasi esanti mažųjų tautų „gynėja“, o tikrumoje yra tautų pavergėja ir engėja. Kenčia okupuota mūsų tėvynė Lietuva, kenčia ir nuo jos atplėštos lietuviškos žemės su lietuvišiais gyventojais, kurie laukia išsilaisvinimo dienos.

Po Antrojo Pasaulinio karo Tolminkiemio bažnytelės požemyje buvo atrasti Donelaičio palaikai — kaulai, jie lietuvių pastangomis buvo nugabenti į Vilnių ir tenai klinikose ir laboratorijose buvo

daromi tyrinėjimai nustatyti Donelaičio palaikų tapatybę. Tokiu būdu mūsų didelis lietuvis patriotas, rašytojas ir poetas, didelis kovotojas prieš kolonistus, Kristijonas Donelaitis, aplankė senąją savo protėvių Lietuvos sostinę Vilnių, kur po mokslininkų pripažinimo ir tapatybės nustatymo, vėl buvo gražintas į jo numylėtą Mažąją Lietuvą — Tolminkienį. Neturima žinių, ar Donelaitis gyvas būdamas turėjo progos aplankyti Gedimino sostinę Vilnių, ar tai buvo tik šis pirmas ir paskutinis jo apsilankymas.

Donelaičio „Metai“ ir kiti jo kūriniai, išgarsinę Lietuvos vardą, išliko tiktai stebuklingu būdu, o galėjo lengvai dingti laike karų ir be tinkamos apsaugos.

Donelaičiui mirus 1780 metais, vasario 18 dieną, jo našlė Išdagių kunigui Hohlfeldui (1763-1829.VIII.31) leido nurašyti Donelaičio rankraščius, o jo pačius rankraščius, muzikos kūrinius, laiškus ir kitus raštus atidavė Valterkiemio kunigui J. G. Jordanui (1753-1822), kuris dvi pirmas Donelaičio „Metų“ giesmes atidavė Rėzai.

1896 m. balandžio 8 d. F. Tetzneriui paskelbus Tolminkiemio bažnyčios knygoje surastus Donelaičio užrašus, jo gimtinėje Lazdinėliuose Donelaičiui buvo pastatytas paminklinis akmuo, o Tolminkiemyje — paminklas.

Keletas žodžių apie Rėzą, kurio dėka Donelaičio raštai išvydo šviesą ir — kitus lietuvius patriotus, kurie savo darbai ir autoritetu garsino Lietuvos vardą ir lietuvių garbę.

Liudvikas - Gediminas Rėza gimė prie Kuršių marių, žvejo šeimoje, Karvaičių bažnytkaimyje. Donelaičio mirties metais jis buvo našlaitis, prieš metus buvo mirusi jo motina, o po metų numirė ir tėvas. Liudvikas - Gediminas Rėza, kaip našlaitis, buvo paimtas į Naglių kaimą, jo tėvo gerų draugų buvo globojamas ir leidžiamas į Rasytės mokyklą. Rasytės mokyklos mokytojas, pastebėjęs nepaprastus jo gabumus, atidavė Kaukėnų pastoriui, kuris jį mokė lotynų kalbos ir paruošė Karaliaučiaus vidurinei mokyklai. Vėliau Liudvikas - Gediminas Rėza baigė universitetą ir 1807 metais Karaliaučiuje gavo net du daktaro laipsnius teologijos ir filosofijos. Jis studijavo ir Karaliaučiaus universitete pas lietuvi Emanuelį Kantą. Karaliaučiaus universitete dėstytojais profesoriais buvo dar keli lietuviai: Abraomas Kulvietis ir Stanislovas Rapolionis (Stanislas Litanus). Jie drauge su kunigaikščiu Albrechtu čia buvo 200 metų anksčiau nei Rėza atvykę į Karaliaučius. Todėl Rėzą žavėjo katedroj įmūrytos dvi lentos tiems genialiems profesoriams lietuviams. Jie ir įkūrė Karaliaučiaus universitetą anksčiau kaip Vilniaus — 1544 me-

tais. Stanislovas Rapalionis buvo iškilęs net į Europos mokslininkų viršūnes. Doktoratą jis gavo iš paties Martyno Liuterio rankų.

Stanislovo Rapalionio paskaitomis universitete žavėjosi ir kunigaikštis Albrechtas, kuris su savo palydovais ateidavo klausytis. Kai Stanislovas Rapalionis staiga mirė, tai kunigaikštis Albrechtas pats dalyvavo jo laidotuviuose ir Karaliaučiaus katedroje, šalia vietos, kur buvo numatęs būti pats palaidotas, palaidojo Stanislovą Rapalionį su tokiu įrašu: "Čia guli didis vyras, profesorius daktaras Stanislaus Rapagelanus Litanus, lietuvių tautos garbė".

Tais laikais Europoje buvo didelis susidomėjimas tautosaka. Ją aukštai kėlė Lessingas, Herderis, Goethe. Todėl ir garsusis Liudvikas - Gediminas Rėza, pats būdamas poetas ir profesorius ir katedros vedėjas, susidomėjęs garbingų lietuvių praeitimi, pradėjo rinkti tautosaką, istorinę medžiagą. Vieną dieną jis aplankė Valtarkiemį ir, išsikalbėjęs su kunigu - pastorium Jordanu, sužinojo, kad čia yra kažkas parašyta lietuviškai apie

būrus, apie valstiečius. Pastorius Jordanas ištraukė iš stalčiaus tą, daugiau kaip 20 metų gulėjusį stalčiuje rankraštį ir padavė paskaitęs Rėzai. Rėza tuojau suprato, kokia tai vertinga medžiaga. Jis labai susidomėjęs paprašė, kad Jordanas ją toliau saugotų.

Tuo laiku vyko karas, o Rėza buvo kariuomenės kapelionu ir pagal karaliaus Friedricho Vilhelmo pirmojo išipareigojimą, turėjo dalyvauti Napoleono žygyje į Rusiją. Tada Rėza buvo ir Lietuvoje. 1813 metais jis dalyvavo kare su Prancūzija ir tikai grįžęs iš karo ėmėsi "Metų" leidimo. Jis juos išvertė į vokiečių kalbą: "Das Jahr in vier Gesaengen" su plačiu įvadu, kuris yra aptartas anksčiau šiame rašinyje.

Žinios šiam istoriniam rašiniui apie Kristijoną Donelaitį yra panaudotos iš:

Lietuvių Enciklopedijos,

Knygos — Kristijonas Donelaitis "Metai",

Rašytojų Juozo Brazaičio ir Juozo Kralikausko rašinių, ir Stepo Varankos paskaitos, skaitytos Vilniečių suvažiavime Paris, Ont., 1980 metais. □

JUOZAS MIKŠTAS

LAISVĖS KOVOS ŠAUKSMAS

*Lietuvos garbingą tautą
Nemarių idėjų —
Didį lobį, amžių krantą,
Esam paveldėję.*

*Brangindami tajį turtą,
Kaip gyvybės saulę,
Krašto pavergėjų smurtą
Skelbkime pasauliui.*

*Ir tą laisvinimo kovą
Baikim tik tėvynėj,
Priespaudos šaknis išrovę,
Laisvę atgaivinę,*

*Tam kovos galingam šauksmui
Viską paaukojus,
Mes tikėkim, kad sulauksim
Dar džiugaus rytojaus.*

*Vėl tauta, staiga nudžiugus,
Šauks visam pasauly:
Vergija slogi jau žlugus,
Ir skaudi apgaulė.*

UŽSISENĖJUSI SKRIAUDOS ŽAIZDA

*Giliai širdy užsisenėjusi žaizda
Jau per ilgai mums skaudina krūtinę.
Ar mes Tave išlaisvinsim kada? —
Sakyk mums, MŪSŲ LIETUVA TĖVYNE?*

*Ak, Lietuva, didvyrių žemel!
Nors mes nesijaučiam esą didvyriai,
Gyvendami kiekvieną dieną sočių, ramių,
Seniai jau nuo Tavęs nelaimėj atsiskyre . . .*

*Iš praeities stiprybę semdami,
Deja, svetur nusilpome dvasia ir kūnu — — —
O tu toli, kantri, tyli, rami,
Dar tebesitiki tautos galiūny.*

*Kurie kovoj, ne sapnuose,
Grąžins Tau šviesą, laisvę, tiesą.
Ir vien tik jų didvyriška dvasia
Tavo gyvoj širdy dar neišblėso.*

— Pirmas “Kirov” klasės, atominė energija varomas, paskutinių 30 metų laivų statyboje didžiausias tos rūšies rusų laivas (apie 30,000 tonų) praeitą žiemą Baltijos jūroje bandė įvairių tipų tolumo našumo (iki 250 mylių — 400 km) naujai įrengtus raketų SSN14 laidytojus, kurių iš viso laive yra išdėstyta 24. Raketos SSN14 yra pritaikytos prieš oro, vandens paviršiaus ir povandeninius taikinius. Antrinius ginklus sudaro: du 100 mm pabūklai; aštuoni 30 mm “Gatling'o” tipo automatiniai pabūklai, skirti kovai prieš lėktuvus ir skraidančias raketas (cruise missiles) artimuose atstumuose, greitošauda 500 šūvių minutėje. Laive įrengta eilė priemonių povandeninių laivų sekimui, ryšio ir ginklų valdymo elektroniniai įrenginiai.

— Pusiaur automatiniam pėstininkų šautuvui M-16 amerikiečiai pritaikė optinį taikiklį, kurio pagalba taikinį galima matyti ir naktį. Optinis taikiklis sveria apie 5,5 uncijos ir yra apie 5 colių ilgio. Kita pėstininkams naujenybė, tai trijų paskirčių TB (Tank Breaker) — gali kauti naujausius ir sunkiausius rusų gamybos tankus, žemai skrendančius lėktuvus (tiesioginei priešlėktuvinei apsaugai) ir žemės įtvirtinimus. TB su užtaisais sveria apie 35 svarus — 16 kg., turi naktį taikymo elektroninius įrengimus, kurie automatiškai įneša taikymo pataisas. Raketa išmetama su mažu greičiu (40 pėdų — 12,5 m/sek.) ir taikinį “susiranda” pati, todėl raketų laidytojas tuojau po šūvio gali pasislėpti arba keisti poziciją pirm negu raketa kliudys ir užtikrintai sunaikins taikinį (turimos prieštankinės “Dragon” raketos dažniausiai taikinį tik apgadina). TB numatoma ginklavime turėti jau 1982 m. pabaigoje.

— Naujoji amerikiečių administracija žadėjusi paspartinti strateginį ginklavimą, atrodo, sustojo kryžkelėje: “cruise missile” gamybos planas sustabdytas; strateginių bombonešių B-52 taisymai, naujo bombonešio B-1 gamyba, dėl finansinių sunkumų nevykdoma; NATO strateginių atominų jėgų sustiprinimas atidėtas; “Tridento” ginklų (povandeninių laivų ir raketų) gamyba vėluoja, turimi ginklavimui nepakankamo kiekio skirti pinigai nepapildomai todėl sustabdyti nauji užsakymai. Gynybos sekretorius Veinberger pareiškęs, kad peržiūrėjęs Carterio vyriausybės 1981 m. biudžetus, 1982 metais bus galima pradėti strateginio ginklavimo programos vykdymą, taip pat pakeitimus kai kuriuos reikalavimus ginklams, pav. B-1 bombonešio skridimo charakteristikas, radaro veikimo ribas, bombonešių B-52 pagerinimus, “Iova” klasės laivų-naikintojų (numatomų 4) esminius pakeitimus, raketų “Tama-

hawk” tolinąšą padidinus, “Minute-man” III sistemos pakeitimus ir kt. Visa tai priklausys nuo ekonominio krašto pajėgumo, tuo pačiu ir tiems tikslams skiriamų pinigų. Ši netikra padėtis (su kiekvienu vyriausybės pasikeitimu ateina ir nauji ginklavimo planai) neigiamai veikia NATO valstybes ir kitus amerikiečių sąjungininkus, gi demokratijos priešams iš to didelė nauda.

— Išdavoje Artimųjų Rytų karo veiksmų patyrimų, amerikiečiai padarė apie 30 pakeitimų žvalgybos šarvuociui M-551. Pagerintas variklis, kuro tankai ir tiekimo vamzdeliai perstatyti saugesnesna vietosna, pagerintos ryšio priemonės, tepimo sistemos ir kt.

— Šveicarai pagamino ir įvedė ginklavimam naujus 5,56 mm kalibro rankinius ginklus, kurie daugumoje yra automatiniai; svoris apie 3 kg.

— Suomiai pasigamino ir įvedė ginklavimam 40-ties vamzdžių 122 mm raketų laidytojus; tolinąša 20 km. Savo išvaizda panašūs į “Stalino vargonus”. Laidytojai vežiojami ant šešiaračių sunkvežimių, kurie pritaikyti važinėti laukais.

— Prieš II pasaulinį karą, nakties kautynių veiksmai buvo traktuojami kaip vieni iš sunkiausių, pavojingiausių ir taktiniai menkos vertės, su mažomis galimybėmis ką nors atsiekti. Pradedant II pas. karu ir iki šiol, nakties veiksmai laikomi pirminės reikšmės. Šiuo metu tai ypatingai išryškina rusai — prie dabartinių technologinių galimybių, sekimas tiek suintensyvojo ir ginklų panaudojimo galimybės tokios didelės, kad veiksmy pasekmingumo laidavimas įmanomas tik tamsoje arba esant blogoms oro sąlygoms. Be to, dienos veiksmai negali sustoti su saulėlydžiu, todėl ir kilo reikalas organizuoti specialiai apmokytus dalinius nakties kautynėms, kurie sudarytų priešui netikėtumą. Kiek galimybės leidžia, siekiama laimėti laiko be priešo tiesioginių trukdymų, naktį perorganizuojant savus dalinius naujos dienos veiksams. Nakties veiksmuose

su mažom pajėgom yra daug galimybių, aiškinant priešą padėtį, paimti belaisvių, užpulti štabus, esančius arčiau priekinių linijų ir kt.

Rusų karinėje spaudoje, tilpo eilė straipsnių, apžvelgusių II pas. karo operacijas naktį, rūke, blogam ore, su analize ir išvadomis pritaikytinomis nūdienėse sąlygose ir ginklavime. Kaip ir kitos modernios kariuomenės, taip ir rusai turi ginklavime eilę taikymo įrengimų ir sekimo aparatų su infra-raudonais spinduliais, kurių pagalba galima matyti naktį ir blogam ore. Laike žydų-arabų karo, arabai naudojo rusų gamybos taikymo ir sekimo įrengimus, kuriems pakako žvaigždžių šviesos; matymo tolis iki 750 metrų mažų taikinių, ir iki 1600 metrų tankų ir autovežimių. Daleidžiama, kad, kad visos Varšuvos pakto kariuomenės tuos įrengimus turi. Infra-raudonų spindulių taikiklius turi rusų minosvaizdžiai, prieštankiniai pabūklai, lauko pabūklai iki 100mm kalibro, taip pat vidutiniai tankai T54 ir T62, priešlėktuviniai ASU 85 pabūklai, artilerijos pabūklų vilkikai, pėstininkų šarvuočiai, amfibijos, ir žvalgybos šarvuočiai. Be to visi navigaciniai instrumentai turi pagalbines priemones matymui naktį ir blogam ore. Tarp kitų paminėtini krypties žyroskopai — vietos ir krypties nustatytojai, pagal koordinacinių sistemą žemėlapiuose. Šie instrumentai naudojami vadovavimo šarvuotuose BTR 50 vežimuose, kurie automatiškai žemėlapyje nužymi atliktą judesį, stovėjimo vietą; tokie instrumentai labai svarbūs dykumose, miškuose, miestuose, ypatingai naktį, kur nėra aiškių orientyrų. Tie instrumentai tinkami naudoti ir atominų kritulių įtakoje. (A. Krylov, V Uslovijach Ograničinoj Vidimosti, 1973).

Žyroskopų veikimo laikas — iki 5 valandų. Nustatytam laikui praėjus, instrumento veikimo tikslumas turi būti tikrinamas. Žyroskopiniai įrenginiai su pagalbinių priemonėm plačiai naudojami artilerijoje. Jų pritaikymas prie turimų pabūkluose konsolių reikalauja apie 20

minučių laiko. Naudojimo laikas apie 4 valandas, po to nustatymai turi būti patikrinti. Artilerijos žygio metu, numatytoje kryptyje suklijuojami žemėlapiai, per kuriuos "keliauja" žyroskopas, registruodamas azimutą ir padėtį, nustatytose koordinacinių sistemoje. Išeinant iš kelio krypties, ypatingai naktį, žemėlapyje pažymimas nukrypimo kampas. Nustatymui žygio kreivės, naudojama plastikinė skaičiavimo liniuotė. Naudojant mašinos ar tanko važiavimo greičio rodiklį, vairuotojas turi sustoti apie 15 minučių laikotarpiui, patikrinimui savo stovėjimo taško. Daugumas rusų GAZ 69 jeepai, kurie veda kolonas, aprūpinami žyroskopais. Šio instrumento tikslumas mažėja ant ledo, giliam sniege, pelkynuose — dėl varomų ratų slidinėjimo. Žyroskopiniai žemėlapiai naudojami 1:25,000, 1:50,000 ir 1:100:000 masteliuose, kurie yra bataliono ir aukštesniuose skaidiniuose.

Tenka pasakyti, kad rusų žemės ginkluotos pajėgos aprūpintos gerais pagalbiniiais instrumentais, nakties ir blogo oro veiksmams, kurie bazuojasi žvaigždžių šviesa ir infra-raudonais spinduliais.

— Smithsonian Institutui žiniomis, 1981 metais rusai gavo iš amerikiečių "Commerce" dept. virš 80,000 techniškių informacijų ir daug patentų. "Commerce" dept. sekretoriaus Baldrige pareiškimu, pastaruoju laiku rusai labai suintensyvinę technologinių žinių rinkimą iš JAV ir Vakarų Europos valstybių; pav. 1974 m. įsteigė San Franciske prekybos konsulatą, pagrindiniu uždaviniu rinkti technologines naujienas iš "Silocon Valey" prie San Jose, kur yra amerikiečių įvairių tyrimų laboratorijų telkinys. FBI direktoriaus W.H. Webster pareiškimu, rusų špionazas JAV rinkimui karinių ir technologinių žinių šiuo metu yra didžiausias, koks bet kada yra buvęs istorijoje, su aiškia didėjimo linkme. Skaičiuo-

jama šiuo metu JAV yra apie 7000 gerai parengtų įvairių paskirčių nuolatinių agentų; šale to pav. praeitais metais lankėsi virš 6000 pramonininkų, kurie tariamai ieškojo saviems gaminamiems rinkos, arba be klaidymų lankėsi atitinkamose įmonėse, kurios rusams gamino ir karinius reikmenis, netiesioginiai gaudami jiems norimas žinias. Kiekvienais metais apie 80,000 turistų iš sovietinio bloko valstybių, be klaidymų lankosi visose JAV vietose, iš jų didelis nušimtis yra KGB agentai; pav. turistai lankydami McDonnell-Douglas ir Boeng įmonėse, dėvėjo specialius batus, kurių puspadžiuose "prisirinko" metalo drožlių, jas vėliau tyrė ir sužinojo karinių lėktuvų struktūrai naudojamo metalo savybes.

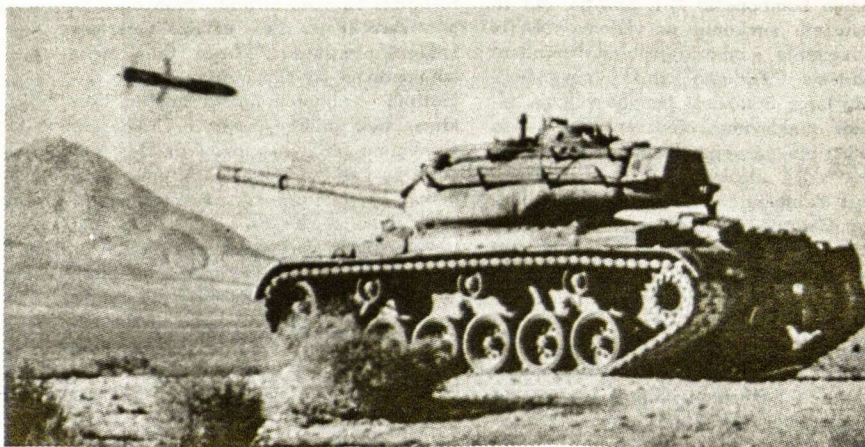
— Nuo 1982 m. pavasario amerikiečiai išima iš tarnybos, kaip pasenusias, 52 tarpkontinentines "Titan 2" raketas, varomas skystu kuru. Raketos bus palaipsniui išardomos vienu metu bėgyje.

Kariuomenėje naudojamus lengvu automobilius (jeeps) pakeis naujais 0,25 ir 1,25 tonos, tinkamais naudoti visokiame lauko sąlygose. Dalis jų bus skirta pirmo skaidinio taktiniams daliniams, su įrengtais prieštankiniais ginklais (raketomis), kiti — skirti vadovavimo daliniams, sanitarinei tarnybai, žvalgymui, ryšiams, tiekimui ir tiesioginei kautynių dalinių ugnies paramai su įrengtais stambaus kalibro pėstininkų automatiniais ginklais.

Turėtas M17A1 pėstininkų, M24 aviacijos ir M25A1 tankų dalinių dujokaukės, amerikiečiai keičia nauja XM30 tinkama visoms ginklų rūšims. Nauja dujokaukė turi pagerintas priemones apsaugoti veidą ir akis nuo prakaitavimo (rasojimo), vietoje akinų yra lankstus, gerai permatomas plastikos šydas, kuris nevaržo matymo lauko. Filtras lengvai pakeičiamas ir gali būti prijungiamas iš

bet kurios dujokaukės pusės, apsaugojantis nuo visų cheminių ir biologinių dujų. Tos pačios dujokaukės, pritaikius lankščius vamzdžius nuo dujokaukės į atskirai laikomus oro filtrus, bus naudojamos lėktuvuose, helikopteriuose ir tankuose. XM30 dujokaukės gaminamos trijų standartinių dydžių.

— Šale ginklavimosi "varžybų", ne mažesne įtampa vyksta kova tarp rusų ir vakariečių politinės įtakos dėl valstybėse, kurios turi strateginių mineralų išteklius (taip pat ir strateginės reikšmės geografinę padėtį). Ši sritis, kaip ir ginklavimosi, linksta rusų naudai. Šiuo metu amerikiečiai iš visur įveža apie 36 įvairius strateginius mineralus ir metalus (iš kurių gaunamas chromas, kobaltas, manganas, platina ir kt.) plačiai naudojamus pramonėje ir ginklavime; pav. kobaltas yra nepakeičiamas povandeninių laivų varymo įrengimuose; chromas ir tos rūšies metalai reikalingi sprausminių variklių, naftos rafinerijų, atominės energijos elektros gamyklų ir pan. įrengimams. 97% didelio atsparumo metalų amerikiečiai įveža iš Zairo ir Zambijos; chromo 90% — iš pietų Afrikos, Filipinų ir Sovietų Sąjungos. Manganas, kuris naudojamas plieno gamyboje, šimtaprocentiniai įvežamas iš pietų Afrikos. Šešiose Afrikos valstybėse (Pietų Afrikos, Zimbabve, Zaire, Zambijoje, Gabone, Bostwanoje) ir Sovietų Sąjungoje yra "sukrauti" beveik visi reikalingi strateginiai mineralai, šiuo metu žinomi Žemės paviršiuje. Ne veltui 1973 metais lankydamsis Prahose Brežnevas pasakė, kad 1985 metais sovietai kontroliuos viso pasaulio strateginius mineralus. To išdavoje, keletas pavyzdžių. 1979 metais okupavo Afganistaną turinti naftos, žemės dujų, vario, uranijaus ir eilę kitų mineralų išteklių; be to artėja prie Persų įlankos, kurią supa žemės turtingos nafta. 1978 m.

Amerikiečių gamybos raketa "Cooperhead" New Mexico poligone pasitinka "priešą"

rusai ir kubiečiai bandė užimti Zaire Šaba provinciją, kurioje yra kobalto išteklių. Nuo 1976 metų rusų įtakoje yra Zambawe (buvusi Rodezija), Namibia (pietų Afrikoje) ir Angola, visos turinčios strateginius mineralus.

— Baigiantis 1980 metais, 14 valstybių turėjo strategines, branduolinius užtaisais, bombas. Pradžią padarė amerikiečiai 1945 metais, juos pasekė rusai 1949 m., anglai 1952 m., prancūzai 1960 m., kiniečiai 1964 m., indai 1974 m., vėliau branduolinės energijos užtaisais pasigamino žydai, pietų afrikiečiai, pakistaniečiai, irakiečiai, pietų korejiečiai, Taivanas, argentiniečiai ir brazilai. Spėjama, kad iki 1990 metų, prie ankstyvesnių valstybių prisidės dar bent tuzinas, nes energijai gaminti naudos atominės elektros jėgaines. Šiuo metu daugumą branduolinių ginklų turi JAV, rusai ir anglai; kitos valstybės priklausomos nuo pirmųjų technologine ir uranijaus aprūpinimo pagalba, tačiau žinojimas ginklų pagaminimo būdų yra paplitęs tolygiai kaip ir, daleiskim, fizikos mokslas. Branduolinės energijos užtaisais ir jų laidymo priemonės-raketos žino kaip pasigaminti kiekviena valstybė turinti universitetą, su gamtos, matematikos fakultetais, reikia atitinkamų įrengimų ir medžiagos (pav. prancūzai 1980 metais pardavė Irakui apie 160 svarų uranijaus ir atominio reaktoriaus statybai įvairių medžiagų ir priemonių; prie Bagdado įsteigė mokyklą, paruošimui atominio reaktoriaus tarnybai ir kitokių tos srities specialistų). Žydai turi atominį reaktorių jau kelinti metai. Dviejų metų laikotarpyje Pakistanas turės elektros jėgaines, varomas atominė energija. Indija taip pat turi reaktorių ir amerikiečiai buvo pažadėję iki 1980 pabaigos indams parduoti 38 tonas uranijaus. Indai turi pasigaminę įvairaus tipo raketų ir bet kuriuo laiku gali turėti strateginius ginklus. 1974 metais jie jau turėjo atominės bombas. Pietų Afrikoje branduolinius užtaisais ginklai buvo bandomi 1979 m. Pietų Korėja ir Taiwanas galėtų turėti atominis ginklus 1985 m., bet amerikiečiai juos stabdo. Argentina ir Brazilija planuoja panaudoti atominę energiją elektros gamybai, tuo pačiu turės galimybes pasigaminti ir branduolinius ginklus.

Esant energijos trūkumui, ypatingai pabrangus naftai, ir mažos valstybės suskato ieškoti naujų energijos šaltinių ir kadangi atominė energija virto veiksmingas pakaitalas jau turimoms medžiagoms, visur pradadama statyti atominiai reaktoriai, kuriuose nepastovus elementas uranijus 238 gamina didelius kiekius šilu-

mos (skaičius 238 reiškia atominį skaičių — atomo branduolys susideda iš 92 protonų — teigiama elektra apkrautų dalelių ir 146 neutronų — elektra neapkrautų; uranijus priklauso nepastovių elementų grupei) — radiacijos būdu kaitinamas vanduo, kuris virtęs garais suka elektros generatorių turbinas. Uranijaus beta šiluminė radiacija — izotapai, suformuoja naują elementą plutoniumą 239 — su 145 neutronais ir 94 protonais, kuris yra nepastovusis už uranijų ir tinka atominųjų ginklų gamybai.

Yra keletas valstybių pasirašiusių sutartį, kad atominiai reaktoriai gali būti tikrinami tarptautinės komisijos, kad medžiagos skirtos elektros energijos gamybai nebūtų naudojamos ginklams (bent iki šiol, atrodo, tos sutarties niekas nesilaikė).

Jei atominųjų reaktorių statyba vyks toliau tokiu greičiu kaip iki šiol, tai 2000 metais plutonijaus 239 bus pagaminta apie 900 tonų, kurio užtektų pagaminti keliolika tūkstančių, ant Hirošima numestos dydžio atominųjų bombų.

— Jau nuo 1978 metų amerikiečiai bando įvairius lėktuvų modelius, kurių, iki šiol turimi radaro įrengimai, infraraudonų spindulių ir akustiniai aparatai, neužregistruos. Šis projektas buvo laikomas super-paslapyje, iki 1980 metų rinkiminės kampanijos — tada buvo paskelbta turint ginklų geresnį už skraidančias raketas (Cruise missiles) arba didelio galingumo laserio spinduliai. Ateinančių dešimties metų laikotarpyje, amerikiečiai numato naujų — radaru nepastebimų lėktuvų, turėti virš 10% visų turimų lėktuvų. Šiuo metu technologinės ir elektroninės priemonės pritaikytos aniams paslaptiems lėktuvams viešai neskelbiamos. Spėjama, kad lėktuvai, vadinami "Stealth" F, yra gaminami iš medžiagos, kuri absorbuoja — sugeria elektromagnetinę energiją, arba ją susilpnina iki tokio laipsnio, kad refleksai — atšokimai priimtuvams yra tokie silpni, kad neduoda reikiamų išdavų (radaras sklaidžia reikiama kryptimi pluoštą elektromagnetinių bangų, kurios pasiekę kokią nors medžiagą refleksu grįžta į priimtuvą, kuriame atsispindi pasiekto daikto formą). "Stealth" lėktuvo konstrukcijoje nėra metalo, statybos medžiagas daugiausiai sudaro grafitas, plastika, asbestas. Paviršius dengiamas specialiais dažais. Infraraudoni — šiluminiai spinduliai, sklindantys iš variklių dujų išmetimo angų, tam tikru būdu "pridengiami". Elektroniniai aparatai stebėjimo bangas nukreipia nuo tiesioginės krypties, todėl stebėtojai — sekėjai lėktuvus atrodo visai skirtingoje vietoje, negu jis tuo metu

yra. Oficialių asmenų pareiškimu "nematomas" lėktuvus yra visai naujas technologijos atradimas. Pirmas "nematomo" lėktuvo prototipas, iš pagamintų penkių buvo išbandytas 1978 metų antroje pusėje. Tolimesniems bandymams išleidžiama kiekvienais metais po 100 milijonų dolerių. Ar ką nors panašaus turi rusai, šiuo metu abejojama.

Po ilgesnių bandymų ir tyrinėjimų, amerikiečiai atrado, kad belgų pėstininkų šautuvas FN (Fabrique Nationale) modelis yra geriausias iš visų NATO valstybių tos rūšies gaminamų šautuvų.

Pagal "The Common Defense" 1980 m. rugsėjo mėn. duomenis, rusai šiuo metu stato keturis lėktuvnešius, po 75, 000 tonų, varomus atominė energija. Nauji lėktuvnešiai pritaikyti nešioti Su24 ("Fencer" tipo) naikintojus, kurie yra pagerinti "Suchoi" naikintojų grupės. Lėktuvnešius lydės pagalbiniai, taip pat atominė energija varomi, kovos laivai. Tokie santvarkoje rusai turės užtikrinti pirmąjį karinį pajėgumą vandenyse prieš kitų valstybių laivynus. Reikia pastebėti, kad iš šiuo metu turimų 72 atominė energija varomų povandeninių laivų, 32 raketomis gali pasiekti visą šiaurinę žemės pusrutulį, neišeidami iš Rusijos teritorinių vandenų. Iš laivyno manevrų galima daryti išvadas, kad rusai nerizikuos įsileisti prieš povandeninių į savus vandenis, bet puls prieš vandenį, derindami oro, laivyno ir povandeninių laivų pajėgas. Savo povandeninių laivų veiksmus pagrindiniai rėms kovos laivais.

MOKSLAS IR

TECHNIKA

BURĖS SKRIDIMUI

Apie 1600 metus, astronomui Kepleriui stebint kometų uodegas, kilo mintis, kad sklindanti saulės šviesa, panašiai kaip ir vėjas, turi stumiamą jėgą. Ketvirčiu šimtmečio vėliau, iškilo Maxwello teorija, kad šviesa yra elektromagnetinių bangų sklindimas — radiacija, todėl šviesa atsidūrusi prieš medžiagą, atšokdama (reflekčiuodama) turi sudaryti spaudimą. Šią Maxwello teoriją, vėliau pagaminus atitinkamas priemonės, eilė laboratorijų patvirtino dar šio šimtmečio pradžioje. Saulės šviesos spaudimas pasiekus Žemės paviršų siekia apie keturiasdešimtąją bilijoną dalį atmosferos (atmosferos spaudimas 14,7 svaro vienam kvadratiniam coliu jūros lygyje, kitaip tariant, dėl traukos virš jūros lygio esančios oro dalelės sudaro vienos atmosferos svorį; arčiau Že-

mės centro "svoris" didėja, toliau — mažėja; jūros lygis paimtas sąlyginai, kaip matavimo vieneto pagrindas).

Išpopuliarėjus tarpplanetiniams skridimams, apie 1924 metais eilė mokslininkų skelbė galimybes išnaudojant saulės šviesos sklaidimą varyti erdvėlaivius beorėje erdvėje. Ši mintis šiuo metu, erdvėlaivių kelio skaičiavimuose pritaikoma praktiškai: daromos šviesos įtakos erdvėlaiviui pataisos, taip pav. 1975-76 m. erdvėlaivio "Viking" kelionėje link Marso, jei nebūtų įneštos saulės šviesos įtakos pataisos, iki erdvėlaivis būtų pasiekęs Marso aplinką, būtų buvęs nustumtas apie 15,000 mylių į šalį, nuo nustatyto skridimo kelio.

Eilė privačių organizacijų ir pavienių asmenų pagamino, bandė ir tebeprojektoja, panaudojant saulės šviesos sklaidimo jėgą, nuo Žemės raketomis iškeltus burius erdvėlaivius, atspalaidavusius nuo Žemės traukos, varyti į tarpplanetinius tolius. Toks burlaivis, raketos pagalba būtų pastumtas tam tikra kryptimi (prie to prisidėtų Žemės greitis orbitoje aplink saulę apie 107,000 km/val.) tam tikru kampu saulės orbiton; toliau veikiamas saulės šviesos, greitėjančiai stumtų burę iki erdvėlaivis įgautų tokį greitį, kuris atpalaiduotų jį nuo saulės traukos ir toliau vairų pagalba skristų norima kryptimi Visaton ir toliau, saulės šviesos įtakojie nuolatos greitėdamas, iki pasiektų saulės sistemos ribą. Kalifornijoje du aeronautikos inžinieriai 1979 m. pradėjo statyti savo lėšomis tokį erdvių burlaivį ir 1981 m. rugpjūčio mėn. 14 metų burę — modelį sėkmingai išbandė virš Žemės atmosferos; raketą davė NASA. Šiuo metu jie įsteigė bendrovę tikslu finansuoti burlaivio statybą, kuriuo numato 1985 metais vykdyti skridimą erdvėsna, jau turint radio ryšį su Žeme.

Burlaiviai gaminami iš plonos plastinės medžiagos, spindulius reflektuojančiu paviršiumi ir atsparūs kaitrai (toks burlaivis 1000 kvadratinį metrų ploto paruoštas skridimui sveria apie 100 kg.) su plonais plieno "šonkauliais", susukama į ritinį, kuris raketos išmestas erdvėn, plieninių šonkaulių ištiesiamas į tam tikrą formą ir ją toliau palaiko. Toliau burlaivis jau turi formą, kuri viena puse palaiko plokštumą link saulės ir panašiai kaip burlaivis vandenyje, varomas saulės šviesos, sklendžia norima kryptimi. Didesnius ir sudėtingesnius burlaivius numatoma statyti virš Žemės atmosferos, panaudojant erdvėlaivį (shuttle) medžiagų pristatymui nuo Žemės paviršiaus.

(Science News, 1981 vol. 10)

Žmonių kiekis Žemėje

Amerikos ekologai apskaičiuoja, kad nuo pirmo žmogaus atsiradimo Žemėje

maždaug prieš 300,000 metų iki šiol gimė virš 50 bilijonų žmonių ir dabartiniai 4 bilijonai sudaro 9% visos buvusios žmonijos. Pirmus 290,000 metų žmonių prieauglis buvo labai nežymus. Atsiradus žemės ūkiui, laike paskutinių 10,000 metų žmonių prieauglis didėjo dvigubai kas 37 metais. Gamtos nelaimės, epidemijos ir karai labai mažai trukdė prieaugliui. Šiame šimtetyje karuose tiesioginiai ir netiesioginiai žuvo virš 80 milijonų žmonių ir tas skaičius sudaro 1,3% visų tame laikotarpyje Žemės paviršiuje gyvenusių žmonių.

Antarktikos vėjai elektros gamybai

McMurdo tyrimų stotyje Ross saloje, Ross jūros įlankoje (į pietus nuo Afrikos pietinio iškyšulio) amerikiečiai planuoja statyti didelio galingumo vėju varomą elektros jėgainę, nes ten siaučia pastovūs ir stiprūs vėjai. Šiuo metu McMurdo vietovėje yra apie 800 gyventojų ir kuro pristatymas yra labai brangus, todėl pirmas, mažas vėjo elektros gamyklas amerikiečiai pastatė tik savos tyrimų stoties reikalams 1933 metais, kurios iki šiol sėkmingai veikia, tačiau gyventojams energijos labai trūksta; turint komercines elektros jėgaines, pagerėtų gyvenimo sąlygos ir padidėtų gyventojų skaičius. Prieš 80 metų arktikos tyrinėtojas norvegas F. Nansenas, pasigamino būrinio tipo vėjo malūną, kuris suko elektros generatorius ir veikė labai gerai, tuo labai pagelbėdamas ekspedicijai.

Laseris dantų gydymui

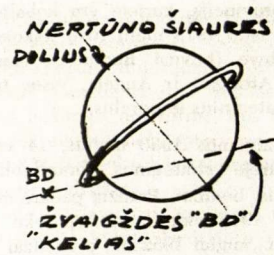
Švedai pagamino argono dujų laserį 540 nanometro bangoms ilgio (nanometras yra bilijoninė metro dalis), kuris filtrų pagalba leidžiant per dantį aiškiai parodo danties viduje esamus gedimus, tačiau neturi Roentgeno radiacijos įtakos.

"Dideli žmonės yra sandėlys didelės energijos sprogstamos medžiagos. Tokiuose žmonėse savisaugos instinktą nustelbia vidinė dvasinė jėga. Kaip vandeniui perpildyta upė liejasi iš krantų, taip dvasios galiūnai beatodairiniai veržiasi, nesaugodami savęs".

Friedrich Nietzsche
(1844 - 1900)

Planeta Neptūnas

Šiandieniniai astronomijos vadovėliai, kol parašomi ir atspausdinami, jau būna "pasenę", nes naujai pagamintos technologinės priemonės astronomams ir astrofizikams padeda greičiau atrasti naujybes. Pav. ilgą laiką astronomai apytikriai skaičiavo Neptūno parą esant tarp 15 ir 20 valandų. Šiais metais Kitt Peak observatorijoje, trys astronomai iš 300 ste-

Aštuntos saulės sistemos planeta Neptūnas su naujai atrastu žiedu

bėjimų 1,3 metro teleskoju, su infra raudonų spindulių pagelba, apskaičiavo Neptūno parą esant 18,2 val. plius - minus 24 minutės. Tiksliai nustatyti Neptūno parą teleskopų pagelba sunku, dėl Neptūno didelio atstumo ir paviršiuje esančių debesų didelio judėjimo ir nepastovumo. Jie dengia planetos visą paviršių. Neptūnas yra 17 kartų didesnis už Žemę ir iki šiol yra labiausiai paslaptą planeta, nes mažiausiai žinoma jos sudėtis. Yra spėjama, kad Neptūnas gali turėti žiedų panašiai kaip Uranas. Sieros debesys anglies dvidegenio atmosferoje, 100 kartų tankesni už Žemės debesis, tirštai dengia planetą, kurios paviršiuje temperatūra siekia 400 laipsnių C. arba 750 laipsnių F. Neptūno atmosferos išorė yra mėlynos spalvos, nes planetos paviršiuje esantis metanas sugeria saulės šviesos raudonus spindulius, gi likusią spektro dalį dalinai išspinduliuoja. Neptūnas turi du satelitus, kurių Tritonas, orbitoje apie planetą, skrieja atvirkščia kryptimi negu kiti saulės sistemos kūnai ir kitų planetų satelitai.

Jei erdvėlaiviui "Voyager 2" 1989 metų rugpjūčio mėn. 24 d. pavyks pasiekti planetos Neptūno aplinką, reikia tikėtis, bus atrasta daug naujybių ir patikslintas saulės sistemos susidarymas, įvykęs prieš 5 bilijonus metų.

Seniausia augalo sėkla

Vakariniėje Virginijos dalyje, archeologinių kasinėjimų metu, buvo atrasta paparčio sėkla, apie 348 milijonų metų senumo. Tokių sėklų JAV atrasta Pensilvanijos ir Ohio valstybėse, tačiau jos buvo "jaunesnės" penkiais milijonais metų. Atrastų sėklų amžius buvo nustatytas pagal tame pačiame žemės sluoksnyje ir sėklų artumoje rastų kitų suakmenėjusių augalų ir porų amžių.

VAKARŲ POLITIKA ŠLUBUOJA

Visas laisvasis pasaulis apsidžiaugė su Š. Amerikos atbudimu, kada Reagano valdžia staiga pasuko politikos vairą Vakarų pasipriešinimo rusų užmacioms kryptimi.

Kad ta nauja politika galėtų atsiekti savo tikslo, Vakarų pasaulis turi būti vieningas. Viskas, kas tai vienybei kenkia, patar nauja tik jo priešams. Protinga politika yra nemažiau svarbi, kaip geras karinis pasirošimas. Deja, paskutinių įvykių bėgyje aiškiai matosi, kad Š. Amerika vis dar kartoja praeities klaidas. Tas politinis nesubrendimas labai kenkia ne tik Jungtinėm Valstybėm, bet ir visam laisvajam pasauliui.

Po Pirmojo Pasaulinio karo amerikiečiai nesugebėjo ar nenorėjo sušvelninti Versalio diktato sąlygų, kurių vokiečių tauta jokiū būdu negalėjo toleruoti. To pasekoje iškilo A. Hitleris ir kilo Antrasis Pasaulinis karas, kurio eigą nulėmė Š. Amerikos dalyvavimas.

Laimėję antrą kartą žiaurų karą, amerikiečiai padarė dar didesnę klaidą: Jaltoje Rooseveltas su Churchilliu atidavė rusų vergovei pusę Europos tautų, kartu ir Lietuvą. Dėl ko? Tik dėl politinio trumparegiškumo. Dėl šitos klaidos šiandien yra išleidžiami milijonai dolerių ginklų gamybai šimtai milijonų europiečių neša komunistinį junglį ir pasaulis yra atsidūręs III pasaulinio karo pavojuje.

Įsivėlimas į Korėjos ir Vietnamo karus, Kūbos revoliucijos rėmimas, nesuteikimas pagalbos Čekoslovakijos ir Vengrijos sukilėjams ir daug kitų padarytų klaidų daro įspūdį, kad Š. Amerika nesugeba pasimokyti iš praeities apsirikimų.

Dabar vėl, Vašingtonas padarė didelę diplomatinę klaidą, kuri yra per daug svarbi, kad nebūtų paminėta.

Kai Anglija nutarė su karo jėgų pagalba sugrąžinti karalienės karūnai mažutę Malvinų salų koloniją, Š. Amerika viešai pasiskelbė, kad ji esanti Anglijos pusėje. Dar blogiau, leido naudotis savo karinėmis bazėmis ir teikė moderniškiausius ginklus, kurie buvo panaudoti prieš menkai apsiginklavusius argentiniečius. Tiek Anglija, tiek Š. Amerika gerai žino, kad tos salos buvo anglų laivyno pagrobtos 1833 metais, kad jos priklausė Argentinai, kad anglai dėsė per ilgai su jų sugrąžinimu, nežiūrint 17 metų einančių derybų.

Atrodo, kad Vašingtono politikai nepažįsta pietų amerikiečių, kurie daugumoje yra prieškomunistai, bet kartu antikolonijalistai. Jų akyse tas karas yra mėginimas jėga išlaikyti kolonijas ir dar Pietų Amerikoje. Remti anglus tame kare jiems reiškia kad Š. Amerika pati ne tikai kad remia atgyvenusį kolonializmą, bet dar blogiau: yra Amerikos Tautų Sąjungos išdavikas.

Su bereikalingu ir neapgalvotu anglių rėmimu Š. Amerika staiga prarado draugiškumą, pasitikėjimą ir paramą 500 milijonų pietų amerikiečių. Europa, Š. Amerika ir pati Anglija negali apsieiti be P. Amerikos rinkų ir strategiškumo. Lotynai turi ilgą atmintį ir yra kerštingi. Su doleriais buvusių gana nuoširdžių santykiu nupirkti nebus galima. Šiaurės ir Pietų Amerikos santykiai liks šalti ilgam laikui. Pietų amerikiečiai netiki daugiau gražiais žodžiais apie demokratijos ir principų gynimą anglių-argentiniečių kare. Jie gerai žino apie Europos tautų pardavimą, žino apie Izraelio arabų žemių okupaciją su amerikiečių palaiminimu, Afganistano palikimą Dievo valiai. Vietoje siųsti ginklus afganistaniečiam laisvės gynimui Š. Amerika teikia moderniškiausias raketas anglam, kad padėtų išlaikyti kažkokią nereikšmingą koloniją. Pietų amerikiečiai turi tiesos ateityje nepasitikėti savo šiaurės kaimynu.

Skaudu, bet, deja, pasitvirtina, kad Š. Amerikos politika šaukte šaukiasi neatidėliotino pozityvaus pakeitimo.

Australija

Dr. John Kunca

KNYGŲ APŽVALGA

JAV krašto apsaugos ministerijos — departamento patarėjas J. E. Dunningan "How to make wars", Marrow leidinys, 442 psl., kaina \$14.50, knygoje patiekia keletą minčių ryšium su šiandienine rytų vakarų valstybių karine įtampa.

Praeitais metais ginklams ir kariniams reikalams išleista apie \$700 milijonų; tam tikslui visų valstybių biudžetai nemažėja, bet regimai auga. Jau ilgas laikas, kaip rusai daugiau rūpinasi kiekybe negu kokybe ir toliau ekonomines vertybes keis į karines, tikėdamiesi pralenkti vakariečius ne vien kariniai, bet ir technologijoje. Vakariečiai gi vis daugiau gerina sudėtingas technologines priemones, skirtas ne vien kasdieninio gyvenimo reikalams, bet daugiau dėmesio kreipiant į ginklavimui skiriamas priemones, tikslu išlaikyti ginkluotų jėgų pusiausvyrą prieš rusų šiuo metu didesnes ginkluotas jėgas. Amerikiečių spaudoje buvo nuomonių, kad technologija, dėl savo naujumo ir palyginamo sudėtingumo, reikalaujančio didesnio intelekto iš žmogaus - kovojo, kuris ją valdo, darosi mažiau patikima, nes daugumoje žmogaus intelektas nesuskuba priaugti prie technologijos pažangos. Patikimui negelbsti ir tarptautinis lenktniavimas priemonių gerinimui, bet politinis spaudimas, išeinantis iš valstybių, ekonominių ir ideologinių interesų. Naujos priemonės — mechanizmai visuomet turi nenumatytų kliūčių praktiškam pritaikymui; dažnai jų šalin-

mas užtrunka metais, arba kaip nepatikimas ir nepraktiškas gaminy, visai išimamas iš apyvartos (nešantis didelius visokeriopus nuostolius). F. Dunningan pabrėžia, kad rusai viso krašto biudžeto 14% skiria ginklavimui, amerikiečiai — 7%, japonai — 2%, nežiūrint to, japonai šiuo metu ginklavime yra sėkmingiausi, gi rusai — kiekybe viršija visas valstybes, tačiau kokybe — toli atsilikę, o technologines naujenybes graibsto iš kitų.

Autorius kautynių elementus nagrinėja tarytum medicinos daktaras sergantį organizmą, tikslu nustatyti negalavimo priežastis, jų vietas ir gydymo priemonės. Žvelgdamas į pokario vykusių tarptautinius konfliktus, patyrimų išvadomis daro palyginimus galimiems globaliniams konfliktams; išvardina eilę ginklų, kaip raketas, elektrones ir chemines priemones, pėstininkų ginklus ir kt., pabrėždamas, kad modernios priemonės ne visuomet yra geresnės — pav. Sinaujas kare arabai iššovė 2100 rusų gamybos priešlėktuvinių raketų, numušdami virš 85 sprausminių lėktuvų, tačiau iš jų 45 buvo pačių arabų arba jų sąjungininkų lėktuvai. Stoka kovotojų ir vadų sugebėjimo bei patyrimo rodo Irano-Irako karas, kuriame naudojami 1970 metų gamybos ginklai, bet 1917 metų taktika. Didžiosios valstybės tokios patirties negali sau leisti, tačiau rusai, nežiūrint didelių gyvos jėgos ir priemonių išteklių, galutinėje išvadoje yra blogoje padėtyje: pertempta ir negerėjanti ekonominė krašto padėtis, nepatogiai išdėstytos jūrų ir oro bazės, nepatikimi satelitai (okupuoti kraštai), neužtikrintos karinės priemonės) taip pat industrinė mechanizacija, gaminant karines priemones), jų išlaikymas ir aptarnavimas; visa tai yra atsilikę ir blogesnėje padėtyje, negu vakarų valstybių. Tas nieko gero nežada, nes nepavykus laimėti karo įprastiniai ginklais, rusų vada gali griebtis branduolinės energijos ginklų, nesiskaitydami su blogom pasekmėm savo pačių kraštui. Jiems trūks racionalaus galvoimo ir tikro aplinkybių vertinimo. III Pasaulinį karą gali išprovokuoti įtarimas priešingą pusę turint pirmaujančias techniškas priemones ir viršijančias jėgas, laikomas puolimo parengtyje. Tas ypatingai ryšku Sovietų Sąjungoje, kur vyrauja visuotina manija slaptos pasirengimo bet kuriems priešingiems netikėtumams esamos aplinkybėse ir tikslas užvaldyti kapitalistinį pasaulį. Tas yra dar pavojingiau, nes tokiomis iliuzijomis sovietinės Rusijos vada ir komunistų partija yra persiėmę. Tokių iliuzijų gali būti ir kitose valstybėse, tačiau šalis, pradėjusi karinius veiksmus, išvadoje turės ir bendras savo krašto naikavimo pasekmes.

B. B.

MIRĖ KŪRĖJAS - SAVANORIS JONAS ČEKANAUSKAS

Plk. Antanas Motuzas

A. A. PLK. A. MOTUZAS

1982 m. rugpjūčio 21 d. Čikagoje mirė plk. Antanas Motuzas, sulaukęs 83 m. amžiaus.

Lietuvai atsikuriant, jis įstojo savanoriu į kariuomenę. Baigęs Karo mokyklą, pasiliko kariuomenėje kadro karininku. Už nuopelnus kovose, atstatant Lietuvos nepriklausomybę, buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi su kardais. Vėliau įstojo į Karo aviaciją ir ilgus metus tarnaudamas, pasiekė pulkininko laipsnį. Kariuomenėje už gerai atliktas pareigas buvo apdovanotas ordinais ir medaliais.

Kaip ir daugelis lietuvių, nenorėdamas vergauti rusams, 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Po karo Vokietijoje 2 metus dirbo kaip ryšininkas - karininkas Darbo Tarnybos daliniuose prieš amerikiečių kariuomenės.

1949 m. emigravo į J.A. Valstybes. Velioniu išeivijoje gyvenimas nebuvo rožėmis klotas. Teko dirbti sunkiai, bet darbštumas ir pakanta nepribloškė velionio gerų savybių.

Velionis buvo gero būdo ir mokėjo su visais gražiai sugyventi. Jo asmeny neteikė tauraus lietuviavo patrioto. Liūdi jo žmona Aldona ir daug draugų.

Velionis dažnai prisiminėdavo mūsų kenčiančios tėvynės Lietuvos vargus ir laukė tos dienos, kada ji bus laisva. Deja, jo norai ir troškimai neišsipildė.

Tepalieka ilgiems laikams mūsų širdyse kilnūs velionio darnai ir prisiminimai.

Algirdas Budreckas

1982 m. liepos 15 d., Los Angeles Lake Village ligoninėje mirė Jonas Čekanauskas, Lietuvos generalinio konsulo inž. Vytauto Čekanausko tėvas.

Velionis buvo gimęs 1898 m. liepos 9 d., Untilgės kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos apskrityje, Aukštaitijoje. Užaugo labai gražioje gamtos apylinkėje, kur daug ežerų, kalvų, slėnių, miškų, bet nebuvo derlingos žemės. Sunkiai pragyveno ūkininkai ir turėjo daug rūpesčių, žemės derliaus pakėlimu. Jonas būdamas jaunystėje darbuosį savo tėvų ūkyje ir ten baigė pradinį mokslus.

Kiek vėliau, kai subrendo, matė carų priespaudą Lietuvoje. Auštant Lietuvos nepriklausomybei, laikinoji Lietuvos vyriausybė kvietė visus jaunuolius stoti į savanorius ir kovoti prieš savo šalies pavergėjus. Būdamas pačioje jaunystėje, Jonas Čekanauskas, išgirdęs vyriausybės šauksmą, stojo į savanorių eiles ir išėjo ginti Lietuvos laisvės. Kovojo prieš bermontininkus ir bolševikus. Jis nesigailėjo savo gyvybės ir tam tikslui aukojosi, tarnaudamas kulkosvaidininku fronte. Lietuvos savanoriai, partizanai, kariai ir šauliai nugalėjo šalies priešus. Suskambėjo laisvės varpai Lietuvoje.

Po to, Jonas Čekanauskas su kitais savanoriais buvo paleistas į atsargą. Grįžo pas tėvus į ūkį. Jų šeimoje išaugo 6 broliai ir 3 seserys. Jonas buvo vyriausias sūnus šeimoje ir paveldėjo ūkį, kuriame darbuosį kurį laiką. 1928 m. vedė Mariją Bliuvaite, kuri buvo kilusi iš Plokščių valsčiaus, Šakių apskrities. Tačiau jis nepritapo su žmona prie žemės ūkio darbų ir ūkį paliko broliams, ieškodamas lengvesnio pragyvenimo.

Nusprendė važiuoti laimės ieškoti į Kauną. Kaune baigė automobilių vairavimo kursų ir įsigijo mechaniko specialybę, bet ir čia nepasiliko šoferio profesijoms. Jis svajojo daugiau pasiekti savo gyvenime.

1933 metais gavo darbą savo specialybeje, kaip mechanikas Lietuvos karo aviacijos angarų dirbtuvėse. Prižiūrėjo ir taisė lėktuvus. Jam teko ir skraidyti ir tikrinti lėktuvų motorus, kad tiksliai dirbtų ir nebūtų gedimų. Taip jis save ir žmoną ekonominiškai aprūpinęs, gražiau gyveno. Tada jų šeimoje gimė ir augo sūnus Vytautas. Taip toliau jis darbuosį savo profesijoje iki bolševikų atptūdžio.

Rusijos raudonajai armijai okupavus Lietuvą 1940 m., Jonas buvo atleistas iš darbo. Darbo netekus, pasunkėjo gyvenimas ir jį užgulė didelė nelaimė, kai staiga ir netikėtai mirė jo žmona Marija, 1942 metais.

Vokiečių armija nugalėjo Rusijos raudonąją armiją, tačiau 1944 m. grįžo raudonoji armija antrą kartą į Lietuvą. Tada Jonas Čekanauskas, su sūnumis Vytautu, kaip ir tūkstančiai lietuvių šeimų, pasitraukė nuo raudonojo siaubo į Vokietiją. Apsigyveno pietinėje Vokietijoje. Vėliau, vokiečiams kapituliuavus prieš aliantus, jiedu gyveno prancūzų zonoje. Jis tuojau gavo savo profesijos darbą UNRR-oje, mokino automobilių mechanikos pabėgėlius, kurie buvo ruošiami emigracijai į užjūrius, o sūnus Vytautas mokėsi gimnazijoje, kurą baigė Ravensburge.

1948 m. Jonas vienas emigravo į Angliją, o sūnus Vytautas liko kurį laiką Ravensburge ir tarnavo UNRR-oje, bet vėliau emigravo į JAV ir apsigyveno Čikagoje. Vytautas tuojau buvo pašauktas Amerikos valdžios į kariuomenę ir kariavo Korėjos kare. Buvo sužeistas ir paleistas į atsargą. Karo vadovybės buvo apdovanotas už tarnybą kare specialiu medaliu. Gavęs valdžios stipendiją, kaip karo veteranas, studijavo inžinierią Illinois universitete ir įsigijo elektronikos inžinieriaus diplomą.

Tėvas nepasiliko ilgiau gyventi Anglijoje, 1955 m. emigravo į JAV ir apsigyveno Brooklyne, N.Y. Ten įsikūrė ir darbuosį keleris metus. Jo sveikata susilpnėjus, išėjo į pensiją ir persikėlė gyventi pas sūnų į Los Angeles. Labai džiaugėsi Kalifornijos švelniu klimatu, tačiau jo sveikata vis silpnėjo. Daktarai nustatė blogą kraujo cirkuliaciją kojose. Darė operacijas, bet tas nepagelbėjo. Buvo kelis kartus paguldytas į ligoninę. Jį stropiai globojo sūnus, marti ir trys anūakai, prižiūrėjo tėvą ligoje ir norėjo pagelbėti, bet atsiradus net kelioms ligoms, išvargintas, sulaukęs 84 metų amžiaus, pasimirė Lake Village ligoninėje.

Tėvas labai džiaugėsi sūnaus Vytauto atsiektais mokslais, marčia sol. Janina, trimis anūkėmis: Daiva, Rita ir Vida. Jam buvo didelis pasididžiavimas, kai jo sūnus Vytautas buvo paskirtas Lietuvos generaliniu konsulu Los Angeles mieste.

Velionis išaugino savo sūnų Vytautą Lietuvos tautai, kuris šiandien dirba kultūrinį, patrijotinį darbą ir kovoja prieš Lietuvos okupantą.

Velionio palaikai buvo atvežti į Šv. Kazimiero parapijos bažnyčią liepos 18 d. vakare. Prel. J. Kučingis sukalbėjo rožinį ir pasakė reikšmingą kalbą apie velionį. Jis plačiai nušvietė jo nueitą gyvenimo kelią ir jo rūpestį tremtyje išleisti savo sūnų Vytautą į mokslus ir paruošti gyvenimui. Klebonas J. Kučingis priminė:

— Jis buvo tėvas ir motina savo sūniui

Vytautui, atsidūrus tremties gyvenime, pavyzdys mums lietuviams, buvo praktikuojantis katalikas ir geras patrijotas lietuvis.

Liepos 19 d. ryte prel. J. Kučingis atlaikė gedulingas mišias Šv. Kazimiero par. bažnyčioje. Lekcijas skaitė velionio sūnus Vytautas Čekanauskas ir Aleksandras Dabšys. Giedojimo solistai: A. Pavašaris ir R. Dabšys, vargonais pritarė komp. Br. Budriūnas. Prie karsto nešė garbės sargybą uniformuoti šauliai ir ramovėnai. Rozinio ir mišių metu buvo pilna bažnyčia žmonių. Valionio palaikus palaidėjo į Šv. Kryžiaus kapus apie 70 au-

tomobilių vilkstinė. Religines apeigas kapuose atliko kun. dr. V. Bartuška. Velionį atsisveikino šeimos draugas Jona Petronis savo šeimos, Tautinių Namų ir draugų vardu, pristatydamas paskutiniam žodžiui tarti organizacijų pirmininkus. Atsisveikino "J. Daumanto" šaulių kuopos pirmininkas inž. J. Ruokis, "Ramovės" — A. Audronis, Alto ir Tautinės Sąjungos — A. Mažeika ir kt. Prie kapo velionis buvo pagerbtas Amerikos, Lietuvos, Šaulių, Ramovėnų vėliavų. Po religinių apeigų ir kalbų, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Velionio sūnui, Vytautui Čekanauskui, A. Audronis įteikė Lietuvos trispalvę

vėliavą, kuria buvo pridengtas karstas. Velionis priklausė "J. Daumanto" šaulių kuopai, ramovėnams, L. B-nei ir Švento Vardo draugijai. Vietoj gėlių, laidotuvių metu, buvo surinkta aukų 1000 dol., kuriuos paskyrė velionio vardo įamžinimui Tautos Fonde. Šeimos vardu J. Petronis pakvietė visus dalyvavusius laidotuvėse pietums į Tautinius namus.

Liko dideliame nuliūdime sūnus Lietuvos gen. kons. inž. Vytautas Čekanauskas, jo žmona sol. Janina, trys anūkės: Daiva, Rita ir Vida, giminės ir artimieji.

Kazys Karuža

Kūrėjo - sav. Jono Čekanausko laidotuvėse atsisveikinimo žodį taria "Juozo Daumanto" š. kp. pirm. inž. Juozas Ruokis V. R. Pluko nuotr.

Ramovėnų surengtame knygos "Kovos dėl Lietuvos laisvės" trečio tomo sutikime. Iš k. sėdi: I. Veblaitienė, P. Jurgėla, J. Simutienė, Lietuvos gen. konsulas A. Simutis, M. Kliveckienė, Tėv. K. Bučmys, OFM; stovi: B. Balčiūnas, P. Jurkus, dr. E. Noakas, K. Šventoraitienė, A. Samušis, Z. Raulinaitis. Nuotr. J. Tamošaičio

KNYGOS "KOVOS DĖL LIETUVOS LAISVĖS" TREČIO TOMO SUTIKTUVĖS

Rugsėjo 18 Kultūros Židinio mažojoje salėje ramovėnai surengė knygos "Kovos dėl Lietuvos laisvės" trečio tomo sutikimą. Knyga išspausdinta pranciškonų spaustuvėje Brooklyne. Jos pirmieji egzemplioriai atėjo iš iškylos ir tą dieną jau buvo išdėstyti ant stalų.

Sutikimą pradėjo New Yorko ramovėnų pirm. dr. Eugenijus Noakas. Jis prisiminė, kaip ramovėnai jau 1958 sudarė komisiją, kad būtų paruošta Lietuvos laisvės kovų istorija. Pirmąjį tomą parašė pulk. K. Ališauskas. Tomas pasirodė 1972. Antrąjį tomą parašė A. Rukša. Jis pasirodė 1981. Tas pats žmogus parašė ir trečiąjį tomą. Autorius jau miręs. Ramovėnų centro valdyba perdavė trečiojo tomo rankraštį KARIO redakcijai išleisti. Leidėjas liko ramovėnų centro valdyba. Visą technišką knygos išleidimo darbą atliko Z. Raulinaitis ir B. Balčiūnas, jie perskaitė korektūras ir sutvarkė visus kitus rei-

kalus.

Toliau pirm. dr. E. Noakas prisiminė, kad KARYS neseniai išleido Z. Raulinaitis "Keturi frontai", iš lietuvių kovų XI ir XII amžiuje. Nupasakojo apie kiekvieną frontą, apie to meto ginklus ir Lietuvos valstybės pradžią.

Br. Balčiūno kalba

Specialiai apie "Lietuvos kovos dėl nepriklausomybės" III tomą kalbėjo Bronius Balčiūnas. Čia jis vaizdžiai ir įdomiai papasakojo apie knygos struktūrą, ką šis paskutinis tomas apima. Ir gale dar pridėjo savo komentarus apie dabartinius santykius su lenkais, kaip jie visur skverbiasi ir nori įsigalėti. Jie dabar Lietuvoje turi savo lenkiškas mokyklas, o Punsko krašte lietuviai neturi lietuviškų mokyklų.

Baigdamas paskaitė skyrelį iš knygos, iš kautynių ties Druskininkų tiltu. (žiūr. 335 psl.).

Petras Jurgėla, pats gerai pažinęs autorį, drauge su juo baigęs karo mokyklą, dalyvavęs laisvės karuose su lenkais, papasakojo savo prisiminimų, kaip jie gavo įsakymą keliauti į Vilniaus komendantūrą, kaip ties Lentvariu lenkai sulaukė juos.

Tada Irena Veblaitienė padeklamavo 3 Maironio eilėraščius: Graži tu mano brangi tėvynė, Kur bėga Šešupė ir Oi neverk, motinėle, kai jaunas sūnus.

Tuo ir buvo baigta programa. Pirmininkas visiem padėkojo ir pakvietė vaišintis. Visiems buvo patiekta šilta vakarienė. Tėv. Kornelijus Bučmys, OFM, Darbininko vyr. redaktorius, sukalbėjo maldą. Visi turėjo progos pasikalbėti, įsigyti KARIO išleistų knygų. Žmonių atsilankė apie 60

(p.j.)

Darbininkas
1982 spalio 1 d. Nr. 38

KARIUI AUKOJO:

\$200.00

LKVS RAMOVĖ Clevelando skyrius rugpjūčio 29 d. surengtoje gegužinėje:

(\$34.50

Clevelando ramovėnų skyrius

\$10.00

J. Raškauskas

\$8.50

V. Šenbergas

\$5.00

Ig. Stankus, S. Jurgaitis, B. Bernotas, J. Naujokaitis, S. Astrauskas, B. Urbonavičius, J. Naujokaitis, P. Vyšniauskas, Z. Dučmanas, M. Vinslova, M. Žitkus, A. Spirikaitis, V. Skirpstas.

\$3.00

V. Bačiulis, S. Lazdinis, A. Rukšėnas, N. Braziulienė, K. Tijūnėlis, J. Balbatas, V. Dautas.

2.00

A. Glodenis, A. Balas, A. Balasevičius, F. Jūras, V. Macijauskienė, V. Gražulis, B. Tarutienė, A. Pautienis, V. Samatauskas, J. Barniškis, V. Galinis, P. Motiejūnas, M. Aukštuolis, A. Spirikaitis, P. Marcinkevičius, J. Damušis, B. Garliauskas, E. Stepas, V. Petkus, E. Bliumentalis, P. Puškorius, V. Benokraitis, P. Vencius, J. Velykis, P. Tamulionis.

1.00

J. Malskis, A. Vasis, S. Mikolauskas, J. Ilendienė, S. Lukas, V. Stugois, J. Talat-Kelpša, V. Alis, I. Muliolis, P. Zigmantas ir J. Žagarskas).

\$110.00

TORONTO, Ont. ramovėnai a. a. Ed. Vaitkui atminti per įgaliotinį B. Arūną.

\$50.00

Vilniaus vardo Šaulių Rinktinės Moterų skyrius Kanadoje per A. Petrą.

\$10.00

J. Okunis, N.Y.
Br. Ščepanavičius, Ont.

\$5.00

A. Budzinauskienė, Ct.
A. Butas, N.Y.

Aukojusiems nuoširdus ačiū!

Dėl padidėjusių spausdinimo ir pašto išlaidų, KARIO prenumerata 1983 m. pakeliama iki \$17.00 metams, pusmečiui \$9.00, atskiro numerio kaina \$2.00.

Sumokėjusiems prenumeratą iki š. m. gruodžio 31 d., kaina ta pati, kaip ir 1982 m.

U.S. POSTAL SERVICE STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION (Required by 39 U.S.C. 3685)			
1. TITLE OF PUBLICATION K A R Y S		A. PUBLICATION NO. 0 2 2 - 9 1 9 9	
2. DATE OF FILING Oct. 1, 1982.		B. ANNUAL SUBSCRIPTION PRICE \$ 15.00	
3. FREQUENCY OF ISSUE Published monthly except July & August		A. NO. OF ISSUES PUBLISHED ANNUALLY 10	
4. COMPLETE MAILING ADDRESS OF KNOWN OFFICE OF PUBLICATION (Street, City, County, State and ZIP Code) (Not printers) 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207			
5. COMPLETE MAILING ADDRESS OF THE HEADQUARTERS OR GENERAL BUSINESS OFFICES OF THE PUBLISHERS (Not printers) S A M E			
6. FULL NAMES AND COMPLETE MAILING ADDRESS OF PUBLISHER, EDITOR, AND MANAGING EDITOR (This item MUST NOT be blank)			
PUBLISHER (Name and Complete Mailing Address) Zigmas Raulinaitis, 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207			
EDITOR (Name and Complete Mailing Address) S A M E			
MANAGING EDITOR (Name and Complete Mailing Address) Alfonas Samušis, 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207			
7. OWNER (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given. If the publication is published by a nonprofit organization, its name and address must be stated.) (Item must be completed)			
FULL NAME Lithuanian Veterans Association RAMOVĖ, Inc.		COMPLETE MAILING ADDRESS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207	
8. KNOWN BONDHOLDERS, MORTGAGEES, AND OTHER SECURITY HOLDERS OWNING OR HOLDING 1 PERCENT OR MORE OF TOTAL AMOUNT OF BONDS, MORTGAGES OR OTHER SECURITIES (If there are none, so state)			
FULL NAME None		COMPLETE MAILING ADDRESS	
9. FOR COMPLETION BY NONPROFIT ORGANIZATIONS AUTHORIZED TO MAIL AT SPECIAL RATES (Section 411.3, DMM only) The purpose, function, and nonprofit status of this organization and the exempt status for Federal income tax purposes (Check one)			
☐ (1) HAS NOT CHANGED DURING PRECEDING 12 MONTHS		☐ (2) HAS CHANGED DURING PRECEDING 12 MONTHS (If changed, publisher must submit explanation of change with this statement.)	
10. EXTENT AND NATURE OF CIRCULATION		AVERAGE NO. COPIES EACH ISSUE DURING PRECEDING 12 MONTHS	ACTUAL NO. COPIES OF SINGLE ISSUE PUBLISHED NEAREST TO FILING DATE
A. TOTAL NO. COPIES (Net Press Run)		1650	1650
B. PAID CIRCULATION 1. SALES THROUGH DEALERS AND CARRIERS, STREET VENDORS AND COUNTER SALES		79	79
2. MAIL SUBSCRIPTION		1490	1520
C. TOTAL PAID CIRCULATION (Sum of 10B1 and 10B2)		1569	1599
D. FREE DISTRIBUTION BY MAIL, CARRIER OR OTHER MEANS SAMPLES, COMPLIMENTARY, AND OTHER FREE COPIES		15	15
E. TOTAL DISTRIBUTION (Sum of C and D)		1584	1614
F. COPIES NOT DISTRIBUTED 1. OFFICE USE, LEFT OVER, UNACCOUNTED, SPOILED AFTER PRINTING		66	36
2. RETURN FROM NEWS AGENTS		--	--
G. TOTAL (Sum of E, F1 and 2 - should equal net press run shown in A)		1650	1650
11. I certify that the statements made by me above are correct and complete		SIGNATURE AND TITLE OF EDITOR, PUBLISHER, BUSINESS MANAGER, OR OWNER <i>Ref. Samušis</i>	

LŠST pirmininkas K. Milkovaitis priima pašventintą Sąjungos Centro Valdybos vėliavą š. m. rugsėjo 5 d., Tautos šventės minėjimo metu, Šaulių namuose, Čikagoje.

Nuotr. P. Malėtos

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.